

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Historický ústav

Lidová architektura v Hradci Králové a její úloha v současnosti

Bakalářská práce

Autor: Daniela Emingerová

Studijní program: B 7105 Historické vědy

Studijní obor: Prezentace a ochrana kulturního dědictví

Vedoucí práce: PhDr. Vlastimil Havlík, Ph.D.

Hradec Králové, 2016

Zadání bakalářské práce

Autor: Daniela Emingerová

Studium: F11499

Studijní program: B7105 Historické vědy

Studijní obor: Prezentace a ochrana kulturního dědictví

Název bakalářské práce: **Lidová architektura v Hradci Králové a její úloha v současnosti**

Název bakalářské práce The Folk Architecture in Hradec Králové and it's present role
AJ:

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Ve své práci se budu zabývat konkrétními, dnes ještě existujícími, příklady lidové architektury v oblasti Hradce Králové. Metody zpracování: heuristika, komparace, analýza, syntéza

archivní fondy: NPÚ-ÚOP Jaroměř-Josefov, Spisovna stavebního úřadu v Hradci Králové, Státní okresní archiv v Hradci Králové, Muzeum východních Čech, literatura: ŠKABRADA, Jiří. Lidové stavby. Architektura českého venkova. Praha: Argo, 1999. VAŘEKA, Jiří - FROLEC, Václav. Lidová architektura. Encyklopedie. Praha: Grada, 2007. ŠKABRADA, Jiří - VODĚRA, Svatopluk. Vesnické stavby a jejich úprava. Praha: SZN, 1975. KŘIVANOVÁ, Magda - ŠTĚPÁN, Luděk. Lidové stavitelství. Hradec Králové: Garamon, 2001. ŠTĚPÁN, Luděk - VAŘEKA, Josef. Klíč od domova. Lidové stavby východních Čech. Hradec Králové: Kruh, 1991.

Garantující pracoviště: Historický ústav,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Vlastimil Havlík, Ph.D.

Oponent: Mgr. Irena Kapustová

Datum zadání závěrečné práce: 28.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne:

.....
Daniela Emingerová

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat především vedoucímu mé bakalářské práce panu PhDr. Vlastimilovi Havlíkovi, Ph.D. za trpělivost a odborné vedení při vypracování práce. Dále mé poděkování patří všem ostatním, se kterými jsem se v rámci tvorby mé práce setkala, a poskytli mi cenné informace.

Anotace

EMINGEROVÁ, Daniela. Lidová architektura v Hradci Králové a její současné využití. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2016, s. 80.

Bakalářská práce se zabývá dosud nedostatečně probádaným tématem staveb lidové architektury v Hradci Králové a jejím současným využitím. V práci se vedle popisů příslušných staveb nacházejí informace o památkové péči, která je jim věnována, a o prezentaci těchto objektů. Práce se zabývá nejen veřejnosti přístupnými stavbami (Šrámkův statek, kostel sv. Mikuláše Divotvorce v Jiráskových sadech a kostel sv. Jana Křtitele na Novém Hradci Králové), ale i objekty v soukromém vlastnictví. Cílem práce je přiblížit současný stav staveb lidové architektury na území města a přispět k úsilí o péči o ně. Práce je reakcí na neexistenci publikace, která by se věnovala uvedeným objektům v Hradci Králové. Vedle konkrétních staveb je v úvodní části představena lidová architektura regionu východních Čech a typické prvky lidových staveb.

Klíčová slova: Hradec Králové, lidová architektura, památková péče, kostel sv. Jana Křtitele, kostel sv. Mikuláše Divotvorce, Šrámkův statek

Anotation

EMINGEROVÁ, Daniela. *The Folk Architecture in Hradec Králové and it's present role*, Hradec Králové : Faculty of Arts, University of Hradec Králové, 2016, 80 pp.

Bachelor Degree Thesis.

This thesis deals with under-researched topic of folk architecture in Hradec Kralové and it's current use. At thesis, in addition to a description of these buildings are information about the monument care, which they are given, and the presentation of these objects. The thesis deals with not only public accessible buildings (Šrámek's Farm, St. Nicholas Wonderer in Jirásek's Park and St. John the Baptist in Nový Hradec Kralové), but also with objects in private ownership. The aim is to bring the current status of folk architecture in the city and contribute to efforts to care for them. Work replaces the absence of a publication that would be given to those objects concurrently. Besides concrete buildings is presented in the introductory part of folk architecture eastern Bohemia and typical elements of folk architecture.

Keywords: conservation, folk architecture, Hradec Králové, St. John the Baptist, St. Nicholas Wonderer, Šrámkův statek

Obsah

Úvod.....	1
1. Prameny a literatura k tématu	3
2. Hradec Králové	6
3. Lidová architektura východních Čech	10
4. Základní konstrukční prvky lidových staveb.....	13
4.1. Roubení	13
4.2. Rámová konstrukce	14
4.3. Zdivo	14
4.4. Střecha.....	15
4.5. Štít	16
4.6. Strop	16
4.7. Klenba	17
4.8. Vybavení a provedení interiéru.....	17
5. Lidová architektura v centru Hradce Králové.....	18
5.1. Kostel sv. Mikuláše.....	18
5.1.1. Exteriér kostela	20
5.1.2. Interiér kostela	21
5.1.3. Památková ochrana	22
6. Lidová architektura na Novém Hradci Králové.....	24
6.1. Kostel sv. Jana Křtitele	24
6.1.1. Místní označení.....	26
6.1.2. Exteriér kostela	26
6.1.3. Interiér kostela	28
6.1.4. Vybavení kostela.....	29
6.2. Roubená zvonice na hřbitově při kostele sv. Jana Křtitele	32

6.2.1.	Zvony z roubené zvonice při kostele sv. Jana Křtitele	33
6.3.	Hřbitov při kostele sv. Jana Křtitele.....	34
6.4.	Památková ochrana a současné využití	34
6.5.	Příklady staveb lidové architektury na Novém Hradci Králové	35
7.	Lidová architektura v Malšovicích	39
8.	Lidová architektura ve Svinarech	40
8.1.	Venkovský dům čp. 31	40
8.2.	Venkovský dům čp. 22.....	41
8.3.	Ostatní stavby.....	42
9.	Lidová architektura v Pileticích	43
9.1.	Šrámkův statek	43
9.1.1.	Exteriér.....	43
9.1.2.	Interiér.....	46
9.1.3.	Šrámkův statek a současnost.....	49
10.	Další stavby lidové architektury v Hradci Králové	51
11.	Instituce spojené s lidovou architekturou v Hradci Králové.....	51
12.	Rekonstrukce a památková péče o stavby lidové architektury	54
13.	Možnosti financování oprav staveb lidové architektury.....	57
14.	Současné využití staveb lidové architektury v Hradci Králové.....	61
	Závěr	65
	Prameny a literatura	68
	Vysvětlení odborných pojmů.....	80
	Seznam příloh	I
	Obrazová příloha č. 1 – plány města Hradce Králové	IV - IX
	Obrazová příloha č. 2 – fotografie staveb lidové architektury v Hradci Králové X -	
	XLIII	

Úvod

Téma lidového stavitelství bývá odsouváno na druhou kolej významnějšími oblastmi stavitelství. Naštěstí tento architektonický základ naší krajiny není opomíjen ve všech případech. Existuje řada objektů lidové architektury, kterým se dostává pozornost veřejnosti.

Čas přináší oběti, a to i takové, že jsou stavby lidové architektury smazány z veřejného prostoru. Důvodů je hned několik. Jednak stavby ustupují moderním výstavbám a přestavbám. Někdy ale nemusejí mizet jen z důvodu nemodernosti, používané materiály (dřevo) podléhají zkáze a některé objekty tak není možné zachránit. O roubené stavby je tudíž třeba pravidelně pečovat. Vedle estetické stránky postrádají tyto stavby na praktičnost pro potřeby moderního člověka. Z důvodu lidské pohodlnosti nelze ale všechny tyto stavby odstranit, jelikož i ony jsou dokladem naší historie. Vedle zámek, hradů a měšťanských domů jsou příkladem toho, kde a v jakém prostředí, žila většina našich předků. Je tedy na místě i tuto neokázalou, možná až obyčejnou, oblast našich architektonických dějin uchovávat pro další generace.

Abychom mohli posoudit, v jakém stavu se nacházejí stavby lidové architektury na území města Hradce Králové, musíme si vytvořit jejich přehled. Tento přehled nám doloží různorodost, kterou lidové stavitelství oplývá. Bylo by mylné představit si, že lidové stavitelství rovná se roubené chaty. Vždyť právě i hradečtí zástupci staveb ukazují, že tomu tak není. Celá řada roubených staveb není stejných.

Na území města Hradce Králové se nachází široká škála architektonických památek ze všech možných období a architektonických slohů. Lidová architektura musela ustoupit modernějším stavbám především v centrální části města a tak zůstává spíše v okrajových částech. Dnes nalezneme v centru jediný příklad staveb lidové architektury, kostel sv. Mikuláše Divotvorce v Jiráskových sadech, který je významnou roubenou církevní stavbou. Někteří ale poukazují na to, že není příkladem staveb lidové architektury typické pro oblast českých zemí, protože byl přenesen z východního Slovenska. Dle mého názoru jej z výčtu staveb lidové architektury v Hradci Králové nemůžeme vymazat. Reprezentuje slovanskou kulturu (a my jsme Slované) a zároveň je památným místem pro oběti první světové války, což bylo důvodem jeho umístění v Hradci Králové, proto ho rozhodně nemůžu nezmínit. Dalším dokladem lidové architektury v centru města byla roubená chalupa, která musela před několika lety

ustoupit stavbě studijní a vědecké knihovny. Ostatní stavby patří již k příkladům východočeské lidové architektury.

Staveb podléhajících památkové péči se na území města nachází šest. Vedle nich se nachází v ulicích města řada dalších objektů, které se jejich majitelé snaží udržet v tradičním vzhledu. Nejvíce takových staveb nalzáme v městských částech Malšovice, Nový Hradec Králové a Svinary. Z velké části mají tyto stavby ponechány jen některé tradiční prvky a zbytek byl přizpůsoben moderní době. Především tradiční štíty zůstaly zachovány na několika domech v Malšovicích v oblasti ulice Zámostí a okolí. Tyto domy zde stále stojí v sousedství moderních bytových staveb.

Prozatím neexistuje žádná monografie, která by se těmto stavbám v Hradci Králové věnovala souhrnně. Cílem mé práce je uvedený nedostatek odstranit.

1. **Prameny a literatura k tématu**

Archivní prameny ke stavbám lidové architektury na území města Hradce Králové jsou zejména součástí fondů dvou archivů – Stavebního odboru při Magistrátu města Hradce Králové a Národního památkového ústavu, konkrétně Územního odborného pracoviště Josefov. V josefovském pracovišti nalezneme doklady k nemovitým kulturním památkám z řad lidového stavitelství. Tyto prameny jsou téměř totožné s materiály stavebního odboru. Zde se soustřeďují dokumenty týkající se především stavebních úprav objektů. Josefovský fond navíc obohacují informace o památkové péči, v první řadě evidenční karty památek. Dalším archivem je Státní okresní archiv v Hradci Králové, v němž se nacházejí informace nejen k památkově chráněným objektům.

Hledat prameny pro nechráněné objekty není snadnou záležitostí. Buď neexistují, nebo je nemožné se k nim dostat. Navíc v případě existence nějakých dokladů např. v archivu magistrátu, je třeba mít plnou moc od vlastníků objektu pro nahlížení a zpracovávání informací z daných fondů. Nevýhody existují dvě: první nevýhodou je, že před udělením plné moci nevíme, jaký je obsah pramenů k dané stavbě, druhou nevýhodou je těžké získávání souhlasů a shánění vlastníků objektů.

Nicméně i bez zplnomocnění je možné se v některých archivech dostat k informacím o soukromých objektech – v archivu památkového ústavu a státním oblastním archivu. Jedná se především o různorodé prameny, které byly za dobu existence stavby hromaděny v různých institucích. Tyto doklady mají útržkovitý charakter a těžko se objevují.

Obecně lze říci, že nejčastějšími prameny jsou dokumenty úřední povahy – formální korespondence, záznamy, smlouvy, účetní knihy aj. Tyto informace nezávisle na době a typu objektu doplňují různé doklady soukromé nebo veřejné povahy – soukromá korespondence, kroniky, deníky, poznámky a také fotografie.

V NPÚ-ÚOP¹ Josefov jsou uloženy evidenční listy památkově chráněných objektů a doprovodné informace k nim. Jedná se především o plány novodobých rekonstrukcí a záchranných oprav. Každá chráněná stavba je systematicky vedena v evidenčním listu nemovité kulturní památky, který má formu tabulky. Z listu je možné vyčíst základní informace: stáří objektu, zdůvodnění památkové ochrany, vlastník, popis stavby, jeho součástí je rovněž fotografie objektu aj.

¹ Národní památkový ústav Územní odborné pracoviště.

V archivu stavebního odboru při Magistrátu města Hradce Králové jsou k dispozici údaje k jednotlivým stavbám po předchozím dotázání – neexistuje soupis pramenů. Nachází se zde především zprávy o rekonstrukčních záměrech, tudíž zprávy od firem, které danou stavební úpravu provádějí. U staveb, které nejsou ve vlastnictví města, je však třeba k nahlížení do dokumentace písemný souhlas vlastníka.

V SOkA² Hradec Králové je možné nahlížet například do účetních knih kostela sv. Jana Křtitele a dalších dokumentů, které jsou přidruženy k fondu farního úřadu Nového Hradce Králové. Dále je zde poměrně obsáhlá sbírka dokumentů, vztahujících se ke koupí kostela sv. Mikuláše. Výše zmíněné archiválie jsou ty nejobsáhlejší, které zde můžeme dohledat. K ostatním budovám lze nalézt dokumenty, které se jich týkají okrajově nebo mají pouze útržkovitý charakter, např. jeden dopis od vlastníků Šrámkova statku, který se týkal stavební žádosti apod. V archivu jsou uloženy i kroniky jednotlivých městských částí, které bývaly samostatnými obcemi. Například kronika Nového Hradce Králové, která byla sepsána na počest rodiny Petrofových, zmiňuje kostel sv. Jana Křtitele. Je ale důležité uvědomit si, že kronika je psána v oslavném duchu, autor zápisů se snaží danou lokalitu popsat v co nejlepším světle a vše, o čem se zmiňuje, nemusí odpovídat skutečnosti.

V běžném životě a při návštěvách knihoven se můžeme setkat s tiskovinami, které se příležitostně dotýkají problematiky lidových staveb na území Hradce Králové. V periodickém tisku se nacházejí dvě skupiny článků o lidové architektuře. Zprvce o různých nových nálezech, rekonstrukcích, památkové péči aj. Zadruhé se v periodikách vyskytují články, které odkazují na kulturní život svázaný s danými stavbami. O kulturním programu se píše hojně v porovnání s ostatními tématy, svázanými s lidovým stavitelstvím, kupříkladu ke kulturním akcím konaným na Šrámkově statku. O daných stavbách se lze dočíst například na stránkách Hradeckého deníku nebo Radnice. Nejvíce se dočteme o Šrámkově statku i z toho důvodu, že je jako jediný hojně využíván ke kulturním akcím. V poslední době se více píše o kostelu sv. Mikuláše, jelikož se několik let odkládá jeho potřebná rekonstrukce. Tento zdroj informací je velmi důležitý pro posuzování současného stavu dění okolo daných budov. Vedle tisku se řada informací vyskytuje ve formě elektronických zdrojů (např. oficiální webové stránky města, městských částí nebo organizací).

² Státní okresní archiv.

Informace k tématu lidové architektury je možné nalézt také v titulech odborné literatury. Literatura ke stavbám lidové architektury na území města Hradce Králové je k dispozici jak v Knihovně města Hradce Králové, tak v knihovně Univerzity Hradce Králové nebo ve Studijní a vědecké knihovně v Hradci Králové.

Literaturu lze rozdělit na obecnou o lidovém stavitelství a na takovou, která se vztahuje ke konkrétním stavbám, dále na literaturu s doplňujícími informacemi. Monografie k jednotlivým stavbám nejsou časté. Výjimkou je kostel sv. Jana Křtitele, který patří k hlavním tématům publikace *Kostel sv. Antonína a sv. Jana Křtitele na Novém Hradci Králové* (2012) autora Jiřího Němečka. Z autorů píšících obecně o lidové architektuře je důležité zmínit především Jiřího Škabradu, Václava Frolce a Josefa Vařeku. Tito autoři se věnují konstrukcím staveb a jejich seznamům na celostátní úrovni. O východních Čechách píše Luděk Štěpán, opět Josef Vařeka a dále Magda Křivanová. Soustřeďují se právě i na oblast Královéhradecka a na konkrétní stavební příklady tohoto území. Mezi významné příklady děl těchto autorů patří: *Vesnické stavby a jejich úprava*.³ *Klíč od domova: Lidové stavby východních Čech*.⁴ *Lidová architektura Encyklopedie*.⁵ a *Lidové stavby: architektura českého venkova*.⁶

Doplňující informace k tématu je možné nalézt v publikacích, které jsou věnovány historii všedního dne v 19. a 20. století, lidovým řemeslům nebo obecně architektuře a stavebním slohům. Zde lze kupříkladu zmínit knihy jako *Obrazy z dějin české architektury*⁷ a *České baroko lidové*.⁸

Dále se o některých budovách zmiňují tištění průvodci městem Hradce Králové nebo širšími oblastmi - okresem i krajem. V tomto komplexním druhu tiskoviny není možné zmínit všechny zajímavosti daného území, tudíž se v nich vždy vyskytují tři hlavní představitelé lidové architektury města – kostel sv. Mikuláše Divotorce, kostel sv. Jana Křtitele a Šrámkův statek.

³ Jiří ŠKABRADA – Svatopluk VODĚRA, *Vesnické stavby a jejich úprava*, Praha 1975.

⁴ Luděk ŠTĚPÁN – Josef VAŘEKA, *Klíč od domova: lidové stavby Východních Čech*, Hradec Králové 1991.

⁵ Josef VAŘEKA – Václav FROLEC, *Lidová architektura: encyklopedie*, Praha 2007.

⁶ Jiří ŠKABRADA, *Lidové stavby: architektura českého venkova*, Praha 1999.

⁷ Jiří T. KOTALÍK, *Obrazy z dějin české architektury*, Praha 2003.

⁸ Jaroslav PLESKOT, *České baroko lidové*, Ostrava 1994.

2. Hradec Králové

Město ležící na soutoku dvou řek Labe a Orlice má bohatou historii a může se pochlubit řadou památek. Na území a v okolí města se vyskytuje řada archeologických lokalit dokazujících osídlení již v období pravěku. Před vyvražděním Slavníkovců bylo město jejich hradištěm. Za vlády Přemyslovců byl v roce 1225 Hradec Králové povýšen na město a následně nesl označení věnné město. Svým povýšením obdrželo město spoustu výhod, které mu umožňovaly další rozvoj v obchodní a správní středisko. Jakožto královskému věnnému město se mu dostávalo i podpory ve výstavbě. Čtrnácté století přineslo městu dvě významné události – udělení várečného práva a vytvoření městské pečeti se lvem. Na počátku čtrnáctého století ve městě přebývala Eliška Rejčka, která zapříčinila rozvoj výstavby, kde nejvýznamnějším počinem je podpora stavby pozdější katedrály sv. Ducha. Během své historie se Hradec Králové zapojil do husitských bojů a díky tomu byl zahrnut do Žižkova Menšího Tábora⁹. Odboj zde vedl kněz Ambrož, který se podílel na zformování bratrstva Orebitů. Díky oddanosti Orebitů se Jan Žižka přesunul do Hradce Králové. V této době zde bylo iniciováno zboření hradu, který nebyl již nikdy obnoven do původního stavu, a prostory hradu nahradily jiné budovy. I po smrti Jana Žižky mu zůstali Hradečané do poslední chvíle věrní. Za vlády Jiřího z Poděbrad se městu dostalo další podpory, aby mohlo být vybudované silné centrum ve východních Čechách. Mimo jiné byl v této době městský znak obohacen o písmeno G. Vláda Ferdinanda I. s sebou nesla soupeření proti místní šlechtě. Hradec Králové se těmto sporům nevyhnul a byl potrestán odejmutím práv a majetků, což bylo později zmírněno. Město se stále potýkalo s těžkostmi ve válkách zmítané zemi, s problémy s vrchností, s náboženskými nepokoji. Pobělohorské události se velmi podepsaly na utrakvistickém městě. Nepokoje v té době způsobovalo i obsazení města Sasy v roce 1631 a Švédy v roce 1639. Město bylo drancováno a předměstí pustla. S příchodem jezuitů v roce 1636 do města se měnila i architektura Velkého náměstí. Z města zmizela vlivem pobělohorských událostí ikona kalicha a nastupovala barokní architektura. Jeho přestavby a dostavby církevních budov ze 17. století a počátku 18. vtiskly vzhledu náměstí ráz, který má dodnes. Vítězství katolické církve se silně vštípilo do tváře města. Navíc v roce 1664 k dovršení symbolu moci bylo zřízeno v Hradci Králové biskupství.

Soupeření Rakouska s Pruskem v 18. století způsobilo, že se rozhodlo o přetvoření města na pevnost. Hlavní výstavba trvala od roku 1766 do roku 1779. Čtyři roky před

⁹ Marie ŠECHTLOVÁ – Josef ŠECHTL, *Hradec Králové*, Hradec Králové 1976.

započetím výstavby jádro města silně poškodil požár. Jádro města obehnila osmicípá hvězda s vysokými bastiony. Výstavba pevnosti s sebou přinesla i oběti v podobě zbouraných kostelů. Obyvatelé Mýtského a Pražského předměstí se museli přestěhovat do nových vzniklých okrajových částí (Kukleny, Nový Hradec Králové aj.). V období národního obrození Hradec Králové nezaostával a stal se jedním z jeho center. V tomto období ve městě dochází k rozvoji kultury a vzdělanosti. Druhá polovina a konec 19. století přinesly městu řadu významných událostí. V roce 1851 získalo město samostatnost, díky které mohl být určen první městský starosta – Ignác Lhotský. Nepříjemnou událostí tohoto období byla válka mezi Pruskem a Rakouskem, která se silně dotkla jak Hradce Králové, tak jeho blízkého okolí. Dne 3. července 1866 u Hradce Králové Prusové zvítězili. Díky prokázání nepotřebnosti pevnosti se v této době začal rozvolňovat územní plán, který byl doposud velmi omezující. Vznikla tak řada staveb v okolí Velkého náměstí – budova Reálného gymnázia (dnešní zdravotní škola), škola pro umělecké zámečnictví, měšťanské školy (dnešní gymnázium Boženy Němcové) nebo Adalbertinum. Všechny tyto budovy nesou společný rys – byly postaveny v duchu historizujících slohů.

Do nového století se stihlo město stavebně více rozvinout a vybavit novým Klicperovým divadlem, odstranit části hradeb a zvolit nejúspěšnějšího starostu – Františka Ulricha. Počátek 20. století je spojován především se stavebním rozvojem města. V předválečném období stavební činnost vzkvétala. Vznikla řada významných budov, např. budova městského muzea. Díky válečným událostem se zcela logicky architektonický vývoj zpomalil. Během okupace v roce 1942 vznikl tzv. „Velký Hradec Králové“. K jádru města byla připojena řada okolních vesnic a předměstí (Malšovice, Kukleny, Pražské předměstí a další). Dalším významným údobím bylo navázání na předválečnou architekturu v padesátých letech, kdy vznikl obytný soubor Labská kotlina. Politické klima však způsobilo utlumení architektonického individuálního projevu. Až 21. století přineslo městu oživení moderní architekturou i řadou rekonstrukcí historických staveb. Tato doba představuje naprosto odlišné projekty, např. realizaci stavby budovy Studijní a vědecké knihovny a rekonstrukci Bílé věže.

Významnou osobností dějin Hradce Králové je nepochybně Eliška Rejčka. Tato dvounásobná vdova obdržela jako jedno z věnných měst právě Hradec Králové. Její osoba je stále připomínána v rámci historických akcí města. Díky existenci gymnázia přicházela do Hradce Králové na studia řada významných osobností našich dějin. Patřil

mezi ně Karel Jaromír Erben, Alois Jirásek, Václav Hanka, Josef Kajetán Tyl, František Škroup nebo Karel Čapek a další. Hradec Králové se může pochlubit jako rodiště řady známých osobností historie i současnosti. Svou životní dráhu zde začali spisovatel, historik a pedagog Bohuslav Balbín, s městem jsou dále spjati významný starosta města František Ulrich, lékař a prozaik Jaroslav Durych, historik a politik Václav Vladivoj Tomek, arcibiskup Dominik Duka, swingový zpěvák Karel Hála, sochař Vladimír Preclík a řada dalších. Hradec Králové je spojován rovněž s osobností Antonína Petrofa a s jeho firmou Petrof, dodnes vyrábějící piana a klavíry.

Někteří označují město učebnicí architektury. Spektrum staveb a architektonických slohů je široké. Vedle měšťanských domů zde nalezneme pozůstatky opevnění. Mimo jiné je město sídlem biskupství, a tudíž se zde nachází řada církevních památek v čele s katedrálou sv. Ducha, postavenou ve stylu slezské gotiky. Společně s renesanční Bílou věží tvoří katedrála neodmyslitelné panorama města. Do vzhledu města se významně prolнула architektura první poloviny 20. století. Toto období lze spojit se jmény JUDr. Františka Ulricha, Jana Kotěry a Josefa Gočára. František Ulrich se jako starosta zasloužil o prosazení moderních přestaveb ve městě, na kterých se podíleli již zmínění architekti Jan Kotěra a Josef Gočár. Jan Kotěra vytvořil městu dvě dominanty – budovu muzea a Grand hotel Urban. Jeho žák Josef Gočár pak zasáhl do města vytvořením okružního regulačního plánu a vyprojektováním několika staveb. Mezi ně patří například školní areály na Tylově nábřeží, Sbor kněze Ambrože nebo budova magistrátu. Tyto a mnoho dalších staveb zajistily městu označení „Salon republiky“.

Vedle moderní architektury se Hradec Králové může pyšnit i pozůstatky lidové architektury. Ta se nachází především v okrajových částech města, jelikož v centru musela ustoupit modernější zástavbě. Část ze staveb lidové architektury je chráněna jako nemovitá památka. Existuje však řada staveb lidové architektury, kterým se jakákoliv pozornost vyhýbá. Silnou základnou prezentace lidové architektury v blízkosti Hradce Králové je bezpochyby skanzen v Krňovicích. I populární Babiččino údolí u České Skalice poskytuje náhled na lidové stavitelství.

Hradec Králové je mimo jiné také městem lvů. Městský znak s dvouocasým lvem se objevuje na stavbách po celém městě. Motiv českého i hradeckého lva nalezneme např. na radnici, v katedrále sv. Ducha, na Bílé věži, na fasádách domů na Velkém náměstí, na soklu sochy Jana Žižky a na mnoha dalších místech.

Hradec Králové je městem kultury a vzdělání. Vedle řady středních škol se zde nachází i fakulty vysokých škol. Kromě muzeí, galerií a divadla Hradec Králové nabízí řadu kulturních pravidelných akcí, jako jsou hudební nebo divadelní festivaly. Mimo Klicperova divadla se může Hradec Králové pyšnit tradicí loutkového divadla Drak, o jehož zapsání na seznam UNESCO bojují městští radní.

3. Lidová architektura východních Čech

Architektura se nemění od města k městu. Typické prvky lidových staveb pro dané území mohou přesahovat hranice dnešních států. Takovým jevem jsou kupříkladu patrové hrázděné a roubené domy, které byly tradičním znakem německé architektury. Právě tento případ silně zasahoval na naše území především v příhraničních oblastech. Když se zaměříme na širší oblast okolo Hradce Králové, tedy na východní Čechy, nalezneme zcela jistě tyto stavby v Orlických horách. O vývoji sídelní struktury a plužin podávají svědectví zachovalé dobové mapy a stavební plány. Jednotlivé mapy a plány zachycovaly samostatná stavení, celé vesnice nebo jejich části, plužiny, umístění kostelů a významných budov nebo polohu židovských domů. Většina dochovaných map vesnic východních Čech pochází především z 18. až 19. století. Podle Lud'ka Štěpána „nejstarší dnes již originálně nedochovanou mapou oblasti je obrazová mapa Krkonoš Simona Hüttela přibližně z roku 1575“.¹⁰

Oblast východních Čech byla poměrně hojně obydleným zemědělským územím v blízkosti úrodného Polabí. S rozvojem osídlování se rozrůstala sídelní struktura, tudíž se stavěla řada nových staveb. Tato oblast se postupně více osídlovala až do 14. století, kdy vznikala síť sídelních uskupení v horských oblastech. Starší vesnice tedy nalezneme v nížinné oblasti v okolí Hradce Králové, Pardubic a Chrudimi. Můžeme sem zařadit městskou část Plačice nebo vesnice Břízu a Libčany. Nejstarším městem této lokality je právě Hradec Králové. Vyšší oblasti byly složitěji osídlovány kvůli zalesnění a ztíženým podmínkám. Hornaté oblasti se osidlovaly převážně až do 16. století. Pro vsi bylo nejčastějším půdorysným uskupením typ návesní vsi. V oblasti východních Čech se ale vyskytují i případy dalších možných uskupení, jako je ulicová, dvorcová, hromadná a lesní lánová ves a plužina.

Typické stavby lidové architektury východních Čech se mohou lišit v jednotlivých regionech. Podle Magdy Křivanové a Lud'ka Štěpána „dům východních Čech ovlivnil především gotický dům středozápadní Evropy a evropský roubený dům“.¹¹ Dle Petra Davida a Vladimíra Soukupa „se na vybraném území prolínají tři základní typy domů – Východočeský, Východosudetský a Dům severovýchodních Čech“.¹² Poslední dva typy

¹⁰ Luděk ŠTĚPÁN, *Lidové stavitelství ve stavebních plánech a mapách východočeských archivů*, Zámorsk 1995, s. 18.

¹¹ Magda KŘIVANOVÁ – Luděk ŠTĚPÁN, *Lidové stavitelství východních Čech*, Hradec Králové 2001, s. 5.

¹² Petr DAVID – Vladimír SOUKUP, *555 památek lidové architektury České republiky*, Praha 2000, s. 7.

ovlivňuje architektura z Polska a Německa, jelikož jejich výskyt je především při hranicích s těmito státy. Jednotlivé stavby dané hospodářské usedlosti se situovaly do formy čtyřstranného dvora nebo byly volně seskupeny na pozemku. Uskupení do čtyřstranného dvora přinášelo výhodu lepšího zabezpečení dvora a ochranu před větrem. Hlavním představitelem lidové architektury východních Čech je trojdílný dům, který se mohl lišit vnitřním uspořádáním. Takový dům se skládal ze světnice, síně a části pro hospodářské účely. Právě hospodářský prostor určoval bližší půdorysný typ domu. V nížinných oblastech převažoval komorový typ domu. Materiál a základní stavební postupy se nijak neodlišovaly od ostatních území. Do období 19. století bylo základním materiálem dřevo, které postupně začaly střídat cihly a kámen. U řady mladších staveb se vyskytovala kombinace zdiva a dřeva, jelikož z bezpečnostních důvodů řada staveb měla zděnou černou kuchyni a případně chlévy.

Pro oblast okolo Hradce Králové byl typickým představitelem roubené stavby dům středního Polabí. V této úrodné nížinné oblasti se dařilo zemědělství. Domy díky zemědělské činnosti mohly mimo chlévů obsahovat menší sýpku. Nadzemní domy této oblasti byly pouze výjimečně patrové. Při potřebě rozšíření se domy rozvíjely spíše po zemním prostoru. Komorově uspořádané roubené domy měly omazané a nabílené stěny. Nejčastěji se používalo dřevo borové, dubové a jedlové. Jednotlivé trámy byly zprvu lehce opracované – povalové a později přecházely v hraněné. Štítů zdobily bohaté lomenice s ozdobnými lištami. Střechu ve štítě často zakončovala valbička, která ochraňovala průčelí. Konec štítu mohla zakončovat podlomenice. Na tomto území řadu domů zdobí loubí ze štítové nebo boční strany. Dům s loubím, neboli podsíňový dům, je především typický pro městské oblasti. Přítomnost jednotlivých stavebních prvků a použití technik rovněž odpovídá účelu dané stavby. Bohatě zdobený štít se prolul i na mladší zděné stavby. Vedle přiznaného roubení se v oblasti vyskytovaly i tzv. domy „v kožichu“. Takový dům má vnější strany omazané silnou vrstvou hlíny a nabílené. S nástupem 19. století se stávaly více častými stavby zděné, především v klasicistním slohu.

Nejstarší stojící roubené stavby oblasti východních Čech vznikly v 16. a 17. století. Podle Ludka Štěpána a Josefa Vařeky *„do tohoto období svým stářím spadá Pruskova chalupa v Horní Sloupnici, dům čp. 49 ve Vraclavi, hospoda čp. 92 v Úpici nebo*

světnice domu čp. 4 na Veselém Kopci“.¹³ Z této doby existují samozřejmě doklady zděných vesnických staveb, jedná se o panské a církevní objekty a jejich části.

¹³ Luděk ŠTĚPÁN – Josef VAŘEKA, *Klíč od domova: lidové stavby Východních Čech*, Hradec Králové 1991, s. 36-38.

4. Základní konstrukční prvky lidových staveb

U konstrukcí lidových staveb dominují dva hlavní materiály – dřevo a kámen. Lidová architektura je semknutá s přírodou, tudíž se využívaly místní suroviny. Využití těchto surovin ve stavebnictví bylo stále zdokonalováno a i díky tomu se nám stavby zachovaly. Lidová architektura odkazuje svým názvem na prostý lid, který žil ve skromných podmínkách. Jde zejména o stavby roubené. Nicméně i zámožnější lidé přispěli do souboru staveb lidové architektury, a to především zděnými hospodářskými dvory.

4.1. Roubení

S roubením se můžeme setkat hlavně na území střední a východní Evropy od období počátku vrcholného středověku. Tato technika byla používána i dříve, ale není ale snadné ji archeologicky doložit. Roubené stavby se netýkají pouze venkova, stavěly se i ve městech, kde se jich dochovalo menší množství. Ze dřeva se logicky stavělo v oblastech s velkým množstvím stromů. Jelikož je dřevo hořlavým materiálem, postupně byli lidé odrazováni od jeho používání ke stavbě domů. To vyvrcholilo zákazem z roku 1816¹⁴, jehož následné zrušení již nevrátilo roubeným stavbám jejich dominanci.

Roubenou stěnou označujeme stěnu zhotovenou ze dřeva. Patří mezi základní stavitelský typ stěny, který byl používán při stavbách historických objektů. Technika roubení spočívá v zaklesnutí do sebe seříznutých trámů. Trámy mohly být různě upraveny – kulaté, částečně nebo úplně hranaté. Také se lišila tloušťka trámů a použité dřevo. S tvarem a technikou spojení souvisí vývoj roubené stavby. Na počátku byly málo opracované kulaté trámy a postupem času se trámy více upravovaly a dokonce i zdobily.

Spoj trámů – nárožní spojení – je u starších staveb téměř neupravený a trámy přesahují větší měrou, tzv. zhlaví. S dobou se měnila nejen vizuální úprava spojů, ale i jejich samotné provedení. Nárožní spojení z kulatých trámů se snadno zhotovovalo. Spoj byl utvořen žlábkou v trámech, které do sebe zaklesly. Díky zhlaví se trámy nemohly rozpojit. Rybinová vazba představuje dokonalejší techniku, při níž byly konce trámů

¹⁴ Jiří ŠKABRADA, Konstrukce historických staveb, Praha 2003, s. 58.

seříznuty do tvaru, připomínající rybí ocas. U takto spojených trámů musely být alespoň jejich konce seříznuty. Mezi jednotlivými trámy vznikaly mezery, které se vyplňovaly mechem a omazávaly hlínou obsahující vaznou složku.

Jelikož dřevo není trvanlivým materiálem, postupem času se na roubených objektech objevovaly vady. Příčinou snížení stavby byla vedle nekvalitního dřeva tíha stavby. U staveb se zděnou černou kuchyní se stěny směrem od ní propadávaly. Vadám se předcházelo svisle zasekanými kolíky, trámky, šrouby a svorníky.

Technologie opracování dřeva závisela i na druhu stavby a místnosti. Místnosti z dřevěných stěn byly dobře výtopné a roubené prvky se pro tuto vlastnost zpočátku zapojovaly i do zděných stěn. Roubený interiér obývala i vyšší vrstva, ale po kratší dobu nežli venkovský lid. Ten obýval roubené místnosti až do 19. století¹⁵.

4.2. Rámová konstrukce

Další typ stěny, která využívá jako hlavní nosný materiál dřevo, se nazývá stěna s rámovou konstrukcí. Tato konstrukce využívá kombinaci vodorovně a svisle umístěných upravených dřevěných prvků (trámy, lišty, štípané desky aj.). Obdobná konstrukce, u které jsou stěny vyplněny hlínou, nepálenými cihlami, kamenem, dřevem a jejich kombinacemi, se nazývá hrázděná. Obě konstrukce vykazovaly větší stabilitu nežli roubené. Rámová a hrázděná konstrukce představují typickou středověkou architekturu západní Evropy, např. Durynska. V našich podmínkách se tyto stavby také vyskytují, ale v menším měřítku. Jejich početnější výskyt je u nás ve městech a v příhraničních oblastech s Německem. Také hrázděná konstrukce se postupem času vyvíjela zejména po estetické stránce. Prvky rámové konstrukce se prolínaly do roubené, a to především využitím podstávek přízemních stěn, které měly snížit zatížení od patra a krovu. Rámové konstrukce tvoří základní stavební podstatu dřevěných zvoníc.

4.3. Zdivo

Zděné stavby se v Evropě rozvíjely především v oblasti Středozemního moře. Na stavbách prvních zděných staveb u nás se podíleli zkušení stavitelé ze západu a jihu

¹⁵ Jiří ŠKABRADA, Konstrukce historických staveb, Praha 2003, s. 60.

Evropy. Nejstarší dochované zděné stavby pochází z antiky, u nás z období románského. Zděná konstrukce nebyla typickou pro naše území i z toho důvodu, že zde byl nedostatek materiálu. Rovněž se na jejím vzniku podepsaly sociální a finanční podmínky majitele stavby. Jako pojivo sloužila malta z páleného vápna, na venkově se z úsporných důvodů používala hliněná malta.

Zděná stěna mohla být zhotovena z tesaného kamene, lomového kamene nebo cihel. Stěny mohly být omítnuté. Pro zdivo z tesaného kamene se v našich podmínkách používala především opuka a pískovec. Jednotlivé otesané kvádry se skládaly na sebe v řádcích. Takovéto stavby nemusely být omítnuté, jelikož vnější strany kvádrů se pečlivě osekávaly. Zdi z lomového kamene tvořily nepravidelné plošší kameny, které se s pojivem skládaly tak, aby utvořily vazbu. Tyto stěny se obvykle omítaly. Lomové zdivo je typické pro venkovské zděné stavby. Pro zajištění stability větších stěnových ploch, byly lomové kameny pokládány různými směry, aby tvořily klenby. Cihlové zdivo z pálených cihel se u nás rozvinulo především v období gotiky u sakrálních staveb. Zpočátku se cihly využívaly hlavně na vnější stěny a vnitřní tvořilo lomové zdivo. Z cihel se díky tvaru a váze tvořily složitější architektonické prvky, především klenby. Pevnost zděných stěn podporovaly armatury z větších bloků opracovaného kamene.

4.4. Střecha

Dalším významným exteriérovým prvkem lidových staveb je nepochybně střecha. I ta prošla technickým a estetickým vývojem. Střecha kryje stavbu shora a skládá se z krovu a pláště s třeshní krytinou. U staveb lidového charakteru existuje celá škála tvarů střech, např. sedlová, valbová, lomená aj.

Základ střechy tvoří vazba neboli krov. Dle postavení trámů se rozlišují dva základní druhy krovů – krokrový a s hřebenovou vaznicí. Krokrový krov je vývojově mladší a modernější nežli krov s hřebenovou vaznicí. Velmi výjimečně byly trámy krovů zdobeny. Z krokrové vazby jsou odvozeny další tvary nosných střešních konstrukcí – na větrník, hambálkový a vaznicový. Základním stavebním prvkem těchto konstrukcí jsou krokve (odvěsny trojúhelníků). Jednotlivé typy se pak liší uspořádáním jednotlivých trámů. Složení jednotlivých krovů nelze obecně pojmenovat, jelikož různé typy mají různé stavební prvky. Nejčastěji doloženým typem vazeb jsou především

krokvové, a to hambálkový a vaznicový typ. Střešní krytina se zachovává hůře nežli konstrukce střechy, jelikož více podléhá meteorologickým vlivům. U lidových staveb můžeme identifikovat krytinu doškovou, pálené tašky, lepenka a šindele. Střechy dále mohou doplňovat latě, žlaby a větrací otvory (okna).

4.5. Štít

V oblasti Čech byly domy ve většině případů směřovány štítovou stranou do ulice. Průčelí nesla řadu zdobných prvků, jejichž úroveň odpovídala době vzniku a finančnímu postavení majitele. Dřevěný bedněný štít se nazývá lomenice a odvozuje se od skladby jednotlivých prken, která prkna byla spojována pomocí záklopů a mohla být členěna lištami. Nejčastějším způsobem je svislé kladení prken, existuje i řada složitějších a zdobnějších provedení – klasovité nebo střechovité. Nejzdobnější štíty doplňují profilované dřevěné římsy. Spodní stranu štítu může ukončovat podlomení, které má za účel chránit stěnu domu pod ním. Více vystupující štít před úroveň domovní stěny se nazývá podsíňový dům. Jeho určujícím prvkem je loubí navazující na spodní konec štítu. Vrchol štítu může ukončovat menší stříška – kabřinec. Zespodu jej uzavírá záklop, na němž bývá uveden letopočet výstavby domu. Zákloповé prkno mohlo nahradit příčně položené prkno přímo ve štítě. Z funkčních i estetických důvodů obsahují štíty okna nebo menší profilované větrací otvory. Zdobené domovní štíty se rovněž objevují na zděných stavbách, a to především na stavbách vybudovaných v klasicistním slohu.

4.6. Strop

Bez ohledu na typ provedení stěny byly stropy vždy ze dřeva a lišily se pouze technickým provedením. Souviselo to s tím, v jaké místnosti se strop nacházel a jaké měl mít vlastnosti (nehořlavost, nosnost, izolace). Základním dřevěným typem stropu je povalový, typický pro roubené místnosti. Tvořily jej trámy, které nebyly hranově ořezané – kuláče. Další typ stropu tvořily záklopy z trámů a desek, na první pohled jej od povalového odlišuje to, že je plochý. Mezi nosné trámy se umísťovaly záklopy z desek. Mezery se vymazávaly a stropy mohly být omítnuty.

4.7. Klenba

Klenby dominují zděným stavbám především jako prvek oddělující jednotlivá podlaží budov. Stavěly se zejména z kamene nebo cihel. Existuje mnoho druhů kleneb, které jsou děleny dle jejich tvaru. Důležité při jejich stavbě bylo rozmístění materiálu tak, aby se klenba nezhroutila. V objektech roubené lidové architektury jsou zastoupeny především ve sklepech a komorách.

4.8. Vybavení a provedení interiéru

Podlahu zpočátku představovala udusaná hlína s příměsí (sláma, chvojí aj.), o níž bylo třeba pečovat kropením a opravami. Hliněná podlaha se vyskytovala v chudých domech, v síních a komorách. Především ve světnicích hlínu vystřídala prkenná podlaha. Prkenná podlaha dobře udržovala teplo, a proto se začala rozšiřovat v horských oblastech. Kamenná i cihlová dlažba se zprvu z bezpečnostních důvodů používala pouze v okolí kamen. Stěny se uvnitř vymazávaly hlínou, až později se přešlo k jejich celkovému omazání a nabílení, případně mohly být stěny kvůli izolaci pobité prkny. Důležitým prvkem interiéru bylo topeniště. Primitivním výtopným zařízením bývalo otevřené ohniště v dýmné jizbě. Systém vytápění se transformoval do podoby pecí a kamen. Pro vaření pece doplňovaly plotny. Rovněž se v domě mohla nacházet chlebová pec nebo pec s prostorem pro spaní. Kouř vznikající při spalování topidla byl původně odváděn dýmníky, které vedly na půdu, a větracími otvory ve štítě a střeše se kouř dostával z domu. Později se přešlo ke stavbě komínů, které nad střechou většinou zakončovala ozdobná hlava.

5. Lidová architektura v centru Hradce Králové

Historické jádro města se pyšní bohatým spektrem památek. Náměstí vévodí především měšťanské domy a sakrální architektura. Vedle klasicistní budovy radnice stojí renesanční Bílá věž a gotická katedrála sv. Ducha. Náměstí lemují nově zrekonstruované městské hradby. V blízkosti náměstí se nacházejí významné stavby jako židovská synagoga, budova magistrátu, hotel Grand, Muzeum východních Čech nebo budova krajského soudu. Naproti zmodernizované budově bývalého pivovaru se nalézá jedno z odpočinkových míst ve městě – Jiráskovy sady. Tato oblíbená odpočinková zóna leží v trojúhelníkovém území obklopeném řekami Labe a Orlice, které se na konci parku stékají do jedné, do Labe. Při vstupu do sadů se přes řeku Labe rozkládá secesní most u jezu Hučák s hydroelektrárnou. Vedle kostela sv. Mikuláše zde nalezneme pomník Jiráskovu Bratrstvu, bronzové sousoší Soutok Labe s Orlicí od Josefa Škody nebo růžovou zahradu a alpinium.

5.1. Kostel sv. Mikuláše

Roubený kostel sv. Mikuláše se nachází v Jiráskových sadech. Kostel není svým původem hradecký, dokonce ani český. Postaven byl v obci Habura u Medzilaborců přibližně mezi lety 1502 až 1510. Dle nejnovějších informací toto stáří, ověřené dendrochronologickým průzkumem, neodpovídá.¹⁶ Zasvěcen byl sv. Michaelu archandělu a používala jej pravoslavná církev. V Habuře si vystavěli v roce 1740 kamenný kostel a nepotřebný dřevěný prodali do obce Malá Pořana. V roce 1751 kostel zasvětili sv. Mikuláši Divotvorci a byl spravován řeckokatolickou církví. Kostel obci sloužil až do počátku dvacátého století. Jeho stav se zhoršil během první světové války a po jejím skončení disponovala obec dvěma kostely – jedním kamenným a jedním roubeným. Obec se proto rozhodla dřevěný kostelík, který byl v roce 1920 zrekonstruován, prodat.

Nakonec byl zakoupen¹⁷ v roce 1935 díky daru tehdejšího starosty Josefa Václava Bohuslava Pilnáčka. Na možnost koupě roubeného kostela upozornil zástupce města Hradce Králové architekt Alojz Matulík z Bardějova. Původně uvedl, že koupit by bylo možné dva roubené kostely, oba památkově chráněné, jeden ale bez vnitřního vybavení,

¹⁶ Dle vyjádření představitelů magistrátu „*památkáři určili, že kostel je téměř o sto let mladší, nejstarší jedlový trám je z roku 1598*“. informace dostupná online <http://www.hradeckralove.org/noviny-a-novinky/oprava-kostela-sv-mikulase-zabere-700-dni> [citováno k 23. 6. 2016].

¹⁷ V SOKA HK existuje poměrně obsáhlá složka o koupi kostela, karton č. 505, inv. č. 2068.

kteřé bylo přemístěno do košického muzea. Hradec Králové nebyl jediným zájemcem, zájem projevila i Moravská Ostrava a Prostějov. Jeden kostel se nacházel v obci Nižní Mirošov a druhý v Nyklově. Architekt Matulík rovněž napsal dne 15. března 1935 dopis, ve kterém nabízí kostely ke koupi i s dovozem za 35 000 Kč s tím, že opětovné postavení by mělo trvat asi jeden měsíc.

Na Slovensko se vydala delegace města, aby shlédla oba nabízené kostely, ale ani jeden z nich je neuchvátil vzhledem k dezolátnímu stavu a absenci vybavení. Členové městské rady při návštěvě nenavštívili architekta Matulíka, který se nad tímto faktem rozčílil, jelikož radní zhlédli dva nabízené kostely v horším stavu. Měl pro ně nachystaný ještě kostel z Habury, který nebyl v původní nabídce a který si nakonec představitelé Hradce Králové vybrali. Důvodem prodeje byla nadbytečnost kostela v obci a rovněž potřeba peněz na opravu školy. Tři dny po obdržení dopisu s nabídkou kostela z Habury byl projeven písemný zájem o dodání podrobností a fotografií. Veškeré náklady na pořízení byly později stanoveny na 40 000 Kč.

Pro umístění zvolili Jiráskovy sady, protože klidná část mezi stromy odpovídala původnímu prostředí, ve kterém se kostelík nacházel. Rovněž bylo navrženo, aby byl považován za památník padlých v první světové válce, jelikož do té doby žádný takový památník město nemělo. Tuto myšlenku podpořilo i to, že se v oblasti Malé Poľany udály v letech 1914-1915 boje, kterých se účastnila česká sokolská četa. Přihlíželo se také k tomu, že se nacházel v místě husitských bojišť. Jiráskovy sady rovněž odůvodnili poznámkou, že Alois Jirásek psal o husitství.

Nepředpokládaly se velké náklady na údržbu, počítalo se pouze s platem kostelníka a pojištěním proti požáru a krádeži. Úmysl koupě se neobešel bez stížností. Proti koupi kostelíku se bouřil Spolek pro okrašlování a ochranu, který žádal, aby se koupě oddálila a za plánované peníze se postavila dětská hřiště a opravily umělecké památky na území města (např. Mariánské sousoší). Kostelík byl i přes protesty zakoupen za 12 000 Kč a s 50% slevou na dopravném, ale ne z peněz obce. Veškeré náklady byly hrazeny z vkladní knížky starosty J. V. B. Pilňáčka, kam se ukládal jeho plat za úřadování, který si nevybíral.

Kostel musel být po převezení postaven na novou podezdívku a oplocen. Po menších stavebních úpravách byl zpřístupněn veřejnosti dne 28. 10. 1935 a vstupné činilo 50 haléřů. Původně měl být kostel odhalen již v červenci.

5.1.1. Exteriér kostela

Areál kostela ohraničuje roubené oplocení. Jednotlivé hrubě opracované kuláče jsou několik metrů dlouhé. Oplocení tvoří několik úseků plotu, délka jednotlivých částí odpovídá délce použitého kmene stromu. Části plotu jsou na sebe navázány spoji, díky kterým vznikají mezi jednotlivými trámy nad sebou mezery, které nejsou vymazané. Pohledem jsou přímo viditelné na jednotlivých částech plotu vždy dva nebo tři kuláče, jejichž počet se rovnoměrně střídá a jsou podloženy plochými kameny. Na vrchních trámech, které téměř nejsou vidět, je umístěná sedlová šindelová stříška, která se nepřerušeně táhne po celém obvodu plotu. V místě před vstupem do kostela stojí dřevěná branka se stříškou. Boční strany konstrukce branky jsou svisle bedněné bez otvorů. Vstupní část je opatřena do jedné poloviny jednokřídlou svlakovou brankou z profilovaných prken, kterých je pět. Prostřední nejvyšší prkno má v horní části průzor ve tvaru pravoslavného kříže, jednotlivá prkna jsou spojena ozdobným kováním. Konstrukci branky ukončuje valbová stříška pokrytá na koncích zašpičatělými šindeli. Vrchol střechy ukončuje šindelová cibulovitá bání s makovičkou s křížkem. Na pravé straně brankové konstrukce je na desce umístěn nápis „*Starobylý tento kostelík převezzen byl z východního Slovenska na paměť všech kdož za světové války 1914 – 1918 obětovali život za lepší příští Československa, věnoval starosta Josef V. B. Pilňáček MCMXXXV*“. Vstupní branka není původní, je replikou branky kostela z Nižního Mirošova.

V zahradě u kostela stojí vysoký dřevěný kříž s ukřížovaným Kristem, který má tři břevna jako typický pravoslavný kříž, Kristus má nohy probodnuté dvěma hřeby. Pod nohama Krista je kříž bohatě zdoben. Kříž je krytý zdobenou stříškou, která se táhne od okrajů širokého břevna, na němž jsou přibity Ježíšovy ruce. Nad hlavou malovaného Krista je na destičce nápis INRI.

Stavbu kostela tvoří jedna věž a dva sruby, všechny tyto části jsou na sebe postupně napojeny. Kostel stojí na pískovcové podezdívce, proto je vstup do kostela vyvýšen o dva schody. Vstupní jednokřídlé svlakové dveře zdobí kování s křížovými tvary. Všechny roubené stěny kostela zvenčí pokrývají úzké šindele, na střešních částech jsou šindele ukončené špičkou. Na jednolodní prostor navazuje presbytář. Po pravé boční straně je jedno zdvojené a jedno samostatné čtvercové okno. Okna kryjí okenice

s ozdobným kováním. Ve střeše prostřední části se nachází menší okno. V zadní straně presbytáře je čtvercové okno, podobné okno je na jeho boční straně.

Nad vstupní částí je věž a postupně se profil kostela snižuje k nejnižšímu srubu. Ve výšce pěti pásů šindelů pokrytých stěn začíná po celém obvodu menší stanová stříška, na kterou nasedají konstrukce věží. Štenýřová věž je čtyřboká a postupně se zužuje, v poslední třetině věže přechází pokrytí šindelů ve svislé, lištami členěné bednění. Tělo věže zakončuje stanová šindelová střecha s bání ve tvaru cibule, na kterou navazuje lucerna se zaslepenými okénky ukončená makovičkou s křížkem. Prostřední srub tvoří čtyři jednotlivě odstupňované čtvercové úseky oddělené vždy stanovou střechou. Poslední část ukončuje zakulacená šindelová stříška s makovicí a křížkem. Nejnižší srub zakončuje obdélný presbytář. Tento srub tvoří tři postupně odstupňované úseky, které od sebe odděluje šindelová stanová stříška. Srub je podobný tomu prostřednímu, proporčně je menší. Zakulacenou stříšku ukončuje makovice s křížkem. Všechny křížky na makovicích střech jsou kované a odpovídají pravoslavné estetice (mají o dvě břevna navíc oproti latinskému kříži). V roce 2014 bylo prokázáno, že kostel je postaven z jedlového dřeva.

5.1.2. Interiér kostela

Složitost vnějšího provedení se přenáší i do interiéru. Stěny interiéru tvoří hraněné trámy, mezi kterými nejsou mezery a nesou pozůstatky malovaného zdobení. Při převozech kostela byly některé trámy ztraceny nebo pozměněny vůči původnímu postavení z Habury¹⁸. V nejvyšší části kostela je umístěn dřevěný chór, který je zapuštěn do stěn stropnicemi bez podpůrných trámů. Chór je přístupný po žebříkovém schodišti. Spodní trám bedněného zábradlí je zdobený úhlopříčně rozdělenými čtverci. Stropy tvoří záklopy prken v koncových částech věží, ne však přímo ve špici. Jednokřídlá čtvercová okna jsou uvnitř tvořena tenkým dřevěným rámem se skleněnou výplní plástvového tvaru. Po stranách před presbytářem jsou umístěné kopie původních lavic. Podlahu pokrývá novodobý koberec. Vstupní část kostela, „babinec“, rovnoměrně přechází v loď, na kterou navazuje užší presbytář.

Nejvýznamnějším a původním prvkem interiéru je ikonostas, který odděluje presbytář od lodi kostela. Vedle něj stěny celého interiéru zdobí řada ikon, maleb, ornamentů,

¹⁸ Spisovna Stavebního odboru při Magistrátu města Hradce Králové, fond kostel sv. Mikuláše.

praporů aj. Provedení ikonostasu odpovídá pravoslavným zásadám. Celá plocha ikonostasu je hojně řezbářsky zdobená s převažujícími rostlinnými motivy především vinné révy s hrozny. Vedle ikon jsou významným prvkem prostřední „carské dveře“. Tyto mřížové dveře jsou původní a jejich dvě křídla tvoří vyřezávané ornamenty vinné révy spojované ovály s pravoslavnými figurálními motivy. Uprostřed se dveře spojují klapačkou ukončenou květem. Severní a jižní boční dveře nemají křídla a zakrývají se závěsy. Prostor mezi dveřmi zcela vyplňují velké ikony, z nichž čtyři znázorňují sv. Mikuláše, archanděla Michaela, Ježíše Krista a Přesvatou Bohorodici. Další pás obsahuje dvanáct menších ikon a uprostřed nad carskými dveřmi se nachází ikona Poslední večeře. Dvanáct ikon představuje křesťanské svátky. Jednotlivé ikony od sebe oddělují řezbářsky bohatě zdobené sloupky. Ve třetí řadě nad carskými dveřmi znázorňuje centrální ikona žehnajícího Krista sedícího na trůně. Po stranách je opět z každé strany šest menších protáhlých ikon oddělených od sebe zdobenými sloupky, jež znázorňují dvanáct apoštolů. Nad obrazem žehnajícího Krista je vztyčen ve čtvrté řadě mohutný pravoslavný kříž s malovaným Ježíšem Kristem, po boku kříže stojí malované postavy Přesváté Bohorodice a apoštola Jana. Tuto řadu ukončují z každé strany tři malované medailony ohraničené řezbářskými rostlinnými ornamenty. Na medailonech je vyobrazeno dvanáct proroků.

5.1.3. Památková ochrana

Kostelík je chráněn jako kulturní památka a byl zapsán do ústředního seznamu kulturních památek dne 20. 1. 1964 pod pořadovým číslem 568. Interiér kostela nebyl pohlášen kulturní památkou, protože jsou zde umístěny pouze kopie původního vybavení. Vedle budovy kostela je dále památkově chráněn ikonostas, krucifix a roubené oplocení s bránou. Vlastníkem kostela je obec Hradec Králové a v užívání jej má pravoslavná církev. Kostel i se svými součástmi stojí na pozemku číslo 1573 a parcele 235/29 v Jiráskových sadech.

V roce 2006 projevíli na Slovensku zájem o navrácení kostela zpět do Habury, jelikož prodej do Malé Poľany nebyl doložený smlouvou. Hradec Králové jednoznačně vrácení kostela odmítl a tento spor byl ukončen v roce 2011, kdy si v Habuře po důkladném průzkumu postavili repliku kostela.

Již od roku 2013 jsou zpracovány návrhy na celkovou rekonstrukci kostelíka, který je v současné době ve špatném stavu. Rekonstrukce se neustále odkládá, jelikož na ni chybějí městu finanční prostředky. Podle nejnovějších informací by se měla uskutečnit oprava již v roce 2016 na podzim.¹⁹ Tato oprava by měla trvat až 700 dní a bude se týkat i vnitřního vybavení kostela. Opraveny a zbaveny dřevokazného hmyzu budou všechny dřevěné prvky, dále budou restaurovány ikony a nástěnné malby. Kostel rovněž vybaví nejmodernější protipožární technikou a hromosvodem.

¹⁹ <http://www.sopvc.cz/o-spolecnosti/> [citováno k 13. 3. 2016].

6. Lidová architektura na Novém Hradci Králové

Předměstí a samotný název Nový Hradec Králové vznikl až za doby Josefa II., ale sídelní útvary se zde nacházely již dříve. Nejstaršími doklady jsou archeologické nálezy ze starší doby kamenné. Dnešní městská část vznikla ze spojení původní osady okolo kopce sv. Jana s obcemi Lhota pod Strání a Kluky.

Do vzhledu nové městské části se doba Josefa II. zapsala výrazně. Při přestavbě Hradce Králové na pevnost museli obyvatelé původních předměstí opustit svá bydliště a přestěhovat se např. na Nový Hradec Králové - do oblasti okolo městských lesů. Nejstarší zmínka o Novém Hradci je z roku 1766 a jedná se o vojenský příkaz na přesídlení obyvatel ze Slezského a Pražského předměstí na nově vzniklý Nový Hradec. V této době byl postaven na dnešním Svatováclavském náměstí zděný kostel sv. Antonína Poustevníka²⁰, který nahradil kostel ze zbořeného Slezského předměstí.

S tímto územím je svázána nejznámější česká výroba hudebních nástrojů Petrof. Příchod rodiny Petrofových změnil život obyvatelům celé obce, jelikož dal zaměstnání lidem, kteří se do té doby živili převážně tradičními řemesly, především pracemi spojenými s lesem a místními rybníky.

Zástavba městské části Nový Hradec Králové byla do konce devatenáctého století převážně tvořena dřevěnými budovami. Díky tomu tuto oblast postihovaly časté ničivé požáry. Z tohoto důvodu opustilo tvář obce mnoho roubených budov. Tyto stavby stávaly například v ulici příznačného názvu - Na Dřevěnce.

6.1. Kostel sv. Jana Křtitele

Kopec sv. Jana se nachází mezi Novým Hradcem Králové a Třebší. V dnešní době zde „Na Zámečku“ stojí roubený kostel sv. Jana Křtitele se zvonicí a hřbitovem. Nedaleko zvonice stával původně renesanční, později barokní zámek rodu Waldeků. Po dlouhých snahách o záchranu zchátralé stavby byl nakonec v roce 1978 zbořen, a tak zmizela z tváře obce jedna z nejvýznamnějších budov.

²⁰ Státní okresní archiv v Hradci Králové, fond Archiv města Hradec Králové, i.č. 117.

První roubený kostel byl postaven již roku 1530 díky iniciativě měšťana Lukáše Formana z Hostovi²¹, který ke kostelu přidružil své vinice na kopci sv. Jana, jež byly zdrojem financování chodu kostela. Snahy o stavbu kostela se objevily již dříve, kdy se dva měšťané podíleli v roce 1521 na objednání oltáře (Václav Kydlin a Pavel Vejskal). Toto místo bylo vybráno jako střed mezi oblastmi, jejichž obyvatelé měli tento kostel navštěvovat. Jednalo se o vesnice Kluky, Lhota pod Strání, Vysoká nad Labem a Třebeš. Z tohoto důvodu byla vystavěna velká zvonice se třemi zvony, aby věřící ze všech stran mohli být včas informováni o bohoslužbě. Dříve se v okolních loukách rozlévala slepá ramena řeky Labe a přístupové cesty neodpovídaly těm současným. Z Třebeše vedly schody přímo k hřbitovní zdi, stále je zde možné najít jejich pozůstatky.

Původně byl kostel věnován památce Husově, Jeronýmově a jiným věrným Čechům. Největší mše se konaly v rámci připomenutí Mistra Jana Husa. Roubenému kostelu předcházela Husova kaple²², která nedostačovala pro potřeby obyvatel. Nahradila ji právě první stavba roubeného kostela. Do historie kostela zasáhla protireformace, kdy se zakázaly v kostele bohoslužby, rovněž byl odstraněn nápis z Husova zvonu. V této době kostel připadl protireformní katolické církvi a vysvětili jej na kostel sv. Jana Křtitele.

Stavba prvního kostela postupem času chátrala, což bylo zpomaleno rekonstrukcí v roce 1659. Nakonec v roce 1675 jej nahradila nová jednolodní roubená stavba s šindelovou střechou a loubím. Později v roce 1874 doplnili střechu dřevěnou věžičkou se zvonem.

Vlivem přestavby města na pevnost se v oblasti Nového Hradce Králové usídlili noví obyvatelé, pro které nemohl původní roubený kostel stačit. Jeho malá kapacita byla doplněna stavbou druhého kostela – sv. Antonína Poustevníka. Když se uvažovalo o stavbě nového kostela na území nově vzniklého předměstí, byli obyvatelé pro návrh, aby se roubený kostel zbořil a jeho vybavení bylo přesunuto do nově postaveného. Tento návrh nakonec neprošel a kostel sv. Antonína Poustevníka byl vybaven z různých zdrojů, např. z financí kostela sv. Jana Křtitele nebo zvony z kostela sv. Pavla. V roce 1768 připadly oba kostely pod farnost Hradce Králové.

V roce 1965 byl zkontrolován stav kostela a zvonice. Kromě uvolněných střešních šindelů stav ohodnotili jako dobrý. V té době se uvažovalo o navrácení původního

²¹ Zdeněk DOUBEK – Helena REZKOVÁ, Pohled do historie Nového Hradce Králové, Vlkov 2012, s. 14.

²² Z. DOUBEK – H. REZKOVÁ, Pohled ..., Vlkov 2012, s. 14.

zvonu z muzea zpět do zvonice. O necelých deset let později (r. 1973) již bylo posouzení stavu odlišné. Dle žádosti o pomoc při opravách sám děkanský úřad označil tři městské církevní památky, které narušovaly vzhled města. Jednalo se o kostel sv. Anny v Kuklenách, a kostel sv. Antonína Poustevníka na Svatováclavském náměstí a o kostel sv. Jana Křtitele na kopci sv. Jana na Novém Hradci Králové. Opravu roubeného kostela vyčíslili na 117 787, 20 Kčs. Jednalo se o opravu šindelové střechy, dřevěných venkovních sloupků loubí a omítek. V témže roce byl kostel vyloupen. Lupiči odcizili pouze pozlacený kalich a sekyrou a krumpáčem poškodili vstupní dveře.

6.1.1. Místní označení

Při studiu pramenů a literatury lze narazit na různá místní označení. Samotná budova kostela může být tedy nazývána – kostel sv. Jana Křtitele, kostel Na Zámečku, kostel na Novém Hradci, kostel Mistra Jana z Husi, kostel mistra Jana Na Vinicích, kostel Jana Husi, kostel památky Husovy, Jeronýmovy a jiných věrných Čechů. I místní označení může být různé – Na Vinici, Na sv. Janu, Na Konstanci, kopec sv. Jana. Rovněž samotné slovo kostel se vyskytuje ve verzích – kostel, kostelík, kostelíček.

6.1.2. Exteriér kostela

Umístění jednolodního kostela sv. Jana Křtitele odpovídá křesťanským zásadám o umístění ve směru západ-východ. Vchod se tedy nachází na západní straně a na východní je umístěn hlavní oltář. Kostel je vyvýšen oproti okolnímu hřbitovu. Délka kostela činí asi 12 metrů a šířka necelých 11 metrů.

Stavba kostela zcela nepopírá své rysy dřevěné lidové architektury a některé části plně přiznává. Polovina stěn hlavní lodi je zvnějšku omítnuta a natřena žlutou barvou a horní polovina je obložena. Stěny zákristie a presbytáře jsou celé omítnuty a natřeny žlutou barvou s bílými hranami. Stěny tvoří roubená konstrukce, kde v základech jsou umístěny svislé trámy a mezi ně jsou zaklesnuty vodorovné. Kostel ohraničuje místy viditelná kamenná omítnutá podezdívka. Z dřevěných přiznaných prvků je výrazné loubí, štít a střecha. Podél hlavní lodi vede loubí, které končí před zákristií a presbytářem. Půdorysné uspořádání loubí tedy odpovídá hranatému písmenu U. Sloupy a klenby loubí jsou natřeny hnědočernou barvou, každý sloup je stejně profilovaný a má

přibližně čtvercovou základnu. Po obvodu kostela drží konstrukci loubí šestnáct profilovaných sloupů. Jednotlivé sloupy mají uprostřed tvar protáhlé hranaté hrušky. Dole se tvar zrcadlově opakuje asi do jedné třetiny středové části sloupu a poté přechází ve zkosenou krychli. Hlava sloupu končí obdobně, až na to, že konec přechází v prkennou dřevěnou obloukovou klenbu loubí. Střecha loubí je šindelová a od této úrovně nahoru začíná šindelové obložení stěn kostela. Z levé boční strany končí loubí přímo na stěně zákristie, a z pravé boční strany končí loubí volně a vedou odtud malé schody k vojenskému hřbitovu. Pod loubím je zem vydlážděna cihlami.

Průčelí kostela je samozřejmě nejvýraznější stranou exteriéru. Vchází se prostředním obloukem loubí, na který navazují dřevěné dvoukřídlé dveře vsazené do trámové zárubně. Vstupní rámové dveře mají menší kovanou kliku. Zvenčí jsou dveře provedeny lomenicí poskládaných prken do tvaru kosočtverce, každé křídlo tvoří polovinu kosočtverce. Uvnitř tvoří křídla dveří vodorovné svlaky a jsou ukotveny pomocí pásových závěsů na konci rozšířených. Dveře zvenjšku ochraňuje zdobená mříž. Všechna okna a dveře jsou chráněna mřížemi, které vznikly v devadesátých letech minulého století. Stěny nad loubím pokrývají šindele. Uprostřed je vsazené dvojité obloukovité úzké okno. Obě okna jsou vsazena do hladkého dřevěného rámu, po jehož obvodu vystupují šindele. Nad okny přesahující lišta utváří malou stříšku. Totožná okna se opakují i na obvodových stranách lodi kostela a presbytáře. Šindelem pokrytá stěna přechází rovnoměrně ve štít. V horní části štítu je umístěné kulaté okno rozdělené křížem, které má nad sebou malou stříšku. Střechu průčelní části zakončuje věžička se zvonkem umíráčkem. Na stříšce zvoničky je umístěný kříž s makovicí.

Boční strany mají zvenčí příznané svislé úzké trámký – uprostřed jeden a dále na každém rohu. Existenci těchto trámků potvrzují výstupy šindelového pobytí bočních stěn. Tyto trámy jsou viditelné i v interiéru. V druhé polovině obou bočních stěn jsou umístěna stejná oblouková okna jako v průčelí. Pravá boční stěna přechází v část presbytáře. V horní části se asi uprostřed nachází již zmíněné obloukové dvouokno. Okno zvenku rámuje pruh bílé barvy, stejně jako rohy celé stěny. Levá boční strana navazuje na zákristii, která je nižší, nežli presbytář. V první třetině této strany se nachází druhé vstupní dveře, které jsou rámové jednokřídlé, ale provedením kopírují ty vchodové. Zákristie má tři malá obdélníková okénka chráněná křížovou mříží, jež je natřená na žluto, ale bez bílých detailů. Zadní strana kostela není významně zdobená ani nemá okna, přes celou tuto část je uvnitř umístěn oltář s přístavkem. Tuto stranu tvoří tři

zkosené stěny. Zákristie nedosahuje délky presbytáře, ale končí přibližně v lomení zadní stěny.

6.1.3. Interiér kostela

Interiér kostela se skládá z poměrně jednoduchých architektonických prvků doplněných řezbářskými pracemi. Strop tvoří vodorovně položené trámy, a které netvoří žádné klenby. Prostor mezi tmavými trámy vyplňují kolmo položená světlejší prkna. Tento trámový strop, vyplněný prkennými záklopy býval omítnutý, ale při poslední rekonstrukci byl stropu navrácen původní vzhled bez omítnutí. Omítnutý strop zdobily barevné reliéfy. Vlivem špatného stavu stavebního materiálu se pravá část kostela snížila asi o půl metru, což je nejvíce pozorovatelné z kruchty pohledem na hlavní oltář. Stabilita kostela není tímto snížením prozatím ohrožena, jelikož nosné prvky při rekonstrukci vyměnili tak, aby se kostel dále nesnižoval.

Prostor lodi kostela není výrazně zdoben. U vchodu jsou za každou lavicí umístěny stolky pro potřeby vystavení církevně zaměřených tištěných materiálů. Nad vstupem se nachází celodřevěná kruchta přístupná po schodišti z pravé strany. Souměrnou původní kruchtou zdobí řezbářské detaily. Její ohraničení celé vyplňují dřevěná prkna po rovnoměrných úsecích rozdělená latěmi. Spodní část zdobí lišty s esovitým zakončením a vrchní postupně pomocí obloučků rozšířené lišty. Kruchta je po všech stranách zapuštěna do zdi a zespoda jí podpírají čtyři dřevěné profilované sloupy. Každý sloup tvoří dva kužely, jeden hladký a druhý menší osmiboký. Tyto kužely pojí další řezbářské tvary a nahoře hlavu sloupu ukončují osmiboké polokoule a dole postupně se rozšiřující kvádry. Tyto sloupy jsou zapuštěny do průvlaků nosné konstrukce kruchty. Kruchta je přístupná po trámovém schodišti zatočeném do tvaru písmena L. Na kruchtě uprostřed stojí varhany. Varhaník sedí při hraní čelem k presbytáři a za ním stojí píšťaly. Po levé straně jsou umístěny moderní hudební nástroje.

Vzhledem k malému počtu oken je interiér kostela nedostatečně osvětlen přírodním zdrojem světla. Větší osvětlení zajišťují reflektory soustředěvané okolo presbytáře a hlavního oltáře. Nad lavicemi visí na řetězech kulatá svítidla křišťálového vzezření. Tato svítidla vyrobili čeští skláři a umístěna zde byla v roce 1982.²³ Svítidla visí po

²³ Jiří NĚMEČEK, Kostel sv. Antonína a sv. Jana Křtitele na Novém Hradci Králové, Hradec Králové 2012, s. 97.

dvou na delších řetězech nad každou řadou lavic a na kratších po jednom na obou stranách mezi koncem lavic a kruchtou. Původně stály při lavicích kované lucerny.

Podlahu kostela pokrývají světlé hladce opracované opukové dlaždice, které jsou skládány od vchodu jako kosočtverce. Po celé délce kostela jsou dlaždice barevně poškozené cákanci hnědé barvy, což vzniklo při poslední rekonstrukci. V zákristii pokrývá podlahu nezdobený červený koberec.

Presbytář je vyvýšen o tři schody oproti podlaze lodi. Tyto schody pokrývají opukové obdélníkové dlaždice a přecházejí z prostoru presbytáře až k oběma postranním oltářům. Původně byl presbytář vyvýšen jen o jeden schod a ohraničen balustrovým zábradlím.²⁴ Přes celou šířku presbytáře se rozkládá hlavní oltář s připojenou dřevěnou stěnou a dveřmi. Původní oltářní stůl stojí na podstavci vyvýšeném o dva schody, obloženém lakovaným dřevem okrového odstínu. Před hlavním oltářem pak stojí novodobý pískovcový obětní stůl. Napravo od něj se nachází chórová lavice a nalevo původní kazatelna s baldachýnem. V prostoru mezi kazatelnou a obětním stolem stojí na druhém schodu pískovcový ambon.

Na konci dřevěných schodů do kazatelny se nacházejí dveře do zákristie. Nade dveřmi přivádí světlo do zákristie úzké obdélníkové okno. Dveře tvoří svislé svlaky bez zdobení, vsazené do široké dřevěné zárubně. Jejich výška neodpovídá dnešním standardům, jsou poměrně nízké i pro průměrně vysokého člověka. Po pravé straně v zákristii stojí skříň s odkládací plochou a naproti jedna šatní skříň a malé okno. Proti dveřím je umístěna druhá šatní skříň, židle a klekátko. Na této stěně visí krucifix a po stranách jsou umístěna dvě malá obdélníková okna.

6.1.4. Vybavení kostela

Mezi původní zachované vybavení patří nábytek umístěný v zákristii, konkrétně dvě mohutné dubové šatní skříně a skříň s odkládací plochou. Tento nábytek má veškeré kování původní a plně funkční. Nábytek byl pořízen v době vysvěcení kostela, tudíž jeho stáří je okolo roku 1680. Šatní skříně mají široký rám, ve kterém jsou usazeny pomocí mohutných jednoduše zdobených pásových závěsů rámové dvoukřídlé dveře.

²⁴ O této úpravě jsem neobjevila nikde zmínku, vycházím z fotografie z roku 1920, srov. Zdeněk DOUBEK – Helena REZKOVÁ, *Pohled do historie Nového Hradce Králové*, Vlkov 2012, s. 15; zdá se, že i dlažba podlahy je dnes jiná.

Každé křídlo se ozdobně rozděluje na dvě pole vyplněná prkny. Dveře nemají kliku, otevírají se pomocí odemknutí klíčem. Tmavé šatní skříně stojí na oválných nožičkách. Skříň s odkládací plochou se skládá z několika skříněk, které slouží pro ukládání potřebných drobností pro kněze. Dolní část je odsazena od země, tudíž může sloužit jako stůl. Jsou zde umístěny po stranách ve dvou řadách menší šuplíky a uprostřed široké. Šuplíky po obvodu zdobí lišta a otevírají se pomocí kovaných oválných úchyťů. Oproti spodní části jsou vrchní skřínky odsazeny asi do třetiny hloubky odkládací plochy. Po stranách jsou dvě menší a nižší jednokřídlé skřínky. Plochu jejich dvířek zdobí lišta tvarovaná do obdélníku s mírně vystouplými rohy. Lišta rovněž ukončuje vrchní část všech skříní. Dvířka se otevírají pomocí klíče bez úchyťů. Uprostřed je dvoukřídlá skříňka, větší nežli boční, ale obdobně zdobená. Jedno křídlo má navíc vsazené zrcadlo. Vzhledem k tomu, že se v tomto kostele nenachází zpovědnice, kněz provádí zpověď přímo v zákristii. Na jedné straně šatní skříně stojí židle pro kněze a na druhé straně klekátko. Nad kleátkem bohatě zdobeným lištami a řezbami visí krucifix. Poměrně malou zákristii tyto kusy nábytku zcela zaplňují.

Rovněž původní jsou i lavice, které byly v roce 2000 zrekonstruovány. V kostele stojí dva pásy lavic, každá má po sedmi řadách k sezení. Oproti ostatnímu vybavení jsou lavice světlejší. Sedací plocha není doplněna o polstrování. Boční strany lavic zdobí zakončení z uskupených oválů.

Varhany umístěné v kostele byly vyrobeny až okolo roku 1750. Ač se dají varhany označit za původní, jejich mechanismus postupně obměňovali. Barokní skříň varhan zůstala beze změny. Varhanní skříň zdobí zlaté, mramorové a polychromované prvky. Poslední rekonstrukce varhan proběhla v roce 2001. Varhany patří k těm menším, jejich velikost odpovídá i celkové kapacitě kostela. Hudební proložení mší je rovněž doplněno moderními hudebními nástroji.

Mezi nejdůležitější výbavu kostela patří oltář. V kostele stojí jeden hlavní a dva boční, ač původně byly čtyři. Hlavní oltář dokončili o něco později po vysvěcení kostela (asi 1691). Na jeho tvorbě se podíleli řezbář Maxmilián Grabner a truhlář Jan Pešínský.²⁵ Oltář zdobí zlaté lišty a rostlinné motivy (akantové listy) a také mramorové polychromované korintské sloupy. Dřevěné části jsou z lipového dřeva, které bylo po rekonstrukci v roce 2001 tmavě natřeno. Při této opravě restaurátoři objevili při

²⁵ Jiří NĚMEČEK, Kostel sv. Antonína a sv. Jana Křtitele na Novém Hradci Králové, Hradec Králové 2012, s. 102.

seškrábání celkem čtyři barevné odstíny, kterými byl tento oltář v minulosti natřen. Restaurátoři se přiklání k názoru, že téměř každých sto let měnil oltář barevnou podobu. Tento raně barokní oltář se svými konstrukčními prvky neodlišuje od ostatních z tohoto období, skládá se tedy z tradičních částí. Retabulum tvoří bohatě zdobená čtyřmi mramorovými sloupy podpíraná edikula. V ní je umístěn obraz sv. Jana Křtitele od Jana Kavky z roku 1682. Svatý Jan Křtitel zde sedí a zachytává tekoucí vodu a u nohou mu stojí beránek. Po stranách retabula stojí na každé straně jedna socha. Není zcela zřejmé, koho tyto sochy znázorňují. Může se jednat o rodiče sv. Jana Křtitele, tedy sv. Alžbětu a sv. Zachariáše, nebo jde o sv. Jana Evangelistu a sv. Antonína Paduánského.²⁶ Správci kostela se přiklání k verzi o rodičích světce, odborníci k variantě druhé. Oltářní stůl zdobí výjev z narození sv. Jana Křtitele s nápisem „Jan jest jméno jeho“ a dramatické červeně malované orámování se zlatými detaily. Na oltářním stole je umístěn tabernákl stylem zdobení ladící k celému oltáři. V bohatém zdobení lze objevit na přední straně kalich. Nad edikulou s obrazem sv. Jana Křtitele je menší nástavec oltáře, který vyobrazuje sv. Václava, nad nímž je napsáno v drobném modrém oválu „Jan Křtit“, jelikož se celé jméno ústředního svatého nevešlo. Po stranách oltáře jsou dveře a dřevěné stěny, za kterými se nachází prostor sloužící jako technické zázemí kostela. Nade dveřmi se nachází ve zlaté ozdobné římsce umístěné modré ovály se jmény rodičů sv. Jana Křtitele. Hlavní oltář a kazatelna působí velmi honosně vůči prosté stavbě lidové architektury.

Zbývající dva postranní oltáře jsou obdobně zdobeny a barevně ladí k hlavnímu oltáři. Opět se zde objevují zlatené rostlinné motivy, tmavě hnědá barva a tentokrát bílé polychromované korintské sloupy. Oltářní stoly, na kterých stojí, byly vyrobeny ze světlejšího dřeva. V barokním retabulu jsou zasazeny obrazy příslušných světců. Oltář na pravé straně nese označení sv. Vojtěcha. Zajímavostí na tomto obraze je vyobrazení kostela sv. Jana Křtitele za postavou sv. Vojtěcha. Pod obrazem stojí švabachem napsaný český nápis o zasvěcení kostela a podílu měšťanů na jeho zrodu. Tento oltář slouží jako podklad k určení doby zasvěcení kostela, ke kterému mělo dojít dne 9. května 1680. Na sousední stěně měl údajně být umístěn jeden z chybějících oltářů. Na jeho místě dnes stojí socha Trpící Kristus. Oltář na levé straně se věnuje nejslavnějšímu českému světcovi sv. Janu Nepomuckému. Jeho vyobrazení na tomto oltáři není tradiční, autor ho zobrazuje jako muže poskytujícího almužnu žebrákovi. Obraz vznikl v době

²⁶ J. NĚMEČEK, *Kostel ...*, s. 102.

před svatořečením Jana Nepomuckého. Na vedlejší zdi měl údajně stát oltář sv. Jana Křtitele. Oltář zde již nestojí, ale obraz z něj zůstal. Jedná se o obraz Stětí sv. Jana Křtitele, který znázorňuje jeho vraždu v žaláři utnutím jeho hlavy na příkaz Heroda.

Presbytář vedle hlavního oltáře doplňuje kazatelna a chórová lavice. Při rekonstrukci v roce 2001 doplnil presbytář pískovcový obětní stůl a ambon. Tímto zásahem se nepřímo zamezilo opotřebovávání kazatelny a oltářního stolu hlavního oltáře. Pro církevní potřeby byly tyto nové prvky v roce 2001 vysvěceny arcibiskupem Otčenáškem. Kazatelna je rovněž raně barokní a stylem zdobení ladí k hlavnímu oltáři. Ambon zvenku zdobí obrazy čtyř evangelistů oddělené polychromovanými sloupky. Stříšku (baldachýn) ambonu zdobí mimo jiné zlatá socha stojícího Krista. Kazatelna je přístupná po dřevěných schodech začínajících vedle dveří do zákristie. Trámové schodiště ohraničuje bedněné bohatě zdobené zábradlí. Naproti kazatelně stojí tmavá chórová lavice, která je bohatě zdobená řezbářskou prací. Vedle lavice na stěně visí plastika z řezbářského závodu Vojtěcha Kafky v Červeném Kostelci. Tento krucifix znázorňuje Kristovo utrpení. Jedná se o novodobý estetický doplněk z poloviny dvacátého století.

6.2. Roubená zvonice na hřbitově při kostele sv. Jana Křtitele

Roubená zvonice je původní a doba jejího postavení byla dle dendrochronologického průzkumu odhadnuta okolo roku 1504. Některé z trámů uřízli v letech 1502 a 1503. V této době zde byla souběžně vystavěna Husova kaple. Skutečné stáří není doložitelné důvěryhodnými prameny. Svůj účel zvonice stále naplňuje – svolává věřící z okolí k bohoslužbě. Dříve zvoník zvonil alespoň půl hodiny před bohoslužbou, aby stihli dorazit věřící z okolních vesnic.

Zvonice je samostatně stojící jednopatrový věžovitý objekt s osmibokou základnou. Nachází se mezi vstupem na hřbitov a kostelem. Přízemí zvonice musí být ze statických důvodů širší nežli patro. Směrem ke kostelu se nachází vstupní dveře, které nejsou nijak řezbářsky zdobené a jsou vsazeny do široké trámové zárubně. Jednokřídlé světlé dveře tvoří svislé svlaky a na jejich vnější straně je pověšený kovový krucifix. Obvodové roubené stěny přízemí byly postaveny pomocí rybinové vazby hrubě hraněných trámů bez zhlaví. Uvnitř přízemí jsou místy zřídka kamenné dlaždice, spíše tvoří podlahu hlína. Světlo se sem dostává mezerami mezi trámy stěn. Přízemí slouží jako technická

místnost kostela, hřbitova a zvonice. Nosné trámy uvnitř nejsou natřené barvou – mají přírodní vzhled. První patro je půdorysně menší a nasedá na šindelovou střechu přízemí. Přístup do prvního patra umožňují žebříkové schody. Vnější stěny patra pokrývá svislé laťové bednění členěné tenkými lištami. Na jižní a severní stranu má zvonice dva otvory, které jsou zakryty posuvnými okenicemi. Směrem ke kostelu je v prvním patře menší opět okenicí uzavíratelný otvor. Na nosnou konstrukci v patře navazují tři zvonové stolice. Stolice nad schodištěm není osazena zvonem. Ten, který sem patří, je umístěný v Muzeu východních Čech. Kolmé trámy zvonové stolice zdobí nahoře vyřezávaný reliéf. Krov věže je středově symetrický a trámy seskupuje štenýřová soustava se vzpěrami.²⁷ Seskupení krovu se skládá z kombinace hrubě hraněných, hraněných a povalových trámů. Některé trámy nesou tesařskou značku zhotovitele, například J. Vencl. Uspořádání jednotlivých částí krovů je poměrně složité. Zvonici zakončuje stanová ke koncům prohnutá střecha rovněž pokrytá šindelovou krytinou. Střechu ukončuje zdobný kovaný kříž.

6.2.1. Zvony z roubené zvonice při kostele sv. Jana Křtitele

Provoz zvonice uzpůsobili konstrukcí pro tři zvony. V dnešní době zde visí zvony dva a oba se zároveň používají. Nejstarší zvon odlili již v roce 1505 a byl během 19. století ukraden. Následně zhotovili jeho náhradníka, kterého ukradli během první světové války a patrně jej roztavili pro účely výroby munice. Menší zvon z roku 1502 je krásně zdobený a nachází se v Muzeu východních Čech.

Největší ze zvonů původně nesl věnování Mistru Janu Husovi, odlit byl v roce 1583 a váží asi 400 kilogramů. Jméno muselo být v období protireformace odstraněno. Z nápisu tedy zmizelo M (Mistr) a Hus. Tento zvon ale neutrpěl škody pouze v době protireformace. V době druhé světové války byl za účelem zisku drahých kovů zvon ukraden příslušníky německé armády. Nekompletní jej po válce našli historici z hradeckého muzea v Německu u Hamburku v „pohřebišti ukradených zvonů“. Zde se nacházel nespočet ukradených zvonů z celé Evropy. Zvonu chybělo srdce a závěs. Po potřebných opravách jej umístili v roce 1968 zpět do zvonice. Vedle zdobných reliéfů jsou do vnějšího pláště zality tři mince. Zvon byl po Husovu jménu vysvěcen na zvon Jana Václava.

²⁷ Jan VINAŘ – Václav KUFNER, *Historické krovky II: průzkumy a opravy*, Praha 2005, s. 170.

Společně s nejtěžším zvonem je v současnosti využíván menší zvon František Xaver, odlitý v roce 1609 hradeckým zvonařem Šimonem Stodolou. Zvon zdobí reliéfy světců, ornamenty a nápisy. Na zvonu je zajímavá reliéfní medaile sv. Jana a reliéf ukřižování.

6.3. Hřbitov při kostele sv. Jana Křtitele

Místní označují hřbitov ležící u kostela sv. Jana Křtitele hradeckým Slavínem. Až do přelomu 19. a 20. století zde našly odpočinek významné osobnosti Hradce Králové. Hřbitov zde existoval již při stavbě prvního dřevěného kostela. Z významných osobností zde našel odpočinek Ladislav Jan Pospíšil, MUDr. Jan Nepomuk Eiselt, Jan Květoslav Klumpar nebo druhý hradecký starosta Karel Collino. Vedle českých náhrobků můžeme narazit na menší vojenský hřbitov, který je oplocený a nachází se na pravé straně kostela. Z německých náhrobků je nejvýznamnější náhrobek velitele hradecké pevnosti Wolfganga Laimla. Tento vojenský hřbitov pochází z období Prusko - rakouské války, pohřbení mají tedy rok úmrtí okolo roku 1866. Hřbitov ohraničuje kamenná, místy omítnutá zeď. Ohradní zeď je ve špatném stavu, částečně spravovaná pomocí cihel.

6.4. Památková ochrana a současné využití

Stavba kostela a zvonice jsou chráněny jako kulturní památka a do ústředního seznamu kulturních památek byly zapsány dne 3. 5. 1958. Obě stavby jsou evidovány pod rejstříkovým číslem 14512/6-570.

Rekonstrukce obou roubených staveb probíhaly s časovou odlišností v závislosti na špatném dobovém technickém stavu. Jednalo se především o rekonstrukce exteriérů s cílem zvelebit vzezření a zabezpečit stavbu před rozpadem. Nejčastějšími opravami byly výměny šindelů střechy a špatných dřevěných konstrukčních prvků. Nejrozsáhlejší novodobá rekonstrukce probíhala mezi lety 1999 až 2002. Zprvu byla věnována stavbě samotné, později i jejímu vybavení. Dle projektu Ing. Petra Rohlíčka se provedla oprava stavebních prvků. Vzhledem k napadení škůdci, především červotoči, musela být vyměněna řada trámů. Dále se v rámci této části rekonstrukce opravila kruchta a vnější i vnitřní stěny. Později se rekonstrukce přesunula na hlavní oltář. Vrchním restaurátorem této opravy byl Roman Ševčík. Práce neprobíhaly v kostele, jelikož oltář převezli do

restaurátorské dílny. Veškeré nátěry, zlacení a polychromie byly oživeny, nikoli nově vytvořeny. Na pravé boční straně oltáře ponechali seškrab předchozích barev, který názorně ukazuje původní barevné vzezření oltáře. Během těchto oprav zrekonstruovali i varhany, především jejich skříň. Všechny dřevěné části celého kostela musely být preventivně ošetřeny proti dřevokazným škůdcům. Jelikož se kostel nachází ve vzrostlé zeleni, je zde riziko napadení mnohem větší. Opravy financovalo město Hradec Králové a Královéhradecký kraj s příspěvím věřících a farnosti Nový Hradec Králové.

Kostel sv. Jana Křtitele i v dnešní době slouží pro potřeby římskokatolické církve v Hradci Králové.²⁸ Pro širokou veřejnost je již tradiční možností seznámení se s kostelem jeho účast v rámci festivalu Noc kostelů. Vedle duchovní náplně akce je možné seznámit se s historií kostela a nahlédnout do všech prostor.

6.5. Příklady staveb lidové architektury na Novém Hradci Králové

Ze staveb, které lze zařadit mezi lidovou architekturu, se na území této městské části nachází vedle kostela sv. Jana Křtitele a zvonice i další stavby. Ty již nejsou příkladem církevních památek. Ani žádná z dalších staveb lidové architektury na Novém Hradci Králové není chráněna jako kulturní památka.

Postupem času i vlivem katastrof začaly původní roubené stavby opouštět prostor Nového Hradce Králové, ale i dalších částí města. Do kategorie lidových staveb spadají i odolnější zděné stavby, které rovněž postupem času trpí vlivem moderních přestaveb a nedostatečné péče. Z tohoto důvodu existuje málo dnes stojících staveb, které lze zmínit, a ještě méně takových, do kterých nebylo zasáhnuto moderními přestavbami a úpravami.

Dle dobových fotografií²⁹ stály ještě na přelomu 19. a 20. století na Novém Hradci Králové roubené domy. Tyto stavby převážně nesly totožné hlavní architektonické prvky exteriéru – roubený štít, dřevěné loubí do ulice a bíle omítnuté stěny. Z těchto

²⁸ Konají se zde mše každou neděli v 10 hodin. Církevní památky Nového Hradce Králové lze také zařadit do pěšího výletu přes Rozárku. V blízkosti kostela se nachází hvězdárna a při cestě blíže k lesu odpočinková zóna u rybníka Biříčka.

²⁹ Fotografická příloha knihy: Zdeněk DOUBEK – Helena REZKOVÁ, *Pohled do historie Nového Hradce Králové*, Vlkov 2012.

domů se v dnešní době zachovalo málo. V ulicích Bendlova a Na Dřevěnce³⁰ stále můžeme objevit mezi novější zástavbou některé z původních domů.

Nejčastějším zástupcem lidové architektury je dle zdrojů, a jak již samotný název naznačuje, ulice Na Dřevěnce. Přízemní domy v této ulici hojně doplňovalo loubí, a to nejen ze štítové strany, ale i z boční. Většina domů směřovala do ulice štítovou stranou s nezdobným loubím a nabíleným přízemím. Štíty bedněné svíslou lomenicí měly větrací otvory nebo dvířka. Sedlové střechy byly v některých případech s valbičkou. Sousední Bendlova (Palackého) ulice měla více zástupců z domů směřovaných štítem do dvora a do ulice vchodem umístěným uprostřed stěny. Stály zde domy se zděným přízemím a svíslou lomenicí bedněným štítem. Například dům čp. 75 zde stojí dodnes v nezměněném chátrajícím stavu mezi zástavbou novějších staveb. V poměrně ubohém stavu zde chátrá dům čp. 71. Jeho roubené stěny nejsou omazané a přes starý bílý nátěr lze zpozorovat, že stěnovou konstrukci tvoří hraněné trámy zaklesnuté rybinovou vazbou se zhlavím v horní části. Štít nesměruje do ulice a tvoří ho svíslá lomenice s dvířky uprostřed. Sedlovou střechu s valbičkou pokrývá lepenková krytina. Ve dvou třetinách stěny natočené do ulice je mírný přesah navazující místnosti. Tuto místnost již netvoří roubené stěny, ale zděné. Stěnu přesahu zvýrazňují pruhové výstupky stavebního materiálu. V půlce této stěny je přizděna elektrická rozvodná skříň.

Dnešní Brněnská třída oplývala řadou zděných domů lidové architektury. Tyto jednopodlažní obytné domy nebyly příliš zdobené. Jejich zdi byly omítnuté a některé měly linie a okna orámovaná bílým nátěrem. Vcházelo se ze dvora a do ulice směřovala štítová strana s nejčastěji třemi menšími okny přízemí, případně jedním nebo dvěma ve štítu. Střecha bývala sedlová, v některých případech doplněna valbičkou. Z dostupných fotografií z roku 1936 v této ulici vybočují domy čp. 184 a čp. 17, které byly, na rozdíl od ostatních, roubené. Konstrukčně se zděné domy od těchto roubených nelišily. Roubený obytný dům čp. 184 měl tři okna v přízemí na štítové straně směřované do ulice a sedlovou střechu. Bednění štítu tvořila jednosměrná prkenná lomenice s přepažením ve dvou třetinách a dvěma malými otvory v polovině. Zajímavým prvkem bylo jednoduché loubí štítové strany podepřené třemi nezdobnými dřevěnými sloupy.

³⁰ Čísla popisná domů dle ulic: Na Dřevěnce čp. 46, 48, 49, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 205, Bendlova (Palackého) čp. 71, 74, 75, Svatováclavské náměstí čp. 100, 104, Husova čp. 44, 205, Masarykova (Brněnská třída) čp. 9, 17, 20, 28, 181, 184, 189, Přemyslova čp. 128, 129 a další, určeno dle fotografické přílohy Zdeněk DOUBEK – Helena REZKOVÁ, *Pohled do historie Nového Hradce Králové*, Vlkov 2012.

Dům čp. 17 měla ve vlastnictví rodina Petrofova. Od čp. 184 se výrazně nelišil, pouze střecha byla sedlová s valbičkou a loubí mělo jinak postavené nabílené trámy.

Nejvýraznější původní stavba se nachází na Svatováclavském náměstí – dům čp. 100. I přes moderní úpravy, především střechy, není dům příkladem zanedbané stavby. Je sice z velké části nepůvodní, ale majitelé se snaží jeho hlavní prvek ponechat. Tím nejvýznamnějším prvkem, kterého si lze povšimnout, je bílozelené dřevěné loubí. Dům směřuje na náměstí boční stranou, která má v přízemí po obou stranách sdružená dvě dvoukřídlá okna a uprostřed jedno trojkřídlé. Bílá okna lemují zelený okraj. Sedlovou střechu s valbičkou pokrývá moderní černá krytina. Přízemní dům je částečně zděný a obdélníkového půdorysu. Štít z levé strany pokrývá svislá lomenice s dvířky uprostřed a malými okny po jejich stranách. Výrazné loubí podpírá šest stejně profilovaných čtyřhranných sloupů. Ústředním tvarem sloupů je protáhlá hruška, na níž nasedá jednoduchá obdélníková patka. Poměrně jednoduché hlavy sloupu z ulice zakrývá nastavený prohnutý trojúhelník z prkýnek zakončený kulatou špičkou. Prostor mezi střechou a sloupy zdobí vlnkovaná lišta. Uprostřed domu, mezi třetím a čtvrtým sloupem, je na střeše menší štít. Zdobí ho svislá lomenice členěná lištami s dvěma otvory ve tvaru srdce v horní části.

Z fotografií a dnešního stavu vyplývá, že Nový Hradec Králové byl ještě v počátcích 20. století hojně zastavěn lidovou architekturou. Doložitelné stavby se všechny lišily a zároveň nesly řadu společných prvků. Především častou štítovou orientaci do ulice, sedlovou střechou případně s valbičkou, bednění štítů jednoduchou svislou lomenicí a především loubím. Jinde po dnešním Hradci Králové nejsou dochovány podklady o takto hojně vyskytovaném prvku loubí nebo předsazených štítů. Lze tedy říci, že se jedná o typický prvek této lokality. Toto mohl způsobit dostatek dřeva vzhledem k přilehlým lesům. Zato zde nenalezneme rozsáhlá hospodářská stavení vzhledem k dispozicím této městské části. Ta se nacházejí v nižších polohách, jako jsou Svinary, Pouchov nebo Piletice. Vedle obytných domů nalezneme v novohradecké lokalitě i výše zmíněný kostel se zvonící, hostince, nově postavené Mazurovy chaty nebo třeba hájovnu U Dvou šraňků. V případě hájovny se momentálně diskutuje o jejím zboření a postavení přírodovědného centra. Budova hájovny byla postavena v roce 1869 a následně obnovena po ničivém požáru. Její štíty zdobí svislá lomenice se zaoblenými konci.

7. Lidová architektura v Malšovicích

Blíže k jádru města od Svinar se nachází městská část Malšovice. Ta je společně s Moravským předměstím hojně obydlenu částí s novodobou výstavbou. I zde lze objevit pozůstatky lidové architektury, i když vzhledem k hustotě zástavby v menším měřítku, nežli v nedalekých Svinarech. Archeologické nálezy dokladují osídlení již v pravěku. Původní obec Malšovice vznikla sloučením tří osad (Náhon, Zámostí a Malšovice) v roce 1927. Dále se pak obec připojila v roce 1942 k Hradci Králové, jako spousta dalších dnešních městských částí. Vzhledem k tomu, že se na tomto území nikdy nenacházel kostel, docházeli věřící do kostela na Novém Hradci Králové. Malšovicemi vede historicky významná cesta do Vysokého Mýta Hradečnice. Malšovice ohraničuje řeka Orlice a na jejím toku byly malšovické mlýny, jejichž pozůstatky dodnes stojí. V části Malšovice se nenachází žádná nemovitá kulturní památka.

Staveb lidové architektury zde zbylo málo, během dvacátého století byla řada budov zbourána (Eiseltův a Čechův statek aj.). V Malšovicích bylo málo školou povinných dětí, ale i přesto se zde od roku 1811 vyučovalo. Jako škola sloužila i pronajatá světnice. Mezi jedny z budov využívaných k vyučování patřila již zbouraná Mazúrova chalupa čp. 79. Stavba se provedením podobala dnes ještě stojícím objektům v lokalitě Zámostí.

Ze stále existujících staveb lidové architektury lze jmenovat objekty stojící v oblasti Zámostí v ulicích Přímská, U Pastvišť a Zámostí. Obytný dům čp. 61 v ulici Přímská je situován štítovou stranou do ulice. Bednění šedomodrého štítu tvoří kombinace klasovitých lomenic, které byly typické pro území Polabí a Orlických hor. V ulici Zámostí se nachází čp. 78, jehož štít je tvořen dvěma řadami svislé lomenice. Jednotlivá prkna jsou oddělena úzkou lištou. První řada lomenice od vrcholu štítu je tvořena prkny se zašpičatělým zakončením. Zdobnější štít má dům čp. 73 na křižovatce ulic Zámostí, Přímská a U Pastvišť. Trojúhelníkový štít začíná od spodu svislým lomením. Toto na koncích zašpičatělé lomení se nese až do jedné třetiny výšky štítu a je členěno úzkými lištami. Dále navazuje příčně upevněná lišta, od jejíž poloviny vede nahoru obdélník ukončený obloukem. V tomto prostoru je osazeno půlkruhové okno. Prostor štítu okolo okna až ke špičce štítu vyplňují klasovitě a střečovitě kladené lomenice. Mezi architektonické zajímavosti Malšovic patří také kolonie domků postavených z železničních vagónů.

8. Lidová architektura ve Svinarech

Další městskou částí Hradce Králové, která se může pyšnit památkami lidového stavitelství, jsou Svinary. Obec byla k městu připojena v roce 1985 a první písemná zmínka o ní je z roku 1379³¹. Vlastníci obce se často střídali, patřila např. pod smiřické panství (1631-1636). Obyvatelé byli zasaženi první světovou válkou, na což upozorňuje pomník obětem světových válek. Asi nejznámějším obyvatelem obce byl ruský legionář plukovník Bohumil Šrámek.

Ve Svinarech jsou tři stavení³² chráněna jako nemovitá kulturní památka a rozhodně nejsou v této obci jedinými objekty lidového stavitelství. Ač je v dnešní době populární stavět si v okrajových částech města rodinné domky, Svinary, na rozdíl od sousední Malšovy Lhoty, jsou tohoto trendu prozatím ušetřeny. Nachází se zde zástavba z druhé poloviny 20. století, ale těch starších budov je zde stále velké množství.

8.1. Venkovský dům čp. 31

Venkovský dům se nachází nedaleko návsi v ulici K Lesu a stojí na stavební parcele číslo 23. Nachází se naproti objektu čp. 22, který je rovněž nemovitou kulturní památkou. Dům je chráněn jako nemovitá kulturní památka od 3. 5. 1958 a veden v rejstříku pod značkou 28987/6-714. V evidenci této stavby byla nesrovnalost, jelikož pracovník Národního památkového ústavu zadal číslo parcely pod číslo popisné, a tudíž si majitelé čp. 23 mysleli, že jsou vlastníky nemovité kulturní památky. I v současnosti se vyskytují díky tomuto omylu obtíže rozpoznat v dokumentaci, o které stavení se jedná. Stavení je příkladem venkovské klasicistní stavby. Jeho kulturní hodnota byla snížena moderními přestavbami v minulosti – především úpravou štítu a výměnou oken.

Poměrně málo zdobený klasicistní obytný dům byl postaven v roce 1846. Štítovou stranou směřuje do ulice nedaleko návsi. Nabílenou fasádu zděného domu doplňují žluté a okrové detaily. Dvě malá okna ve štítě od sebe oddělují svislé okrové pilastry. Nad okny spojuje tyto pilastry žluté ozdobné kladí, na které navazuje ozdobný oblouk vedoucí až k vrcholu štítu. Ve volném prostoru, který odděluje oblouk, se nachází

³¹ <http://www.svinary.org/historie-obce/>, [citováno k 18. 11. 2015].

³² Čp. 2, 22 a 31.

výklenek se soškou Panny Marie. V samém vrcholu štítu je nápis „LP. 1846“. Během let vznikla na domě řada stavebních úprav, které zapříčinily, že jediným prvkem s nějakou vypovídací hodnotou je výše zmíněný štít. Samotný štít se zdá býti vytržen mimo koncept celé stavby. Nová okna a střecha, přístavek i nový plot znehodnocují význam klasicistní stavby. Dle evidenčního listu památky je stavba v dobrém stavu, ale průčelí a i zbytek domu byly znehodnoceny stavebními úpravami.

Téměř naproti tomuto objektu stojí dům čp. 23, který byl mylně uváděn jako památkově chráněný objekt. Tento dlouhý přízemní dům byl rovněž upravován moderními postupy, ale ne tak násilnými jako čp. 31. Dům má rovněž klasicistní štít, ve kterém jsou umístěna dvě malá okna, která od sebe oddělují tři pilastry nahoře spojené ozdobným kladím, a z jeho krajů vede nahoru reliéfní oblouk. Oproti čp. 31 jsou prvky na štítě zdobnější. Při dnešním pozorování je zřejmé, že právě nechráněný dům čp. 23 má větší význam co se týče prezentace lidové klasicistní tvorby.

8.2. Venkovský dům čp. 22

Jedná se o obytné zděné stavení s dominantní zděnou bránou, nacházející se na návsi v ulici K Lesu. Obec Svinary byla významným představitelem lidové klasicistní tvorby na Královéhradecku, i tento dům je toho příkladem. Dům byl postaven na stavební parcele číslo 47/1. Součástí pozemku je dřevěná stodola, která ale není památkově chráněná. Bývalá hospodářská usedlost se zděnou bránou byla zapsána do seznamu nemovitých kulturních památek k 3. 5. 1958 pod evidenčním číslem 37056/6-713.

Obytný dům postavili v roce 1841 dle uvedení ve štítě. Stavba je oproti blízkým domům čp. 23 a 31 mohutnější a výrazně odlišná. Součástí ochrany je i zděná brána, na kterou navazuje plot se zděnými sloupky. Zdobné prvky klasicistní brány navazují na štít, a tím uzavírají celkový estetický dojem. Brána má dvoukřídlá vjezdová dřevěná vrata a vedle jednokřídlou dřevěnou branku pro pěší. Konstrukci tvoří zděné sloupy nahoře ukončené a spojené stříškou pokrytou taškami. Křídla branky a brány jsou ve spodní polovině plně bedněná a nahoru přechází v profilovaná prkna oddělená mezerami. Stejná prkna tvoří i výplně navazujícího plotu. Zděné části plotu a brány mají šedomodrou barvu s bílými lemy.

Na obytný dům přímo navazují později postavené chlévy a stáje. Dům stojí na opukové podezdívce, která je viditelná, a byl postavený z nepálených cihel. Vnější zdi jsou omítnuté a natřené šedomodrou barvou a zdobeny štukováním. Nejvíce zdobnou částí domu je průčelí směřující do ulice. Přízemí člení čtyři bílé bosážové svislé pásy na třetiny, v mezerách mezi nimi je vždy po jednom okně rozděleném do tvaru T. Dva pásy z levé i z pravé strany jsou spojeny malou stříškou pokrytou taškami s výraznou spodní bílou římsou (kladí). Jedno okno uprostřed štítu je zasazeno mezi dva bílé pilastry, spojené dole rovnou římsou a nahoře obloukem. Podobný motiv, ale menší, je pak na každé straně vedle okna. V těchto menších ohraničených prostorech je uveden rok vzniku stavby. V levé části číslem 18 a v pravé 41. Mezi oknem ve štítě a prostředním oknem v přízemí se nachází číslo označení domu – 22. Na štít nasedá sedlová střecha s valbičkou pokrytá taškami. Další strany stavby již nejsou hojně zdobené. Opakuje se zde barva omítky a bílé lemování okolo oken. Tento objekt patří mezi nejvýraznější představitele klasicistního lidového stavitelství na Královéhradecku a právem nese označení kulturní nemovitá památka. Viditelným moderním zásahem jsou nová okna s žaluziemi, provedená v únosné míře.

8.3. Ostatní stavby

Při prohlídce Svinar nalezneme řadu především klasicistních staveb. Většina těchto staveb je znehodnocena, a to buď moderními úpravami, nebo havarijním stavem. Mezi zděnými stavbami nalezneme i pár roubených, například chátrající stodolu v ulici K Lesu nebo renovovaný objekt čp. 2 u rybníka poblíž návsi. Tato opravená roubená stavba je rovněž chráněna jako kulturní památka pod číslem rejstříku 104787. Zapsaná byla do seznamu velmi nedávno – v roce 2012. Tento malý obytný objekt byl také v nedávné době rekonstruován. Především vyměnili jeho horní část – střechu, štít a komín. Obytné přízemí tvoří rybinovou vazbou zaklesnuté hraněné trámy. Přízemí je celé nabílené a navazuje na něj štít pokrytý novou svislou lomenicí bez zdobení. Toto poměrně malé roubené stavení se sedlovou střechou se vymyká okolní zástavbě a charakteru obce. Až na zhotovovací materiál není nijak výjimečné, jelikož jeho provedení je velmi prosté, a navíc ovlivněné novodobou opravou.

9. Lidová architektura v Pileticích

Piletice jsou okrajovou částí města Hradce Králové s nejmenším počtem obyvatel. Nejsou s městem přímo spojeny, proto mohou působit jako plně samostatná obec.

První písemná zmínka o obci je datována k roku 1453. Během dějin obce se často střídali majitelé, buď byla obec pod správou města Hradce Králové, nebo byla zkonfiskována a prodána vrchnosti. Piletice byly rovněž jako Svinary několik let součástí smiřického panství. Od roku 1849 se staly Piletice samostatnou obcí, kterou definitivně přestaly být v roce 1976, kdy se připojily k Hradci Králové. V minulosti se obyvatelé této obce živili převážně zemědělstvím. V Pileticích se nachází jediný památkově chráněný nemovitý objekt – Šrámkův statek.

9.1. Šrámkův statek

Příkladem zemědělské roubené venkovské usedlosti na dnešním území města Hradce Králové je bezpochyby areál Šrámkova statku. Nachází se nedaleko návsi a leží u hlavní obecní komunikace. Tuto nemovitou památku najdeme pod popisným číslem 6. Po právu je evidován jako nemovitá kulturní památka, a to od 3. 5. 1958 pod číslem rejstříku 32717/6-681. Ochrane nepodléhá celý areál venkovské usedlosti, ale pouze stodola, roubený patrový dům a ohrazení s branou.

Nejvýraznějším prvkem, který ihned upoutá pozornost, je pavlač obytného domu, která nebývala obvyklou na území Královéhradecka. Tradiční vzezření a hodnotu této budovy narušuje absence původního štítu a sedlové střechy s komínem, které musely být po vichřici nahrazeny novou valbovou střechou.

9.1.1. Exteriér

Trojdílný rozvinutý dvoupatrový dům na Šrámkově statku je součástí trojstranného dvora. Dvoupatrové stavení pochází z roku 1802.³³ Dvůr vytváří půdorys ve tvaru hranatého písmena C. Dům je natočen dvorem ke komunikaci, od níž jej odděluje vstupní brána s ohradní zdí.

³³ <http://www.sramkuvstatek.cz/sramkuv-statek.html>, [citováno k 15. 9. 2015].

Přední strana je celá roubená. Dům stojí na podezdívce, která je nabílená a nerovnoměrná. V přízemí jsou do stěny vsazena dvě okna, která ji rozdělují na přibližně tři stejně velké celky. V prvním patře jsou rovněž dvě okna, obdobně umístěná jako v přízemí. V levé části horního patra se nachází boční strana pavlače. Současnou střešní pokrývku tvoří eternitové desky.

Obvodové stěny stavení jsou roubené. Tento způsob stavby stěn se používal pro jeho snadné provedení a dostupnost materiálu. Existuje několik typů roubení. Liší se podle toho, jak jsou do sebe jednotlivé trámy zapojeny. Mezi dřevěné trámy, které roubenou stěnu tvoří, se vmazávala hlína s příměsmi. Pro zlepšení izolace stěny se tyto vyplněné mezery, nebo i celé stěny, bílily.³⁴ V případě tohoto stavení jsou mezery nabílené, ač v současné době jsou spíše nažloutlé. Uvnitř budovy jsou stěny tvořeny rovněž dřevěnými trámy, což nám dokazuje na přední straně v prvním patře vertikální proložení roubení konci trámů, tvořících vnitřní zeď. Tyto konce trámů tak dělí stěnu v prvním patře na poměr 1:2. Zvenku také můžeme v roubení pozorovat konce stropnic. Roubení je spojeno rohovou vazbou na tzv. zámky, tento způsob byl využíván od konce 18. století na složitějších stavbách.³⁵ U tohoto typu spoje jsou konce trámy seříznuty rovně a také celé trámy jsou upraveny do kvádrového tvaru. První trámy nahoře a dole však nejsou seříznuty v rohu, ale přesahují (nahore tak tvoří zhlaví). Trámy v zhlaví jsou navíc zdobně profilovány a ještě druhá řada trámů přesahuje, ta však již není zdobná. Dřevo bylo použito z kmenů smrků.

Okna bývala kvůli udržení teploty malá, a v některých případech se nedala ani celá otevírat. Na základě provedení částí oken lze určit, o jakou se jedná stavbu nebo finanční postavení majitele. Okna jsou téměř čtvercová a dvojitá. Venkovní rám oken je natřen na zeleno a vnitřní na červeno-hnědo. Mezi vnitřním a vnějším oknem je prostor, který je nabílen. Křídlo vnějšího i vnitřního okna je rozděleno na dvě části vodorovně a dvě svisle. Vodorovně je rozděleno v poměru 1:2, přičemž větší podíl je v dolní části. Rám oken není nijak zdobený a je poměrně tenký. Vsazení oken do zdi je ohraničeno ostěním. Boční strany jsou hladké, nezdobené a nevystupují ze stěny. Nadokenní a parapetní římsa jsou profilovány a lehce přesahují stěnu. V přízemí není parapetní římsa profilována. Kování na vnějším okně je drobné a rovněž natřené na zeleno. Okna jsou otevíratelná a zasklená.

³⁴ Jiří ŠKABRADA, *Lidové stavby: architektura českého venkova*, Praha 1999, s. 78-81.

³⁵ J. ŠKABRADA, *Lidové stavby ...*, s. 79.

„V červenci roku 1929 strhla smršť z roubeného stavení, nejvýznamnější části celé usedlosti, doškovou střechu s lomenicí i komín.“³⁶ Štít byl jednoduchý, trojdílný, prkenný (lomenice). Lomenice využívala kombinaci kladení prken uprostřed svisle, po stranách a v horní části střechovitě. Stavení bylo orientováno štítovou stranou obytné části ke komunikaci – vstupní bráně. Od rekonstrukce, po jejím zničení smrští, je střecha valbová – nemá štítovou stěnu. Takový typ střechy má okapy po všech čtyřech stranách. Všechny strany jsou zešíkmené a tvoří vodorovný hřeben. Krytinou na střeše je šedý eternit.

Původní zděný omítnutý komín byl ukončen trychtýřovitě a nebyla na něm stanová stříška. Současný komín je cihlový neomítnutý s kovovou stanovou stříškou.

Strana se vstupními dveřmi směřuje do dvora. V prvním patře se nachází pavlač, která tuto stavbu odlišuje od ostatních. Dvě třetiny z pravé strany v přízemí jsou roubené, třetí je nabílená kamenná a sloužila k hospodářským účelům. Obvodová stěna v prvním patře je, na rozdíl od přízemní, roubená celá. Na roubení můžeme poznat, kde se nacházejí dělicí příčky uvnitř stavení (viditelné jsou celkem tři) a stropnice. Na této straně jsou čtyři okna v přízemí. V první pravé třetině jsou dvě těsně sousedící okna. Nalevo ode dveří je okno, vypadající téměř jako ostatní okna, ale toto má obdélníkový tvar a je rozděleno na rovných šest dílů (horizontálně na polovinu, vertikálně na třetiny). Poslední okno je malý otvor uprostřed zděné části. V prvním patře je pouze na pravé straně jedno zasklené okno a na levé části malý otvor stejný jako v dolní zděné části. Vstupní dveře se nacházejí přibližně uprostřed. Dveře jsou jednokřídlé a jsou tvořeny rámem, který je vykládaný prkny do tvaru kosočtverce. Práh je kvádrový a tvořen z prkna. Práh je vyšší než zem a musel se tedy překročit, na základě toho vznikaly legendy a pověry. Měl pověrečný význam, pod práh se zakopávaly cenné a prospěšné předměty. Dveře jsou nižší, než v současné době a klika se nacházejí ve třetí třetině. Stejně jako okna, jsou dveře ohraničeny dřevěným ostěním, které je po stranách hladké a nadedvěrní římsa je profilována. Nalevo od vstupních dveří se v prvním patře nachází dveře na balkon. Tyto dveře jsou lemovány obdobně jako vstupní, ale nejsou v rámu, jsou tvořeny pouze svislými prkny.

V prvním patře je ke stěně po celé její délce připojená pavlač. Ta nebyla typickým prvkem českých domů a byla využívána jako otevřená chodba, vsazená vně budovy,

³⁶ Brožura o Šrámkově statku, vydaná v rámci projektu „Hradecko“.

nebo jako vyhlídkové místo, jako je tomu v tomto případě. Pavlač musí být ohraničena zábradlím, v tomto případě zábradlí tvoří prkna, která jsou vyřezána tak, že sousedící utvářejí v horní polovině elipsovité otvor mezi nimi. Zábradlí spojují s domem vyřezávané sloupky. Levá boční strana pavlače je celá pobitá prkny, ve kterých je pouze malý čtvercový průzor ven.

Zadní štítová strana sousedí se stodolou a od vstupní brány se nachází nejdále. Rovněž jako přední strana štítová nemá díky nové střeše původní štít. Přízemní část sloužila hospodářským účelům. Stavebně tomu byla uzpůsobena kamennou nabílenou stěnou. První patro je celé roubené a na celé straně nejsou žádná okna.

Protilehlá strana té s vchodovými dveřmi je natočená do zahrady, resp. k sousednímu stavení. Dvě třetiny přízemí z pravé strany jsou kamenné a levá část mírně vystupuje šikmo ze stěny. První patro a poslední třetina přízemí jsou roubené a i zde můžeme zpozorovat konce trámů vnitřních příček a konce stropnic. Na této straně se nachází pět oken. Dvě okna, nacházející se v levé části prvního patra a přízemí, odpovídají ostatním zaskleným oknům, pouze jejich tvar je zcela čtvercový. Uprostřed přízemí se nachází okno, které je v současné době trojkřídlé (třetí křídlo kolmo nahoře otevírající se vyklopením) a v bílém rámu. V pravé třetině přízemí i patra se nachází malé okno, totožné s oknem na protilehlé straně. V prvním patře uprostřed jsou umístěny dveře, které jsou z bezpečnostních důvodů přepaženy dřevěným zábradlím stejného tvaru jako zábradlí na pavlači. Dveře jsou totožné s dveřmi na balkón.

9.1.2. Interiér

Přízemí domu má obdélníkový půdorys. Do domu se vchází přes vstupní síň, ze které vedou dveře do místnosti s černou kuchyní, obytné místnosti a hospodářské. Nalevo od vchodových dveří stojí dvouramenné schodiště do prvního patra.

Nalevo od síně se nachází hospodářská místnost (komora), ve které jsou dveře ještě do jedné, stejně velké a téměř totožné. Naproti vchodovým dveřím je samostatná místnost s černou kuchyní a napravo je světnice, která zabírá třetinu přízemí. V obytné části a vstupní síni jsou nabílené roubené stěny. V poslední třetině domu a místnosti s černou kuchyní jsou zdi rovněž nabílené. V současné době jsou roubené stěny mírně prohnuté. Podlahy jsou v obytných prostorách prkenné a v ostatních kamenné.

Ve dvou zděných místnostech v levé části jsou ve zdi utvořené niky. Mají obdélníkový tvar a horní strana je zaoblená. V těchto místnostech jsou v obdobných nikách umístěna i okna. Jejich spodní strana však není rovnoběžná s podlahou, ale zešíkmená směrem dolů.

Stropy v roubené části přízemí jsou trámové s deskovými záklopy. Deskové záklopy jsou překládané a příčně je podpírají tři hraněné trámy. Ve zděné části jsou nabílené stropy a klenba, kterou zdivo tvoří, je placková. Díky této klenbě jsou stěny v místnosti nahoře půlkruhovitě. Klenba je v obou místnostech pouze jedna a v místnosti, vedoucí do vstupní chodby, končí klenba necelého půl metru přede dveřmi. Malé zamřížované okno v levé i pravé zděné místnosti má nad sebou pětiúhelníkovou zaoblenou klenbu a vystupuje z niky, která má obloukovou horní stranu. V obdobné klenbě se nacházejí i dveře mezi těmito dvěma zděnými místnostmi. V místnosti s černou kuchyní je strop zděný – bez klenby.

Mezi těmito dvěma místnostmi se v obdobné klenbě nacházejí i dveře. Vnitřní dveře do světnice a místnosti s černou kuchyní jsou dřevěné osazené v zeleném ostění. Výplň jejich rámu je rozdělena do kříže v poměru 2:1 od shora. Dveře mají novodobou kliku a zámek. Dveře do komor jsou prkenné bez kliky a uzavírají se závorou. Nejzajímavější kování na dveřích přízemí a celého domu je na vchodových dveřích. Zámek je mohutný obdélníkový a umístěný z vnitřní strany dveří. Nad ním je umístěna klika s posuvnou kovovou závorou nad klikou. Zvenku je zámek v trojúhelníkovém kování a nemá klíčový štítek. Kování u venkovní kliky je lehce zdobeno oblými tvary. Tato klika je jako jediná původní v celém stavení.

Nalevo za dveřmi do světnice se nachází kachlový sporák. V levé části jsou nad sebou dvě trouby a pod nimi obloukové místo pro uložení dřeva. Vpravo je plotna a dvířka do vlastního topeniště. Kachlová kamna se obsluhují zepředu. Za sporákem ve světnici je místnost s černou kuchyní. Nachází se zde ústí do pece, která stojí ve světnici napravo od sporáku. Samostatná místnost dokazuje, že se jedná o novější stavbu, jelikož dříve byla černá kuchyně součástí jizby (světnice). Uzavíratelnost místnosti a okno v ní bylo bezpečnostním prvkem před možným požárem, stejně jako zděná konstrukce místnosti.

Schodiště vede do vstupní síně v patře, ze které vedou dveře do třech dalších místností, schody na půdu a dveře na pavlač. Nalevo od schodů jsou dvě stejně velké místnosti - komory. Naproti přes halu je obytná místnost (světnice), ze které vedou dveře do další,

kteřá je poměrně menší. V prvním patře jsou všechny stěny roubené a nabílené, stejně jako v přízemí se mírně prohýbají. Celé horní patro má prkennou podlahu.

Mezi komorami se uprostřed jejich společné stěny ve výši očí nachází obdélníkový otvor, který není nijak zakrytý – je tedy vidět do sousední místnosti. Malá okna, která se nacházejí v místnostech v levé části, nejsou zasklená, nemají ani zárubně, jsou to pouze otvory ve stěně, které jsou zevnitř opatřeny zašupovacím dřevěným mechanismem. V pravé menší obytné místnosti jsou posunuté dveře a zaplnění prostoru po původních dveřích není nijak konstrukčně skryto.

Stropy nad hospodářskou částí domu v prvním patře odpovídají těm nejstarším dřevěným stropům – povalovým. Takový strop je tvořen kulatinou (povaly) a mezery jsou vymazány stejně jako u roubených stěn. Konstrukci stropu podpírá příčný hraněný trám. Stropy v druhé části prvního patra odpovídají stropům v přízemní obytné části.

Na pravé straně jsou jedny zeleně natřené dřevěné dveře, jejich rám je rozdělen do vodorovného kříže a je vyplněn prkny. Dveře jsou osazeny dřevěným neprofilovaným ostěním a práh je dřevěný. Obdobně vypadají i dveře v sousední místnosti. Naproti jsou dveře do místností spojeny v jedno dřevěné ostění s profilovanou lištou nahoře. Dveře jsou tvořeny ze svislých prken a práh je zvýšený, dřevěný. Prkenné dveře mají pouze oválný nezdobený kovový zámek umístěný nalevo a jsou bez kliky. Dveře jsou upevněny kovovými panty. Směrem z komory je na dveřích obdélníkový nezdobený kovový zámkový mechanismus. Dveře vedoucí na pavlač nejsou uzamykatelné. K jejich uzavření slouží na křídle dveří přidělaný malý kovaný závorový systém. Panty u všech dveří jsou totožné, kované a nezdobené.

Podlaha půdy je z ušlapané hlíny – není možno sem z bezpečnostních důvodů vstoupit. Na půdu je vstup přibližně v jejím středu. Schody jsou jednoramenné bez zábradlí. Nalevo od vstupu stojí komínové těleso. Vzhledem k tomu, že je zde komínové těleso, půda nebyla dýmná – sloužila jako úložiště. Konstrukci střechy drží pevné trojúhelníky, jejichž odvěsny jsou propojeny vodorovným trámem – hambálkem. Nosným prvkem jsou stolice – dvou stolicový³⁷ krov – hambálky tedy podpírá na každém konci jedna stolice – stolice se nacházejí na okraji a ne uprostřed půdy. V takovémto případě nejsou vaznice propojené se stropními trámy patra pod krovem.

³⁷ Jiří ŠKABRADA, *Lidové stavby: architektura českého venkova*, Praha 1999, s. 95.

9.1.3. Šrámkův statek a současnost

Vzhledem k tomu, že je Šrámkův statek dlouho na seznamu chráněných nemovitých staveb, bylo o něj v rámci památkové péče postaráno. Nicméně největšího zájmu získal až od roku 1994, od kterého postupně proběhly zásadní rekonstrukce stavby, jejichž účelem bylo udržení stavby v přijatelném technickém stavu. Velký podíl na současném vylepšeném stavu má zajisté Společnost ochránců památek ve východních Čechách.

Během roku 1994 se přistoupilo k udržovací rekonstrukci, při které se například znovu postavila bývalá kolna, vyměnila okna, obnovily nátěry a opravily špatné dřevěné části stěn. V té době byla venkovská usedlost pod správou Společnosti ochránců památek ve východních Čechách, vedená PhDr. Jiřím Němečkem. Ten se Šrámkovu statku věnoval a jeho záchranu považuje za to nejdůležitější, čeho tato organizace za posledních 20 let dosáhla.

V roce 1996 provedla hradecká společnost INRECO s.r.o. měření stavu vlhkosti, napadení dřevokazným hmyzem a houbami v roubeném domě. Tento průzkum všechny tyto problémy odhalil a prokázal se neustále se zhoršující stav budovy.

V letech 2005 – 2006 došlo k rozsáhlejší rekonstrukci domu, při které se kladl důraz na to, aby vyměněné závadné stavební prvky byly nahrazeny novými, zpracovanými tradičními technologiemi. Samotná rekonstrukce vyšla na šest milionů korun. Tato rekonstrukce velmi zasáhla do stavu budovy, jejíž roubené stěny byly špatně únosné a napadené škůdci. Statika domu byla podpořena ocelovým rámem, který je v interiéru viditelný v podobě šedých sloupů. K tomuto kroku se muselo přistoupit, jelikož by objekt nemohl být zpřístupněn veřejnosti. Rozebíráním stavby se objevil soukromý dopis z května roku 1897, který napsal Antonínu Šrámkovi jeho bratr Karel. Poslední rekonstrukce proběhla v areálu v roce 2008, ta se ale netýkala památkově chráněných objektů.

Šrámkův statek je zpřístupňován veřejnosti po celý rok především nárazově. Návštěvníky láka mimo roubenky bohatý doprovodný program. Mezi nejvýznamnější pasáže programu patří ty, které se vztahují k lidovým zvyklostem – Velikonoce, stavění májky, masopust apod. Zde je možnost seznámit veřejnost blíže s dnes již téměř zmizelými tradicemi. Zbytek areálu, který není památkově chráněn, byl rovněž zrekonstruován a poskytuje zázemí pro výše jmenované akce. Potencionální návštěvníci se mohou o Šrámkově statku dozvědět i díky cyklostezce, která vede Pileticemi. Mimo

lidových tradičních akcí se zde konají i letní koncerty a přímo v areálu je hospůdka, využívaná třeba právě cyklisty.

Stálým programem, který je umístěn přímo v roubeném patrovém stavení, je národopisná expozice. Ta se nachází v přízemí a horní patro slouží každoročně po letní sezónu k různorodým výstavám. Jelikož byly stavby téměř bez původního vybavení, bylo třeba jej pro účely stále expozice opatřit. To se povedlo díky sbírce od obyvatel, kterou inicioval Ing. Petr Švihlík z Hradecké kulturní a vzdělávací společnosti.

10. Další stavby lidové architektury v Hradci Králové

Hradec Králové se skládá z 21 katastrálních území. Největší rozlohu i díky přítomnosti městských lesů zabírá část Nový Hradec Králové. V žádné z dalších městských částí mimo Svinar a kostela sv. Mikuláše v centru města se již nenachází stavba, která by nesla označení kulturní památka z oblasti lidové architektury. Zajisté v mnoha těchto částech ještě nalezneme zbytky lidové architektury. Především se jedná o části, které leží na okraji města a sídlili zde zemědělci. Ne všechny tyto stavby jsou ve stavu, který by si zasloužily. Na příklad v městské části Pouchov se v ulici Velká nachází velký patrový obytný dům čp. 28, který byl součástí hospodářského dvora. Tato zděná stavba patří opět mezi příklady klasicistní lidové architektury. Štítovou stranou do ulice orientovaný dům nese zbytky žlutého omítnutí s bílými detaily. Dům je osazen v profilovaných nikách dvoukřídlými okny s horním zaoblením. V přízemí jsou okna vysoká a v patře poměrně menší. Patro od přízemí po celém obvodu odděluje bílá profilovaná římsa. Tato římsa je ve štítě zdobnější v porovnání s bočními stranami. Rohy budovy zdobí bílé pilastry se zdobnou hlavou. Ve štítě se nachází tři malá okna, prostřední je větší. Nad okny z omítky vystupuje plastický bílý ornament. Stav omítky je natolik špatný, že nelze detaily stavby dobře pozorovat, navíc je dům porostlý pnoucí rostlinou. Dalším příkladem může být stavba, která byla do nedávna zanedbaná a momentálně se jí dostává přestavby. Jde o obytný dům čp. 69 ve Svinárnkách. Tento klasicistní zděný dům z roku 1890 momentálně prochází moderními úpravami, jako je vsazení plastových oken. Již před opravou nesl řadu novodobějších zásahů, např. zasklenou verandu. Vedle této stavby se nachází malý roubený dům v dobrém, z vizuálního hlediska, stavu s několika novodobými zásahy.

11. Instituce spojené s lidovou architekturou v Hradci Králové

Na území Hradce Králové se nachází řada chráněných budov, které lze zařadit do skupiny lidové architektury. Jak bylo uvedeno v předcházejících kapitolách, ne všechny tyto objekty slouží veřejnosti. Správu objektů má pod sebou hned několik institucí a každá z volně přístupných budov má jiného provozovatele a rovněž slouží rozdílným účelům.

První institucí spojenou s lidovou architekturou v Hradci Králové je Hradecká kulturní a vzdělávací společnost s.r.o. založená městem Hradcem Králové. Předmětem jejího

zájmu je rozvoj a poskytování kulturních služeb, vzdělávání, podpora volnočasových aktivit a občanské iniciativy, rozvoj cestovního ruchu a podpora přeshraniční spolupráce aj. Soubor provozovaných činností je opravdu rozsáhlý. Téměř za každou městskou kulturní akci stojí tato společnost, která tak nepřímou představuje statutární město Hradec Králové. Mimo veřejných prostranství působí v řadě objektů (Adalbertinum, Městská hudební síň, Médium, letní kino Širák, Centrum mladých v Malšovicích, Bílá věž, turistická a informační centra a Šrámkův statek). Pořádá například koncerty, divadelní představení, promítání, přednášky, plesy, adventní trhy anebo ohňostroj na Nový rok. Na financování společnosti se podílí zisky z konaných akcí, dotačními programy a sponzoringem. Kulturní činnost je mimo jiné podporována ministerstvem kultury.

Kostel sv. Jana Křtitele patří do farnosti římskokatolické. Pod římskokatolickou farnost spadá většina hradeckých kostelů. Biskupství Hradce Králové dále provozuje školy, knihovnu a charitu. Výčet činností není nijak překvapivý vzhledem k instituci, o kterou se jedná. Své kostely však udržují v dobrém stavu a vhodně je využívají.

Kostel sv. Mikuláše vlastní město Hradec Králové, ale v užívání jej má Pravoslavná církevní obec v Hradci Králové. Její činnost je v porovnání s římskokatolickou farností menší. Pořádá liturgie po celém Královéhradeckém kraji a slouží svým příznivcům. Za opravy a udržování kostela zodpovídá město.

Všech objektů společně se dotýkají veřejnosprávní instituce – Ministerstvo kultury České republiky, Statutární město Hradec Králové a Národní památkový ústav. Všechny tyto instituce mají velký vliv v oblasti rozhodování a poskytování finančních výpomocí.

Z ústředních státních orgánů je to především ministerstvo kultury, které se nejvíce podílí na rozvoji kulturního dědictví, a podporuje především finančně pomocí dotací, ale také teoretickou výpomocí. Dále pak následuje ministerstvo financí a ministerstvo pro místní rozvoj.

Národní památkový ústav je příspěvkovou organizací ministerstva kultury. Ústav je pověřen vykonáváním řady povinností v oblasti památkové péče. Například tvoří databáze, vzdělává, spravuje státní památky, provádí stavebně historické průzkumy nebo poskytuje poradenství při opravách památek. Hradec Králové spadá pod územní pracoviště v Josefově. NPÚ neposkytuje peněžní dotace, ale metodiku k jejich získání.

Město Hradec Králové má při svém magistrátu odbor památkové péče. Ten vykonává příslušnou agendu, zajišťuje dotační programy, opravy památek, výkon státní správy, pořádá Dny evropského dědictví aj.

Ze soukromých neziskových organizací je zapotřebí zmínit především Společnost ochránců památek ve východních Čechách, působící od roku 1990 nejen na území Hradce Králové. *„Skupina lidí, kterým nebyl lhostejný smutný osud mnoha památek, využila nové možnosti založit občanské sdružení s cílem aktivně pomoci při obnově památkového fondu, převážně formou brigád, ale i osvětově působit a vysvětlovat veřejnosti, proč a jak bychom měli památky chránit. I proto se nový spolek stal už v roce 1991 členem evropské organizace Europa Nostra se sídlem v Haagu a její české organizace Nezávislá památková unie.“*³⁸ Členové se podílejí na mnoha projektech, jednou z nejvýznamnějších a počátečních aktivit byly práce na areálu Šrámkova statku.

³⁸ <http://www.sopvc.cz/o-spolecnosti/>, [citováno k 13. 3. 2016].

12. Rekonstrukce a památková péče o stavby lidové architektury

Rekonstrukce jakýchkoliv historických staveb je náročnější, nežli nová výstavba. Musí se dodržovat přísné předpisy a postupy tak, aby nebyla narušena hodnota stavby. Stavebníci a restaurátoři se potýkají s otázkou, zda za každou cenu kopírovat historické postupy. Mnohdy se mohli i mistři splést, a proto je třeba nahradit staré technologie novými tak, aby stavba byla uchována, ale nebyla příliš znehodnocena moderním zásahem. Například obytný dům v areálu Šrámkova statku se potýká s dvěma významnými moderními zásahy. Prvním jsou nosné kovové konstrukce, které byly dle posouzení statiky nevyhnutelné, jinak by hrozilo zborcení stavení. Druhým je dřívější zásah, a to oprava původní střechy se štítem, která byla zničena a nahrazena moderní střešní krytinou. Tento zásah je hodnocen jako méně zdařilý, jelikož byla poničena zásadní exteriérová část domu – štít. Problémem není jen napodobení starých technologií, ale i materiály. Musí se volit uvážlivě, aby neohrozily stav příslušné stavby. Díky těmto a mnoha dalším faktorům může být rekonstrukce historických staveb, a to i lidové architektury, velmi drahou záležitostí. Při rekonstrukci se musí nejprve udělat stavební průzkum, který ohodnotí stav budovy a potřebnost a rozsah případných oprav.

Nakládání s památkami jakéhokoliv charakteru je ošetřeno zákonnými opatřeními. Není překvapením, že i památky lidové architektury jsou chráněny zákony, mezinárodními úmluvami a vyhláškami. Stěžejním dokumentem je Zákon o státní památkové péči č. 20/1987 Sb. ve znění pozdějších předpisů, prováděcí vyhláška č. 66/1988 Sb. a vyhláška 420/2008 Sb. o ochraně a stanovení městských památkových rezervací a zón. Hradec Králové byl v roce 1990 ustanoven vyhláškou památkovou zónou s účinností od 1. listopadu 1990. Do okruhu této zóny spadá z oblasti lidové architektury pouze kostel sv. Mikuláše. V rámci území městské památkové zóny jsou náročnější postupy v případě oprav nebo staveb nových budov. Na udržení památkové zóny se v současné době město soustřeďuje nejvíce. Vedle špatného stavu kostela sv. Mikuláše je dalším problémem stav Velkého náměstí. Problémy jsou v oblasti soukromého vlastnictví památek lidové architektury. Tyto objekty jsou mimo památkovou zónu města, a tudíž jsou na okraji zájmu, co se týče dotačních podpor apod. Jedná se o trvale obývané domy, ve kterých lidé chtějí žít komfortně, a tudíž je především v interiéru přetvářejí k obrazu svému. Tím samozřejmě klesá hodnota těchto památek. Na druhou stranu nemůžeme obyvatele nutit žít v původních podmínkách. U těchto staveb je tedy

primární zachování exteriéru a rozhodně by se neměly stavět na okraj zájmu udržování památek.

Důležitou mezinárodní smlouvou v oblasti památkové péče je zcela nepochybně Úmluva o ochraně architektonického dědictví Evropy, ustanovená v Granadě dne 3. října 1985. V platnost vstoupila v České republice v roce 2000 (73/2000 Sb. m. s.). Jejím záměrem je uchovat nedocenitelné památky evropské minulosti v rámci Evropy jako celku, ale i z pohledu jednotlivých národních států. Není snahou nějakým způsobem evropskou kulturu standardizovat, ale uchovat její různorodost. Úmluva je rámcem pro provádění památkové péče na území signatářských států. Myslí nejen na ochranu, ale i prezentaci památek. Zavazující se státy jsou povinny uchovávat památky a zamezit jejich chátrání.

Situace v oblasti lidové architektury není v Hradci Králové rozhodně ideální. Příklad kostela sv. Mikuláše je zcela jednoznačným nedodržením uvedené úmluvy. Kostelík by měl být zrekonstruován tak, aby nadále sloužil jako příklad kulturního slovanského života našich předků. Stále se ale jeho oprava odkládá z důvodu absence finančních prostředků. Neustálé odkládání však více a více poškozuje stavbu, jelikož dřevěný stavební materiál podléhá přírodním vlivům a dále tak chátrá. Dalším bodem úmluvy je zavázání se, že případné architektonické úpravy razantně nezmění charakter stavby. Nová střecha obytného domu Šrámkova statku tomu neodpovídá. Samozřejmě v době opravy tato úmluva na našem území neplatila. Ale existovaly československé zákony, které měly tomuto razantnímu zásahu zabránit. Z historie bychom se měli poučit a snažit se neopakovat chyby a přistupovat k památkové péči zodpovědněji. Současnou výhodou oproti minulosti je, že existuje celá řada finančních podpor, které značně pomůžou při aplikaci památkové péče na našem území.

Zásadním problémem památkové péče nejen v oblasti lidové architektury je v případě soukromých vlastníků neznalost příslušných zákonů, postupů nakládání s kulturní památkou. Ověřit si, zda je stavba kulturní památkou, lze pomocí Ústředního seznamu kulturních památek. Dále pak pomoc při opravách těchto staveb poskytuje příslušné územní odborné pracoviště Národního památkového ústavu. Závazné stanovisko k opravám ale vydávají příslušné městské úřady. Ne vždy ale musí být informace poskytnuté těmito institucemi správné. Příkladem je obytný dům ze Svinař, o kterém

byl veden záznam, že je památkou. Jednalo se však o omyl. Na chybu se přišlo, když vlastníci žádali o dotační podporu opravy.

V rámci zachování staveb lidové architektury existují dvě možnosti – zachování v místě nebo přemístění např. do skanzenu. Nejvhodnější je stavbu uchovat v místě vzniku v rámci ochrany celé části obce a ne pouze jedné stavby. Z tohoto důvodu vznikají i vesnické památkové zóny a rezervace. Je důležité nevyhnutelné přesuny situovat do podobných prostředí. V Hradci Králové zatím žádná stavba nebyla přesunuta do jiného prostředí v zájmu jejího uchování.

Problémy, které péče o lidovou architekturu přináší, však nikdy nezmizí. I když se budeme více zaměřovat na vzdělávání široké veřejnosti a propagaci památek lidové architektury, vždy zde budou problémy s financemi. Na našem území existuje nespočet památek a zajímavých historických staveb. Nelze je bohužel všechny udržovat v dobrém stavu. Navíc stavby lidové architektury podléhají vlivům, jako je vlhkost nebo škůdci, a tak je těžko předvídatelné, kdy se která stavba dostane do havarijního stavu. Je tudíž dobré, že ne všechny stavby jsou ve vlastnictví státu nebo obcí, ale i soukromých subjektů, které mají možnost čerpat při údržbě staveb z jiných zdrojů financí.

13. Možnosti financování oprav staveb lidové architektury

V dnešní době existuje řada možností, jak může vlastník památky sehnat finanční zdroje pro její rekonstrukci a rozvoj. Nemusí se jednat pouze o její opravy, ale i o podporu cestovního ruchu, příspěvek na provozní náklady, vzdělávací činnost a podobně. Nicméně získání těchto finančních zdrojů je náročné, jelikož si vyžaduje určitou formu, dodržování pravidel a zákonů. Pokud však nejde vlastníkovvi sestavit projekt pro obdržení dotace, může využít služeb firem, které se na tuto problematiku specializují.

Jednou z možností financování nějakého projektu je využití Evropských strukturálních fondů, konkrétně Evropského fondu pro regionální rozvoj (ERDF). Tato možnost je hojně využívaná v mnoha oblastech, nejen v kultuře. Programy zaštiťuje Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. V krátkém programovém období 2004 až 2006 bylo možné finančně podpořit projekty v rámci Společného regionálního operačního programu (SROP). Obsah programu byl rozsáhlejší, ale podobný ROP 2007 až 2013.

V programu Regionální operační program (ROP) NUTSII Severovýchod bylo v programovém období 2007 až 2013 možno využít výše dotací až 671 mil. EUR. Tyto finance z Evropských strukturálních fondů sloužily k rozvoji evropské politiky a její hospodářské a sociální soudržnosti. V rámci rozvoje lidové architektury v Hradci Králové se mohlo volit ze dvou prioritních os z celkových pěti. Druhá prioritní osa se zaměřovala na rozvoj městských a venkovských oblastí (37% z celkového rozpočtu). Konkrétně mohla být využita oblast podpory pro rozvoj regionálních center. Třetí prioritní osa se zaměřovala na tuto problematiku více – rozvoj cestovního ruchu (20% z celkového rozpočtu). Jedním z jejích hlavních pilířů byla revitalizace památek a marketingová podpora regionů. V tomto programovém období však nebyl realizovaný žádný projekt přímo spojený s lidovou. Nebyl uskutečněn ani žádný marketingový program přímo pro město Hradec Králové. Stavby byly zmíněny v realizovaném projektu „Hradecko“ z oblasti financování ROP NUTSII Severovýchod. Dle projektu „Hradecko“ bylo cílem vytvořit stabilní destinační management a zaměřit se na rodiny s dětmi a aktivní trávení dovolené.³⁹ Finanční podporu by si jistě zasloužily oba kostely i Šrámkův statek. Areál Šrámkova statku by nutně potřeboval zvelebit prostranství a

³⁹<http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Informace-o-cerpani/Mapa-projektu/Projekty/13-ROP-NUTS-II-Severovychod/13-3-Cestovni-ruch/Hradecko-efektivni-koordinace-aktivit-v-oblasti-ce> [citováno k 15. 5. 2016].

zázemí. Především u kostela sv. Mikuláše se diskutuje o jeho špatném stavu a potřebě opravy, která se neustále odkládá.

V novém programovém období 2014-2020 se nenachází již tolik možností a finančních prostředků pro oblast lidové architektury. Respektive podpora rozvoje cestovního ruchu a rozvoje měst z programu zmizela. Navíc rokem 2020 skončí programová finanční podpora pro Českou republiku. Tudíž finance pro nadcházející potřebné aktivity na daných objektech budou muset být získány z jiných zdrojů.

Do května roku 2016 bylo v České republice podpořeno a realizováno 37 359 projektů, z toho 2 377 v Královéhradeckém kraji⁴⁰. Mezi projekty zaměřené na rozvoj cestovního ruchu patří výše zmíněný projekt „Hradecko“, „Královská věnná města známá, ale nepoznaná...“, „Tereziánský dvůr“ nebo „Cyklostezka Hradec Králové – Josefov – Kuks“. Okrajově se dotýkají lidové architektury kulturní projekty zaměřené na přeshraniční spolupráci s Polskem. Zde se angažovala Hradecká kulturní a vzdělávací společnost s.r.o., na příklad uspořádala na Šrámkově statku v létě roku 2015 fotografickou výstavu „Hradec Králové očima Polských návštěvníků“.

Vedle Evropských strukturálních fondů se mohlo získat financování ze zahraničí v podobě Norských fondů. Zprostředkovatelem bylo ministerstvo financí ve spolupráci s ministerstvem kultury. Kulturního dědictví se týkaly dva programy – 16. „Zachování a revitalizace kulturního dědictví“ a 17. „Podpora rozmanitosti v kultuře a umění v rámci evropského kulturního dědictví“.⁴¹ Uzávěrka těchto programů skončila v roce 2014. Dle náměstka primátora PaedDr. Jindřicha Vedliča Ph.D. „měly být na opravu kostela sv. Mikuláše využity právě peníze z Norských fondů“.⁴² Oprava vyčíslená na 20 miliónů korun stále neproběhla, protože město potřebné finance neobdrželo. V programovém prohlášení na období 2010 až 2014 se koaliční strany rady města Hradce Králové zavázaly k tomu, že zahájí záchranu kostela sv. Mikuláše. Není však uvedeno, co přesně zahájení záchranu znamená. Vzhledem k tomu, že v roce 2011 se uskutečnila zakázka na kompletní průzkum stavby a rovněž nátěr střechy a lokální výměna šindelů, dá se říci, že radní svému slibu dostáli. Navíc v roce 2012 vypsali veřejnou zakázku na vytvoření projektové dokumentace na obnovu kostela. Pro nové období 2014 až 2018 si pozměněná rada města dala za cíl kostel opravit. Uvidíme tedy, zda se konečně podaří

⁴⁰ <http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Informace-o-cerpani/Mapa-projektu> [citováno k 15. 5. 2016].

⁴¹ <https://www.mkcr.cz/norske-fondy-44.html> [citováno k 22. 4. 2016].

⁴² http://www.christnet.cz/zpravy/26324/hradec_kralove_kompletne_zrekonstruuje_presunuty_dreveny_kostel_z_vychodniho_slovenska.url, [citováno k 10. 6. 2016].

kostelík zachránit před dalším chátráním. Město plánuje rekonstrukci provést do roku 2018 s tím, že práce by mohly začít již v roce 2016. Vzhledem k tomu, že nezískalo peníze z Norských fondů, bude patrně město hradit opravu především ze svých peněz. Projekt získal stavební povolení a hrazen bude z přebytku hospodaření města z roku 2015⁴³.

Další možností finanční podpory je „Program zachrany architektonického dědictví“ ministerstva kultury, který byl schválen usnesením vlády č. 110 v roce 1995. „Programem je podporována obnova kulturních památek tvořících nejcennější součást našeho architektonického dědictví, jako jsou hrady, zámky, kláštery, historické zahrady, kostely a podobně. Zamýšlené práce přitom musejí směřovat k záchraně kulturní památky nebo záchraně těch jejich částí, které tvoří podstatu kulturní památky.“⁴⁴ Z Ministerstva kultury podporovaných projektů lze zmínit „Program regenerace městských památkových rezervací a městských památkových zón“. Ten byl schválen již v roce 1992 (usnesení č. 209). Anebo novější program ve spojení s Národním památkovým ústavem – havarijní program, zaměřující se na rekonstrukci havarijních staveb, jako jsou především jejich poškozené krovy nebo střecha. Také byl v roce 2008 založen program „Podpora obnovy kulturních památek prostřednictvím obcí s rozšířenou působností“, který je možný využít, pokud nebylo čerpáno z předchozích. Také u těchto programů se naskýtá možnost podpory opravy chátrajícího kostela sv. Mikuláše v Jiráskových sadech. Veřejně prospěšné společnosti, které se zajímají o kulturní dědictví, mohou využít žádosti o dotaci z programu „Kulturní aktivity v památkové péči“.

Poslední možností pro získání finanční podpory z oblasti veřejné správy jsou krajské a obecní úřady. Menší obce disponují nízkými rozpočty, tudíž se zde vyšší částky dotačních podpor do oprav památek nedají očekávat. Statutární město Hradec Králové a Královéhradecký kraj můžou podporovat některé programy přímo ze svého rozpočtu poskytováním dotací (např. program pro zachování a obnovu památkového fondu, ze kterého byly v rámci kraje podpořeny některé projekty lidové architektury). Největší podíl na rozpočtu města mají daňové příjmy. Za rok 2015⁴⁵ činil kapitálový výdaj odboru kultury, sportu a cestovního ruchu téměř 3 miliony korun. Hlavní organizační

⁴³<http://www.hradeckralove.org/noviny-a-novinky/hradec-kralove-chce-do-dvou-let-opravit-unikatni-dreveny>, [citováno k 8. 5. 2016].

⁴⁴ <https://www.mkcr.cz/program-zachrany-architektonickeho-dedictvi-283.html> [citováno k 27. 4. 2016].

⁴⁵ <http://www.mmhk.cz/rozpocet/#!StromPage/idPlanVerze=16&obdobi=PLAN>, [citováno k 15. 5. 2016].

složkou magistrátu města Hradce Králové, týkající se lidové architektury, je odbor památkové péče. Na jejich oficiálních stránkách nenalezneme v sekci architektonické slohy a město Hradec Králové, kde jsou uvedeny významné památky, zmínku o jediné stavbě z řad lidové architektury.

Další z možností je program Integrované územní investice (ITI), který spojuje aglomeraci Hradce Králové a Pardubic. Snahou je vytvořit atraktivní a konkurenceschopnou aglomeraci s ekonomickým, znalostním a kulturním růstem. Projekty jsou financovány z Operačního programu Technická pomoc, který je součástí Evropského fondu pro regionální rozvoj. Jedním ze specifických cílů vedoucích k rozvoji aglomerace je „Rozvinutí kulturní a kreativní oblastí“. V rámci programu je snaha využít bohaté nehmotné kulturní dědictví pro vzdělávání a další aktivity. Podporu tohoto programu může získat třeba památka v ohroženém stavu. Prozatím žádná památka lidové architektury nebyla tímto programem financována, ač by dle požadavků mohla podporu získat.

Do roku 2020 je naplánován Integrovaný plán rozvoje města Hradec Králové (IPRM). Dle přípravné studie se zaměřuje na rozvoj města ve více oblastech – doprava, životní prostředí nebo kultura, volný čas a cestovní ruch. Město je zde ohodnoceno vysokým potenciálem pro rozvoj cestovního ruchu. Za jednu z příčin je považován kulturní potenciál – architektura, muzea a kulturní akce. Výčet hlavních možností kulturního využití ve městě neobsahuje zmínku o lidové architektuře. V rámci tohoto programu bylo realizováno mnoho úspěšných aktivit – rekonstrukce Bílé věže a hradeb, lávka pro pěší a cyklisty přes Orlici nebo Infocentrum Hradec Králové. Je tedy zřejmé, že se veškeré investiční aktivity ve městě vyhýbají památkám lidové architektury. Pouze se mluví o jejich potřebě ve spojitosti s kostelem sv. Mikuláše.

Město Hradec Králové v rámci svého strategického plánu rozvoje vymezuje oblast kultury a cestovního ruchu. Z výsledků provedené SWOT analýzy vyplývá, že město není širokou veřejností vnímáno jako turistický cíl. Rovněž zde není plně využitý potenciál památek na území města a nejsou nijak svázány v širší celek. Mezi výhodami je v analýze uvedena existence dotačních fondů do kultury a označení města učebnicí architektury. Z těchto několika málo bodů příslušné SWOT analýzy je zřejmé, že lidová architektura má ve městě do budoucna potřebný potenciál. Je třeba o ní více diskutovat, aby byly její kulturní možnosti využity.

14. Současné využití staveb lidové architektury v Hradci Králové

Hradec Králové je město, kde se koná spousta kulturních akcí a kde se nachází řada kulturních institucí a památek. Pro veřejnost a její kulturní vyžití slouží rovněž veřejně přístupné objekty lidové architektury.

Město Hradec Králové pořádá každoročně v září Dny evropského dědictví, které probíhají po celém území České republiky pod záštitou Rady Evropy. Jedná se o pravidelné tematicky zaměřené akce, tudíž se každý rok mění jejich program. Cílem je rozšiřovat povědomí o historii a propagovat kulturu. V roce 2007 se zaměření nejvíce blížilo lidové architektuře – „Památky, řemesla a lidová kultura“. Dne 14. září 2014 se v rámci tématu „Návraty ke kořenům“ otevřel návštěvníkům kostel sv. Mikuláše v Jiráskových sadech. Tento ročník byl zaměřen na pátrání po místních, ale i celoevropských kořenech civilizace. Kostel sv. Mikuláše se rovněž objevil na programu již v roce 2010 pod tématem „Duše památek“ se zaměřením na období „Salónu republiky“. Dále byl součástí programu i v roce 2011 „Kaple a kapličky“. Kostel sv. Mikuláše je, dá se říci, jako jediný představitel lidové architektury častým bodem programu Dnů evropského dědictví v Hradci Králové. V posledních letech se alespoň jedné stavbě lidové architektury dostává na této pravidelné akci pozornosti. Ročník 2015 se zaměřoval na „Věže a věžičky“. Veřejnosti se otevřelo mnoho kostelů a další budovy. Ač byl otevřen kostel sv. Antonína Poustevníka a věžový vodojem na Novém Hradci Králové, kostel sv. Jana Křtitele, ležící poblíž vodojemu, byl z tohoto programu vypuštěn.

Hradec Králové je vhodný pro pěší turisty, kteří chtějí odhalovat historii města a krásu jeho památek. V roce 2013 začalo město Hradec Králové renovovat a obohacovat Procházkové okruhy pro turisty. Styčné body těchto tras jsou vyznačeny stojany, kde jsou uvedeny stručné informace a dobové fotografie. Stříbrný okruh „Salón republiky“ má svou zastávku i v Jiráskových sadech u kostela sv. Mikuláše. Pokud tedy návštěvníci města budou respektovat tyto trasy, zcela jistě se seznámí alespoň s jednou památkou lidové architektury, která stojí ve městě. Okruh vede centrem města a má dalších deset zastávek, například Muzeum východních Čech nebo Labskou elektrárnu. I okruh číslo tři „Pevnost“ láká návštěvníky do Jiráskových sadů. Tyto procházkové okruhy jsou v současnosti čtyři a jejich plánky je možné získat i online na stránkách informačního

centra. Plánky jsou v českém a anglickém jazyce a obsahují mapu s výčtem pamětihodností. Žádný z okruhů ale nezasahuje mimo centrum města, a tudíž ostatní památky jsou z těchto okruhů vyloučeny.

K lidové architektuře neodmyslitelně patří tradice a život našich předků. V Hradci Králové se lidé pravidelně setkávají v areálu Šrámkova statku, kde probíhají různé akce zaměřené na představení tradic a obyčejů. Stěžejními událostmi jsou oslavy Vánoc a Velikonoc. Ty jsou pak následovány masopustem, včelařským dnem nebo stavěním máje. Návštěvníkům jsou představována tradiční řemesla, která si mnohdy mohou sami vyzkoušet. Některé akce doplňují folklórní vystoupení vedená hradeckým folklórním souborem Dupák. Letní sezona každoročně poskytuje páteční folkové a country koncerty. Nejen na Šrámkově statku se lidé mohou setkat s tradicemi a tradičními řemesly. Hradecká kulturní a vzdělávací společnost pořádá pravidelně ve městě rovněž „Adventní trhy“ a „Velikonoční jarmark“. Na těchto akcích se rovněž podílí hradecký Spolek lidové tvorby. Hradecká kulturní a vzdělávací společnost se snaží pořádat akce zaměřené na lidové tradice i mimo Šrámkův statek. Příkladem je již pravidelné „Vynášení smrtholky z Králového Hradce a vítání jara“. V Jiráskových sadech za účasti folklórních skupin návštěvníci vítají jaro a loučí se se zimou.

Vedle akcí, konaných primárně v areálu Šrámkova statku, probíhá na různých místech v Hradci Králové a Pardubicích folklórní festival. V roce 2016 se konal již 25. ročník této akce. Vystupují zde pravidelně dětské i dospělé skupiny z celé republiky. Třídenní festival se koná především venku a část programu se dohrává i na Šrámkově statku. Folklórní festival je součástí cyklu Calendarium Regina, do kterého jsou zařazeny nejvýznamnější kulturní akce města konané v daném roce.

V současnosti je trendem městského života sdružování se na nábřežích – náplavkách. Hradec Králové se nijak nevymyká a pořádá akce „Královéhradecká nábřeží“. Momentálně se na nábřežích střídá od dubna do září devět různých akcí, z nichž jednou je i „Nábřeží řemeslníků“, které doplňuje městské aktivity zaměřené na lidové tradice.

Vedle pěší turistiky je městem podporována i cykloturistika. Tento záměr ekologického cestování se stává znovu populárním. Hradec Králové cyklistiku podporuje a buduje pro ni vhodné podmínky, jako jsou cyklostezky nebo tematické trasy. Šrámkův statek nese označení celonárodního certifikačního systému „Cyklisté vítání“. Jedná se o označení turistických zařízení vhodných pro cyklisty. Po plánovaných cyklotrasách je možné

dojet i k dalším památkám lidové architektury v Hradci Králové, na příklad do Svinar po nové stezce Malšovice - Svinary. Cyklistika se v Hradci Králové nijak nevyhýbá ani lidem, kteří nemají kolo. Funguje zde systém sdílení kol, a tak může každý po zaplacení půjčovního vyrazit na cyklistický výlet.

Město Hradec Králové se snaží své obyvatele a návštěvníky informovat prostřednictvím nejrůznějších médií. Již tradičním sdělovacím prostředkem jsou noviny. Radnice je městským týdeníkem, který informuje o důležitých událostech a kulturních akcích ve městě a blízkém okolí. Nejčastěji zmiňovaným objektem lidové architektury je na jejích stránkách Šrámkův statek. Rovněž v Královéhradeckém deníku se dočtete především o nejvýznamnějším roubeném hospodářském objektu Hradce Králové. Díky potřebě rekonstrukce kostela sv. Mikuláše se i jemu dostává častěji pozornosti v regionálním tisku. Dalším zdrojem informací jsou webové stránky statutárního města. O lidové architektuře zde lze nalézt řadu informací, jako jsou konané akce, opravy, investiční záměry aj. Na oficiálních webových stránkách statutárního města Hradec Králové můžeme nalézt odkaz na nejvýznamnější turistické atraktivity města. Jako turisticky významné je ohodnoceno např. Muzeum východních Čech, Galerie moderního umění nebo Katedrála sv. Ducha. Uvedenými památkami a kulturními institucemi výčet nekončí, řadí se sem i městské lázně a koupaliště Flošna, hvězdárna a planetárium nebo Obří akvárium. Mezi dvacet čtyři turistických atraktivit jsou zařazeny dvě stavby lidové architektury. Přímou je zmíněn Šrámkův statek a odkazem na Jiráskovy sady sem rovněž spadá kostel sv. Mikuláše.

Od roku 2008 se pravidelně vysílá čtrnáctideník Královéhradecký kinožurnál, vysílaný před každým představením v místních kinech. Devátý díl roku 2015 se zabýval mimo jiné lidovou architekturou v Hradci Králové, a to ne pouze Šrámkovým statkem a kostelem sv. Mikuláše. V tomto díle byly vizuálně představeny i ostatní objekty, které se ve městě nacházejí. Dalším mediálním prostředkem je Hradecká internetová televize. Reportáže pokrývají široké spektrum událostí, tedy i kulturní dění ve městě. Především Šrámkově statku a akcím na něm pořádaných je věnován příležitostně prostor. Ostatním lidovým stavbám se reportáže nevěnují.

Nejen pro turisty, ale i pro stálé obyvatele existují v Hradci Králové tři informační centra (nově vybudované na Eliščině nábřeží, na Velkém náměstí a na Riegrově náměstí). Jako jedním z poslání center je nabízet informace k trávení volného času.

Prostor je příležitostně Vedle poskytnutých informací je možnost obdržet tematické brožury nebo si zakoupit vstupenky. V současnosti je možné zde získat informační leták o Šrámkově statku.

Významná akce, týkající se duchovního zaměření, je „Noc kostelů“, do které se zapojuje Diecéze královéhradecká. Tato akce si klade několik cílů, např. objevování krás křesťanské architektury a umění nebo odstranění ran minulosti mezi jednotlivými křesťanskými církvemi. Jedním z hradeckých kostelů, který je na programu akce konané pravidelně na jaře, je kostel sv. Jana Křtitele. Na programu „Noci kostelů“ jsou prohlídky, mše, přednášky a koncertní vystoupení. Snahou Noci kostelů je kontakt křesťanství s širokou veřejností a vytvoření vazeb mezi nimi. Akce je již tradiční kulturní událostí města a je hojně propagována i pomocí internetu.

Projekt Hradecko se snaží vytvořit z okresu Hradec Králové konkurenceschopné turisticky oblíbené území, a to nejen pomocí historie a památek, ale i zařazením moderních technologií. V rámci tohoto projektu je oblast zapojena do mezinárodní multimediální hry MUNZEE. QR kódy potřebné ke sbírání bodů jsou mimo jiné na informačních stojanech procházkových okruhů v Hradci Králové, tudíž může hráč získat body z návštěvy kostela sv. Mikuláše. Nejen pozůstatky lidové architektury v Hradci Králové pokrývají nabídku tohoto tématu v regionu Hradecko. Významným představitelem je Podorlický skanzen Krňovice, kterému se dostává velké pozornosti. Především Šrámkův statek pak nezůstává oproti skanzenu pozadu a jeho akce jsou prostřednictvím tohoto programu hojně prezentovány. Do ročního kulturního kalendáře Hradecka se dostávají nejvýznamnější události, pravidelně jsou zde uváděny akce konané na Šrámkově statku.

Závěr

Ač si to možná někdy ani neuvědomujeme, lidová architektura je všude kolem nás. Původních staveb bohužel ubývá. Svůj podíl na tom nemá jen stáří budov, ale i lhostejnost ze strany lidí. Lidová architektura prostupuje celé spektrum architektonických druhů staveb – obytné, sakrální, veřejné, hospodářské a výrobní. Je tedy mylné domnívat se, že lidovou architekturou jsou pouze roubené chaloupky na horských samotách.

Mezi nejkrásnější stavby patří vedle kostelů obytné domy. Na nich lze i snadno demonstrovat architektonický vývoj lidové tvorby. Obytné domy tvoří totiž velmi početnou základnu dědictví lidové architektury v celé České republice. Pro území východních Čech jsou typické jak domy roubené, tak i zděné. Mezi nejčastější dům východních Čech patří přízemní roubený dům. Některé domy mohly své roubení zvenku skrývat pod vrstvou mazanice. V této oblasti se tradičně domy situovaly štítem směrem k návsi. Štítily se velmi často předsazovaly a zdobily je jednoduché i složitější skládané dřevěné lomenice. Sedlové střechy zprvu kryly došky, které vystřídaly pálené tašky. Mezi mladší zástupce patří domy zděné, které se nejprve stavěly ve městech a bohatých oblastech. Rovněž mají sedlovou střechu a průčelí směřované k návsi je zdobené štukovou výzdobou.

Dle staveb lidové architektury na území města Hradce Králové lze konstatovat, že v jednotlivých městských částech se architektura lišila. Nicméně jedním z typických rysů je převaha přízemních domů s nabíleným přízemím. Dále velmi častým prvkem je sedlová střecha případně doplněná valbičkou. Na střechách a štítech se nevyskytují velmi složité ornamenty a prvky, jako třeba kabřince nebo makovičky. Pro Nový Hradec Králové je jednoznačně typický podsíňový dům u roubených staveb. Z domů obohacených loubím na Novém Hradci Králové opravdu mnoho nezbylo, jediným představitelem je dům čp. 100 na Svatováclavském náměstí. Druhým výrazným zástupcem jsou sakrální stavby na území města. Ač se zde nachází pouze dvě, obě jsou naprosto odlišné. Někdo může namítat, že kostel sv. Mikuláše není původní stavbou, a tudíž by se neměl mezi památky řadit. Já ale zastávám názor, že patří do kulturní historie našeho města a nás, jakožto Slovanů. Tento drobný kostel je uvnitř doslova přeplněn malovanými pravoslavnými ikonami. Jeho stavba je, co se týče provedení, poměrně složitá. Na druhé straně kostel sv. Jana Křtitele se může zdát jako jednodušší stavba, nicméně rovněž má své místo ve výčtu městských památek.

Památková ochrana lidové architektury se snaží uchovávat stavby v jejich původní lokalitě. Není jejím cílem stavby přemísťovat a vytvářet tak zajímavá, ale umělá muzea v přírodě, ačkoli je toto řešení někdy nevyhnutelné. Přenesením objekt ztrácí svou vypovídací památkovou hodnotu. Dá se říci, že nejvýznamnější je ochrana pod záštitou UNESCO. Do této kategorie z lidové architektury spadá jihočeská vesnice Holašovice. Můžeme sem zařadit i nehmotnou oblast našeho dědictví – Jízdu králů a Verbuňk. Určitou ochranu dále poskytují objektům lidové architektury krajinné památkové zóny, památkové zóny a rezervace, národní kulturní a kulturní památky. V Hradci Králové je snaha objekty lidové architektury ochraňovat, nicméně velkým problémem jsou finance. Roubené stavby potřebují velké finanční obnosy pro jejich uchování nebo zrestaurování. Nejaktuálnějším případem je kostel sv. Mikuláše, kterému se po letech pravděpodobně nutně dostane potřebné rekonstrukce za desítky milionů korun. Zde lze porovnat dva roubené královéhradecké kostely. Vzhledem k tomu, že mají odlišné vlastníky, je s nimi i odlišně nakládáno. Kostel sv. Jana Křtitele vlastní katolická církev a je o něj více postaráno, nežli o kostel sv. Mikuláše, který je majetkem města. V rámci prezentace nutnosti ochrany lidové architektury se ve městě nečiní žádné zásadní kroky. Týká se to i památkové péče jako celku. Když se již mluví o rekonstrukci, zmíní se potřeba financí, a že je stavba ve špatném stavu. Veřejnost by ale měla být lépe informována, především proč si daná stavba zaslouží finanční podporu. Aktuálně se s tímto problémem potýká již několikrát zmíněná oprava kostela sv. Mikuláše.

V současné době je vedle památkové péče o konkrétní stavby dalším problémem moderní výstavba, především rodinných domů. Existují dva základní pohledy, jak k problematice nové výstavby přistupovat. Zda ji nechat volně se rozvíjet a brát ji jako architektonický vývoj, který časem bude rovněž určitým stavebně kulturním dědictvím. Nebo přistupovat k výstavbě na základě kulturně historických skutečností a snažit se vesnice ne příliš násilně přetvářet. Každá z teorií má jistě své klady a zápory. Nejvhodnější variantou by bylo obě dvě v umírněné kompromisní verzi aplikovat. Ač se může zdát, že je lidová architektura především dominantou vesnic, i město Hradec Králové má stavby lidové architektury, o které by mělo dbát. Vzhledem k tomu, že se jich dochovalo poměrně málo a velká část je v soukromém vlastnictví, mělo by se město v jejich zachování tím více angažovat. Bylo by tedy vhodné poskytnout vlastníkům odbornou pomoc v rámci péče o stavby. Tu sice poskytuje Národní památkový ústav, vlastníci objektů o ni ale nemusejí vědět.

Hradec Králové se prezentuje turistům označením učebnice architektury. Mezi jeho významnými architektonickými objekty nalezneme i stavby lidové architektury. Preferován je areál Šrámkova statku. Na jednu stranu je často využívaným a hojně prezentovaným areálem, na stranu druhou ne všechny aktivity jsou plně adekvátní pro tuto památku. Stav areálu Šrámkova statku není uspokojivý. Obytný dům je sice rekonstruovaný, ale stále postrádá svou původní střechu a štít a hyzdí jej stanová eternitová střecha. Dále už jsou veřejnosti představovány jen sakrální objekty. Kostel sv. Mikuláše slouží pobožnostem pravoslavných věřících a ostatní lidé se obvykle do kostela nedostanou. Kostel sv. Jana Křtitele je na tom obdobně, až na příznivější a ochotnější přístup provozovatelů.

Lidová architektura je v rámci Hradce Králové kontroverzním tématem. Na jednu stranu je jí dána pozornost formou prezentace existence jejich nejvýznamnějších představitelů. Z druhé strany je o tyto objekty i ostatní nedostatečně postaráno v rámci jejich ochrany. Smutným faktem je, že řada nechráněných budov může být během chvíle legálně stržena a snaha o jejich případnou záchranu přichází často pozdě.

Prameny a literatura

Literatura

Publikace

DAVID, Petr –Vladimír, SOUKUP, *555 památek lidové architektury České republiky*, Praha 2000.

DOUBEK, Zdeněk – REZKOVÁ, Helena, *Malšovice*, Vlkov 2012.

DOUBEK, Zdeněk – REZKOVÁ, Helena, *Pohled do historie Nového Hradce Králové*, Vlkov 2012.

DOUBEK, Zdeněk – REZKOVÁ, Helena, *Třebeš*, Vlkov 2013.

Encyklopedie města Hradce Králové, [Díl 1] (A-M), Hradec Králové 2011.

HÁJEK, Václav, *Lidová stavení: opravy a úpravy*, Praha 2001.

HAVEL, Jiří, *Dřevěné kostelíky na Podkarpatské Rusi*, Praha 2004.

HRUBÝ, Vladimír, *Chrám Svatého Ducha v životě města a v proměnách času: katedrála a její sousedé*, Kostelní Vydří 2008.

KOTALÍK, Jiří T, *Obrazy z dějin české architektury*, Praha 2003.

KŘIVANOVÁ, Magda – ŠTĚPÁN, Luděk, *Lidové stavitelství východních Čech*, Hradec Králové 2001.

KUČA, Karel, *Dřevěné a polodřevěné kostely, kaple a zvonice České republiky*, Praha 2015.

KUČA, Karel, *Dřevěné kostely a zvonice v Evropě*, Praha Litomyšl 2009.

MATOUŠKOVÁ, Kamila, *20 let Programu regenerace městských památkových rezervací a městských památkových zón: 1992-2012*, Praha 2012.

MENCL, Václav, *Lidová architektura v Československu*, Praha 1979.

NĚMEČEK, Jiří, *Kostel sv. Antonína a sv. Jana Křtitele na Novém Hradci Králové*, Hradec Králové 2012.

PANOCH, Pavel, *Hradec Králové: průvodce po architektonických památkách od středověku do současnosti*, Praha 2015.

- PEŠTA, Jan, *Rekonstrukce roubených staveb*, Praha 2013.
- PLESKOT, Jaroslav, *České baroko lidové*, Ostrava 1994.
- REJL, Tomáš, *Hradec Králové: historické pohlednice 1892-1920*, Hradec Králové 1999.
- ŠECHTL OVÁ, Marie – ŠECHTL Josef, *Hradec Králové*, Hradec Králové 1976.
- ŠKABRADA, Jiří – VODĚRA Svatopluk, *Vesnické stavby a jejich úprava*, Praha 1975.
- ŠKABRADA, Jiří, *Chalupy v Čechách na historických stavebních plánech*, Praha 2014.
- ŠKABRADA, Jiří, *Konstrukce historických staveb*, Praha 2003.
- ŠKABRADA, Jiří, *Lidové stavby: architektura českého venkova*, Praha 1999.
- ŠTĚPÁN, Luděk – VAŘEKA, Josef, *Klíč od domova: lidové stavby Východních Čech*, Hradec Králové 1991.
- ŠTĚPÁN, Luděk, *Lidové stavitelství ve stavebních plánech a mapách východočeských archivů*, Zámorsk 1995.
- VAŘEKA, Josef – FROLEC, Václav, *Lidová architektura: encyklopedie*, Praha 2007.
- VINAŘ, Jan – KUFNER, Václav, *Historické krovy II: průzkumy a opravy*, Praha 2005.

Periodika

- DOUBEK, Zdeněk, Kostelík z Habury na Slovensku v Jiráskových sadech v Hradci Králové, *Zpravodaj: společnost ochránců památek ve východních Čechách*, 1999, roč. 10, č. 3, s. 12-13.
- NĚMEČEK, Jiří Roubený patrový statek v Pileticích, *Zpravodaj: Společnost ochránců památek ve východních Čechách*, 1996, roč. 6, č. 1, s. 8-9.
- NĚMEČEK, Jiří, Kostel sv. Jana Křtitele Na Zámečku v Hradci Králové, *Zpravodaj: Společnost ochránců památek ve východních Čechách*, 2012, roč. 22, č. 3, s. 20-24.
- STARÝ, Jiří, Šrámkův statek v Pileticích u Hradce Králové, *Zpravodaj: společnost ochránců památek ve východních Čechách*, 2007, roč. 17, č. 3. - 4, s. 22-25.

ŽLÁBKOVÁ, Ludmila, Zděná lidová architektura na Královéhradecku, *Zpravodaj: společnost ochránců památek ve východních Čechách*, 2005, roč. 15, č. 4, s. 17-18.

Prameny

Archivní prameny

Národní památkový ústav Územní odborné pracoviště Josefov, evidenční list a plánová dokumentace nemovité kulturní památky č. 568

Národní památkový ústav Územní odborné pracoviště Josefov, evidenční list nemovité kulturní památky č. 28987/6-714

Národní památkový ústav Územní odborné pracoviště Josefov, evidenční list nemovité kulturní památky č. 713

Národní památkový ústav Územní odborné pracoviště Josefov, evidenční list a plánová dokumentace nemovité kulturní památky č. 646

Národní památkový ústav Územní odborné pracoviště Josefov, evidenční list a plánová dokumentace nemovité kulturní památky č. 877

Spisovna Stavebního odboru při Magistrátu města Hradce Králové, fond kostel sv. Mikuláše

Spisovna Stavebního odboru při Magistrátu města Hradce Králové, fond Šrámkův statek

Státní okresní archiv v Hradci Králové, fond Archiv města Hradce Králové, kn. 10219

Státní okresní archiv v Hradci Králové, fond Archiv města Hradec Králové, kn. 1430

Státní okresní archiv v Hradci Králové, fond Archiv města Hradec Králové, i.č. 2068, kart. 505

Státní okresní archiv v Hradci Králové, fond Archiv města Hradec Králové, i.č. 117

Státní okresní archiv v Hradci Králové, fond Berní správa., i.č. 746, kart. 197

Státní okresní archiv v Hradci Králové, fond Berní správa., i.č. 697, kart. 148

Státní okresní archiv v Hradci Králové, fond Berní správa., i.č. 680, kart. 131

Státní okresní archiv v Hradci Králové, fond Okresní národní výbor Hradce Králové IV., i.č. 8952, kart. 2416

Státní okresní archiv v Hradci Králové, fond Okresní národní výbor Hradce Králové IV., i.č. 8923, kart. 1004

Státní okresní archiv v Hradci Králové, fond Okresní národní výbor Hradce Králové IV., i.č. 8961, kart. 1031

Státní okresní archiv v Hradci Králové, Pamětní kniha Nového Hradce Králové, kn. 98 – 100

Periodika

ČERNÝ, Martin, Kostelík zůstane v Hradci. Slováci si postaví repliku, *Hradecký deník*, 19.03.2008, roč. 17, č. 67, s. 1.

ČERNÝ, Martin, Replika dřevěného kostela bude lákat turisty, *Radnice*, 27.07.2011, č. 26, s. 3.

ČERNÝ, Martin, Slováci: Kostel si jen změříme, *Hradecký deník*, 14.08.2008, roč. 17, č. 190, s. 1.

ČERNÝ, Martin, Šrámkův statek dostane další lákadlo – hřiště, *Radnice*, 27.02.2013, č. 8, s. 1.

Dny evropského dědictví otevřely i dřevěný kostelík sv. Mikuláše, *Hradecký deník*, 15.09.2014, č. 216, s. 8.

DOUBEK, Zdeněk, Historie místa zvaného Na Zámečku, které ve své minulosti mělo několik jmen, *Hradecké noviny*, 19.12.1993, roč. 2, č. 287, s. 9.

DOUBEK, Zdeněk, Kuriozita Hradce Králové - pravoslavný kostelík, *Puls: časopis města Hradce Králové*, 1990, č. 6, s. 9.

FEJGL, Jiří, Sv. Mikuláš dál čeká na opravu. Je havarijní: Kostel, kde sídlí pravoslavná církev, by měl být opraven za 22 milionů korun, *Hradecký deník*, 28.01.2014, č. 23, s. 1.

FRANC, Miroslav, Šrámkův statek brzy bude patřit Hradci, *Radnice: informační zpravodaj města Hradec Králové*, 07.02.2000, roč. 3, č. 4, s. 3.

HODASOVÁ, Jitka, Staročeská zábava na statku lákala navzdory dešti a blátu: V roubené chalupě v Pileticích voněly sladké boží milosti i poctivý tradiční chléb, *Hradecký deník*, 20.02.2012, č. 43, s. 3.

Hradecký dřevěný kostelík má na Slovensku dvojče, *Hradecký deník*, 11.07.2011, č. 160, s. 3.

Chrám i lásku mít v srdcích: Biskup Msgre. Karel Otčenášek vysvětil kostel sv. Jana Křtitele, *Hradecké noviny*, 03.10.1994, roč. 3, č. 232, s. 7.

Klenot lidového umění: východoslovenský dřevěný kostelík v Jiráskových sadech, *Hradecký kurýr puls*, 19.11.1991, roč. 2, č. 48, s. 9.

Kostela se zastává Duka i Fink, *Hradecký deník*, 15.05.2014, č. 112, s. 1.

KOŠŤÁK, Jiří, Pravoslavný kostelík zůstane v Hradci: slovenská obec Habura žádost nevznesla, ale o vrácení usiluje, *Hradecký deník*, 01.03.2007, roč. 16, č. 51, s. 12.

NĚMEČEK, Jiří, Výjimečná památka bude celoročně užívána: roubený patrový statek v Pileticích je už zcela jistě zachráněn pro další generace, *Hradecké noviny*, 07.03.1996, roč. 5, č. 57, s. 8.

Odkud pochází dřevěný kostelík? dílo slovenských stavitelů je pod Bílou věží od roku 1935, *Hradecké noviny*, 28.11.1998, roč. 7, č. 279, s. 17.

POSPÍŠILOVÁ, Pavlína, Kostelík má o půl tisíciletí mladší dvojče aneb Najdi deset rozdílů, *Radnice*, 16.02.2011, č. 6, s. 1.

POSPÍŠILOVÁ, Pavlína, Šrámkův statek voní dětstvím u babičky i dálkami, *Radnice*, 28.07.2010, č. 26, s. 2.

Pozvánka na Šrámkův statek, *Radnice*, 25.07.2012, č. 26, s. 3.

PRUŠKA, Jan, Dřevo by mohlo odhalit pravé stáří kostela: Plánovaná rekonstrukce bude nejspíše až příští rok, památkáři nejdříve musí objekt zdokumentovat a zjistit veškeré závady, *Hradecký deník*, 08.02.2012, č. 33, s. 3.

PRUŠKA, Jan, Kam s chrámem? Míst přibylo, *Hradecký deník*, 10.11.2014, č. 263, s. 1.

PRUŠKA, Jan, Kostel přestane chátrat, *Hradecký deník*, 07.05.2016, č. 107, s. 1.

PRUŠKA, Jan, Kostel stál o sto let později. Podle trámů, *Hradecký deník*, 16.06.2016, č. 141, s. 1.

Půvabné kraslice ozdobí Šrámkův statek, *Hradecký deník*, 16.04.2014, č. 90, s. 7.

RAMBOUSKOVÁ, Michaela, Dřevěný kostel opraví v hale, *5+2 dny*, 13.05.2016, roč. 5, č. 19, s. 1-2.

RAMBOUSKOVÁ, Michaela, Kostel v parku čekají opravy, *5+2 dny*, 23.05.2014, roč. 3, č. 20, s. 7.

SVOBODA, Václav, Putující kostelík zůstane v Jiráskových sadech, *Radnice*, 09.10.2006, roč. 9, č. 32, s. 1.

Šrámkův statek bude patřit městu, *Perfekt*, 05.02.2000, roč. 3, č. 4, s. 2.

Šrámkův statek láká na masopust, *Radnice*, 15.02.2012, č. 6, s. 3.

Šrámkův statek nabízí stylové koncerty, *Hradecký deník*, 17.07.2014, č. 165, s. 2.

Šrámkův statek obsadí včely, *Hradecký deník*, 31.05.2016, č. 127, s. 3.

Šrámkův statek ozdobí máje a provoní selátko, *Hradecký deník*, 24.04.2014, č. 96, s. 10.

Šrámkův statek ožije výstavami i muzikou, *Radnice: informační zpravodaj statutárního města Hradce Králové*, 24.06.2015, č. 24, s. 3.

Šrámkův statek ožil Velikonocemi, *Hradecký deník*, 22.04.2014, č. 94, s. 2.

Šrámkův statek probuzen k životu: Díky mnoha nadšencům se ojedinělá kulturní památka okresu podaří zachránit, *Hradecké noviny*, 07.01.1993, roč. 3, č. 5, s. 7.

Šrámkův statek se těší na Vánoce, *Radnice: informační zpravodaj statutárního města Hradce Králové*, 04.12.2013, č. 41, s. 2.

Šrámkův statek zve na zabijačku, *Hradecký deník*, 16.02.2012, č. 40, s. 12.

Šrámkův statek: Východopédie encyklopedie zajímavostí východních Čech, *Hradecký deník*, 05.06.2015, č. 130, s. 2.

V Habuře si hradecký kostel obkreslili, *Hradecký deník*, 19.05.2014, č. 115, s. 3.

Zachráněný kostelík, *Hradecké noviny*, 07.04.1995, roč. 4, č. 83, s. 17.

Elektronické zdroje

Dotační program Obnova památkového fondu území Královéhradeckého kraje, dostupné online (file:///C:/Users/info/Downloads/16KPG02.pdf) [citováno k 16. 5. 2016]

<http://www.adalbertinum.cz/> [citováno k 30. 4. 2016]

<http://www.antonin.cz/cs/kostel-sv-jana-krтитеle-kaplicka-ve-vysoke> [citováno k 23. 9. 2015]

<http://www.bihk.cz/dieceze/> [citováno k 23. 9. 2015]

<http://www.bihk.cz/dieceze/hradec-kralove---novy-hradec-kralove/kopec-sv.-jana/sv.-jana-krтитеle/> [citováno k 23. 9. 2015]

<http://www.calendariumregina.cz/index.php?use=program&mon=6&pg=16&lang=cz> [citováno k 20. 6. 2016]

<http://www.hkpoint.cz/index.php/component/ticketseller/title/2656-vynaseni-smrtholky-z-kralovyho-hradce> [citováno k 20. 6. 2016]

<http://www.hradecko.eu/skanzen-krnovice.html> [citováno k 15. 5. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/hradec-kralove/etnograficka-i-fotograficka-expozice-na-sramkove-statku> [citováno k 2. 2. 2015]

<http://www.hradeckralove.org/hradec-kralove/projekty-realizovane-mestem> [citováno k 1. 6. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/hradec-kralove/sramkuv-statek-voni-detstvim-u-babicky-i-dalkami> [citováno k 12. 1. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/noviny-a-novinky/09-2015> [citováno k 12. 11. 2015]

<http://www.hradeckralove.org/noviny-a-novinky/dny-evropskeho-dedictvi-v-hradci-kralove> [citováno k 5. 3. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/noviny-a-novinky/folklor-navstivi-hradec-za-tyden> [citováno k 20. 6. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/noviny-a-novinky/hradec-kralove-chce-do-dvou-let-opravit-unikatni-dreveny> [citováno k 8. 5. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/noviny-a-novinky/hradec-kralove-chce-do-dvou-let-opravit-unikatni-dreveny> [citováno k 20. 6. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/noviny-a-novinky/hradec-kralove-chysta-opravu-unikatniho-dreveneho-kostela> [citováno k 20. 6. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/noviny-a-novinky/oprava-kostela-sv-mikulase-zabere-700-dni> [citováno k 20. 6. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/noviny-a-novinky/podpis-memoranda-o-spolupraci-v-ramci-iti> [citováno k 20. 6. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/noviny-a-novinky/prochazkove-okruhy-provedou-turisty-nejkrasnejsimi-zakoutimi> [citováno k 12. 11. 2015]

<http://www.hradeckralove.org/noviny-a-novinky/sramkuv-statek-se-tesi-na-vanoce> [citováno k 20. 6. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/noviny-a-novinky/ulice-hradce-i-pileticky-sramkuv-statek-oziji-starocesky-1>[citováno k 30. 4. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/sramkuv-statek-v-pileticich-1> [citováno k 12. 1. 2016]

http://www.hradeckralove.org/uploads/RM/ITI/SITI_H_PA_MS2014_.pdf [citováno k 23. 5. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/urad/204-kostel-sv-mikulase-v-hradci-kralove-projektova> [citováno k 12. 4. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/urad/dny-evropskeho-dedictvi-2010-v-hradci-kralove> [citováno k 5. 3. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/urad/dny-evropskeho-dedictvi-2014-v-hradci-kralove-european> [citováno k 30. 4. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/urad/integrované-uzemní-investice-iti> [citováno k 23. 5. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/urad/kostel-sv-mikulase-v-hk-nater-strechy-a-lokalni-vymena> [citováno k 12. 4. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/urad/kostel-sv-mikulase-v-hk-pruzkumy> [citováno k 12. 4. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/urad/odbor-pamatkove-pece> [citováno k 20. 6. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/urad/program-mesta-hradec-kralove-dotace-mesta-hradec-kralove-na> [citováno k 20. 6. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/urad/program-mesta-hradec-kralove-financni-prispevky-mesta-hradec-1>[citováno k 20. 6. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/urad/program-mk-cr-podpora-obnovy-kulturnich-pamatek> [citováno k 20. 6. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/zivot-ve-meste/dny-evropskeho-dedictvi-2> [citováno k 13. 5. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/zivot-ve-meste/dny-evropskeho-dedictvi> [citováno k 5. 3. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/zivot-ve-meste/iii-prochazkovy-okruh-pevnost> [citováno k 18. 3. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/zivot-ve-meste/ii-prochazkovy-okruh-salon-republiky> [citováno k 18. 3. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/zivot-ve-meste/kralovehradecka-nabrezi> [citováno k 2. 6. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/zivot-ve-meste/kultura> [citováno k 20. 6. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/zivot-ve-meste/letosni-sezonu-festivalu-a-koncertu-na-sramkove-statku-v> [citováno k 20. 6. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/zivot-ve-meste/martin-zahajil-zimni-turistickou-sezonu> [citováno k 12. 1. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/zivot-ve-meste/masopust-na-sramkove-statku-v-pileticich> [citováno k 20. 6. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/zivot-ve-meste/noc-kostelu-2012-se-blizi> [citováno k 20. 6. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/zivot-ve-meste/okoli-mesta> [citováno k 20. 6. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/zivot-ve-meste/pozvanka-na-letni-sramkuv-statek> [citováno k 12. 1. 2016]

<http://www.hradeckralove.org/zivot-ve-meste/sramkuv-statek-ozije-starocesky-mi-vanocemi> [citováno k 12. 1. 2016]

<http://www.ic-hk.cz/> [citováno k 3. 5. 2016]

http://www.ic-hk.cz/files/KK_etina_WEB.pdf [citováno k 15. 5. 2016]

<http://www.kr-kralovehradecky.cz/assets/krajsky-urad/kultura/Plan-ochrany-MPZ-Hradec-Kralove---textova-cast.pdf> [citováno k 27.4.2016]

<http://www.mmhk.cz/rozpocet/#!/StromPage/idPlanVerze=16&obdobi=PLAN> [citováno k 15. 5. 2016]

<http://www.mmhk.cz/rozpocet/#!/StromPage/idPlanVerze=16&obdobi=PLAN> [citováno k 15. 6. 2016]

<http://www.pravoslavihk.cz/> [citováno k 8. 10. 2015]

http://www.pravoslavihk.cz/dejiny/historie_chramu.html [citováno k 8. 10. 2015]

<http://www.rada-severovychod.cz/modules/projects/index.php> [citováno k 16. 5. 2016]

<http://www.rada-severovychod.cz/regionalni-operacni-program-nuts-ii-sv> [citováno k 16. 5. 2016]

<http://www.sopvc.cz/o-spolecnosti/> [citováno k 13. 3. 2016]

<http://www.sramkuvstatek.cz/> [citováno k 2. 2. 2015]

<http://www.sramkuvstatek.cz/sramkuv-statek.html> [citováno k 15. 9. 2015]

<http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Fondy-EU/2014-2020> [citováno k 16. 5. 2016]

<http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Fondy-EU/Programove-obdobi-2007-2013> [citováno k 16. 5. 2016]

<http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Fondy-EU/Programy-2004-2006> [citováno k 16. 5. 2016]

<http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Informace-o-cerpani/Mapa-projektu> [citováno k 15. 5. 2016]

<http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Informace-o-cerpani/Mapa-projektu/Projekty/13-ROP-NUTS-II-Severovychod/13-3-Cestovni-ruch/Hradecko-efektivni-koordinace-aktivit-v-oblasti-ce> [citováno k 15. 5. 2016]

<http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Informace-o-cerpani/Mapa-projektu/Projekty/13-ROP-NUTS-II-Severovychod/13-3-Cestovni-ruch/Hradecko-efektivni-koordinace-aktivit-v-oblasti-ce> [citováno k 22. 4. 2016]

<http://www.svinary.org/historie-obce/> [citováno k 18.11.2015]

<https://www.mkcr.cz/dotacni-programy-237.html> [citováno k 16. 5. 2016]

<https://www.mkcr.cz/norske-fondy-44.html> [citováno k 22. 4. 2016]

<https://www.mkcr.cz/program-zachrany-architektonickeho-dedictvi-283.html> [citováno k 27. 4. 2016]

<https://www.mkcr.cz/statni-fond-kultury-cr-42.html> [citováno k 16. 5. 2016]

<https://www.nockostelu.cz/index.php?pg=335> [citováno k 14. 6. 2016]

https://www.nockostelu.cz/index.php?pg=informace_cile [citováno k 14. 6. 2016]

<https://www.youtube.com/watch?v=WjOGh9IRQcA> [citováno k 8. 10. 2015]

Obnova památkového fondu na území Královéhradeckého kraje, dostupné online (file:///C:/Users/info/Downloads/16KPG02%20(1).pdf) [citováno k 16. 5. 2016]

Program Dotace z rozpočtu Hradec Králové na veřejně prospěšné projekty na zachování a obnovu kulturního fondu, dostupné online (file:///C:/Users/info/Downloads/Program_Dotace_obnova_pamatkového_fondu%202016.pdf) [citováno k 16. 5. 2016]

Strategický plán rozvoje města Hradce Králové, dostupné online (file:///C:/Users/info/Downloads/SP_HK_2004.pdf) [citováno k 16. 5. 2016]

Strategický plán rozvoje města Hradec Králové do roku 2030, dostupné online
(file:///C:/Users/info/Downloads/SPRM_Hradec%20Kr%C3%A1lov%C3%A9_1.8.pdf)

[citováno k 16. 5. 2016]

Orální a jiné zdroje

Brožura o Šrámkově statku, vydaná v rámci projektu „Hradecko“

Komentovaná prohlídka kostela sv. Jana Křtitele v rámci akce „Noc kostelů“, 10.6.2016

Rozhovory s Ing. Petrem Švihlíkem z Hradecké kulturní a vzdělávací společnosti s.r.o.,
v průběhu roku 2015

Vysvětlení odborných pojmů

Bednění – prkny pobité trámy, např. štít

Bosáž – též rustika, plastické zvýraznění kvádrového zdiva

Carské dveře – prostřední dveře ikonostasu, může jimi procházet jen panovník nebo kněz

Černá kuchyně – místo pro obsluhu kamen nebo pece, místo s ohništěm, prostor pro přípravu pokrmů, bezpečnější zděná černá kuchyně bránila požáru

Dům v kožichu – roubená konstrukce stěny zvenku silně omazaná hlínou, nabílená

Edikula – plochá kaplička s obrazem nebo sochou uvnitř, připomíná průčelí antického chrámu

Hrázděná konstrukce – konstrukce stěny z dřevěného rámu, vyplněná kamenem, cihlami, hlínou, výpletem; vyplněná pole bývala omítnutá, typické stavby na území Německa (západní Evropy)

Ikonostas – stěna s průchody, která odděluje presbytář od lodi, jsou na něm umístěny ikony dle pravoslavných pravidel

Kabřinec – menší stříška, která zakončuje střechu ve štítě, má půloválný nebo půlkruhový půdorys

Kladí – též břevnoví, vodorovný překlad nesený sloupy, případně pilastry

Klasovitá a střeovitá lomenice – prkna lomenice jsou řazena kolmo ke sklonu střechy (klasovitě) nebo rovnoběžně (střeovitě)

Komorový dům – skládá se z místností – světnice, síň, komora

Lomenice – štít zdobený vykládanými prkny v různém směru

Loubí – též podsíň, otevřený prostor v přízemí se sloupky, tvořený ze štítové nebo boční strany předsazením štítu, střechy nebo pavlače

Makovice/vička – malý dekorativní sloupek na vrcholu štítu

Pavlač – zakrytá otevřená chodba v patře

Pilastr – polosloup, umístěný na omítce, má estetický účel, typický prvek klasicistní stavby

Podlomenice – úzká stříška na spodní straně štítu

Podsíňový dům – se vyznačuje podsíní – volně průchodná podzemní shora zakrytá část domu, tvoří jí předsazený štít, střecha nebo pavlač

Poval – povalový trám, hrubě opracovaný zakulacený trám

Retabulum – též retábl, oltářní nástavec, obsahuje obrazy, sochy, reliéfy nebo relikvie

Rybinový spoj – tesařské spojení trámů lichoběžníkovým seříznutím

Sedlová střecha – tvořená dvěma šikmými rovinami, kratší strany ukončuje štít, okapy má na dvou stranách, vodorovný hřeben

Stanová střecha – tvoří ji čtyři sešikmené strany stýkající se v nárožích, tvar jehlanu

Strop ze záklopů a desek – mezi trámy vsazené desky, které jsou mezi sebe zaklesnuté pomocí drážek

Svlak – příčná výztuž dřevěných dveří z lišt

Štenýřová konstrukce – typ zvonice konstrukce, uzpůsobená k nesení zvonů

Trojdílný dům – skládající se ze tří částí – světnice, síň a hospodářský prostor

Valbička – seříznutý vrchol štítu sedlové střechy

Valbová střecha – má okapy na všech čtyřech stranách, vodorovný hřeben, čtyři zkosené strany se stýkají v nárožích

Zákloповé prkno – zakrývá spodní část kabřince, nese údaje o postavení objektu nebo požehnání, zdobené především malbami

Zhlaví – zvenku přečnívající trámy ve spojích, po celé výšce stěny, nebo jenom někde

Seznam příloh

Obrazová příloha č. 1 – plány města Hradce Králové

Plán 1: Pohled na Hradec Králové	IV
Plán 2: Detail Hradce Králové – centrum	IV
Plán 3: Detail Hradce Králové – Nový Hradec Králové.....	V
Plán 4: Detail Hradce Králové – Svinary.....	V
Plán 5: Detail Hradce Králové – Piletice	VI

Tabulka k obrazové příloze č. 1 – plány města Hradce Králové

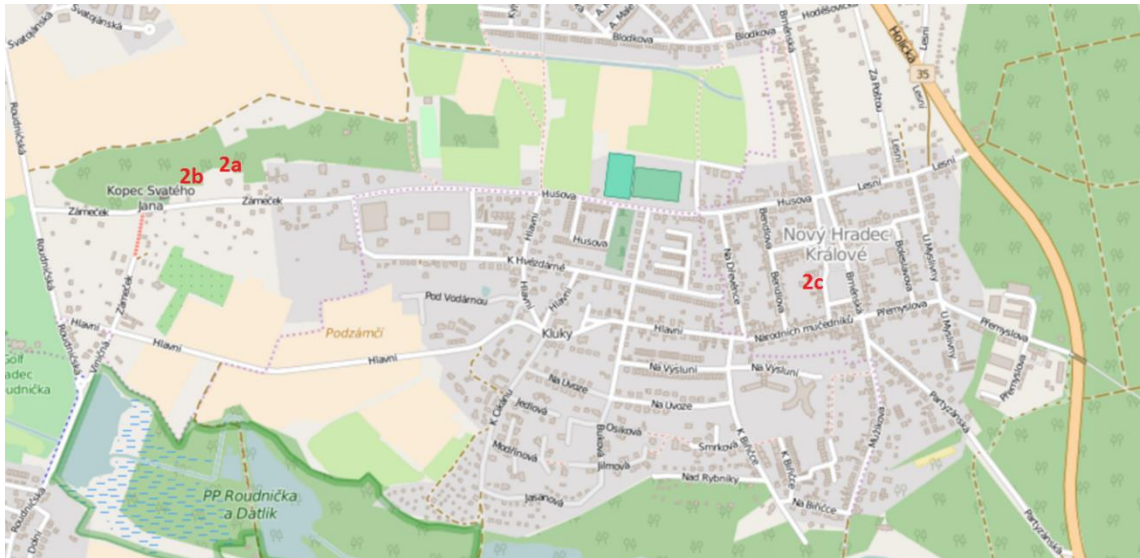
Tabulka 1: Tabulka se stavbami lidové architektury v Hradci Králové, legenda k Obrazové příloze č. 1	VI - IX
--	---------

Obrazová příloha č. 2 – fotografie staveb lidové architektury v Hradci Králové

Obrázek 1: Kostel sv. Mikuláše v Jiráskových sadech.....	X
Obrázek 2: Kostel sv. Mikuláše v Jiráskových sadech.....	X
Obrázek 3: Kostel sv. Mikuláše v Jiráskových sadech.....	XI
Obrázek 4: Kostel sv. Mikuláše v Jiráskových sadech.....	XI
Obrázek 5: Kostel sv. Mikuláše v Jiráskových sadech.....	XII
Obrázek 6: Věnování kostela sv. Mikuláše obětem první světové války	XII
Obrázek 7: Kostel sv. Mikuláše v Jiráskových sadech.....	XIII
Obrázek 8: Kostel sv. Mikuláše – vstupní branka	XIV
Obrázek 9: Vstupenky na slavnostní otevření kostela sv. Mikuláše.....	XV
Obrázek 10: Fotografie kostela z roku 1935.....	XVI
Obrázek 11: Plán kostelní věže kostela sv. Mikuláše	XVII
Obrázek 12: Kostel sv. Jana Křtitele na Novém Hradci Králové	XVIII

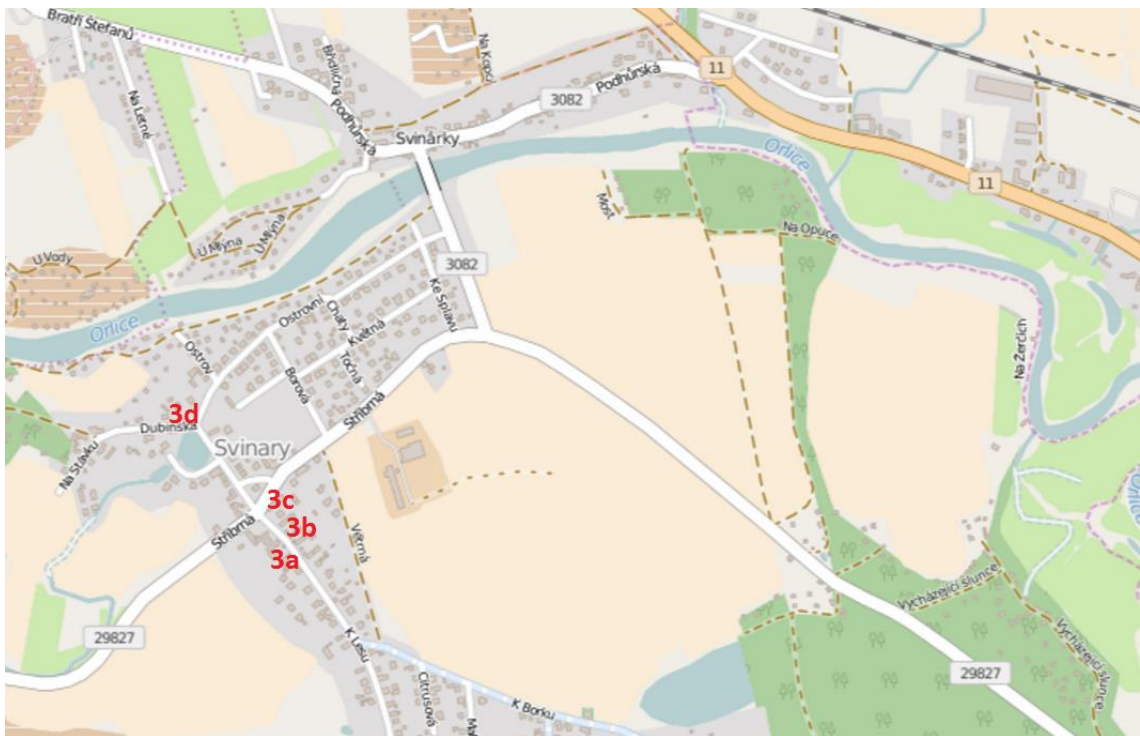
Obrázek 13: Kostel sv. Jana Křtitele na Novém Hradci Králové – zvonička v průčelí	XVIII
Obrázek 14: Kostel sv. Jana Křtitele na Novém Hradci Králové – detail	XIX
Obrázek 15: Kostel sv. Jana Křtitele na Novém Hradci Králové – detail, pohled k vojenskému hřbitovu.....	XIX
Obrázek 16: Kostel sv. Jana Křtitele na Novém Hradci Králové	XX
Obrázek 17: Kostel sv. Jana Křtitele na Novém Hradci Králové	XXI
Obrázek 18: Roubená zvonice při kostele sv. Jana Křtitele	XXII
Obrázek 19: Roubená zvonice při kostele sv. Jana Křtitele	XXII
Obrázek 20: Roubená zvonice při kostele sv. Jana Křtitele	XXIII
Obrázek 21: Roubená zvonice při kostele sv. Jana Křtitele	XXIV
Obrázek 22: Roubená zvonice při kostele sv. Jana Křtitele	XXV
Obrázek 23: Plánek významných hrobů na hřbitově při kostele sv. Jana Křtitele ...	XXVI
Obrázek 24: Dům čp. 100, Svatováclavské náměstí, Nový Hradec Králové	XXVII
Obrázek 25: Dům čp. 100, Svatováclavské náměstí, Nový Hradec Králové	XXVII
Obrázek 26: Detail loubí, dům čp. 100, Svatováclavské náměstí, Nový Hradec Králové	XXVIII
Obrázek 27: Detail loubí, dům čp. 100, Svatováclavské náměstí, Nový Hradec Králové	XXVIII
Obrázek 28: Detail loubí, dům čp. 100, Svatováclavské náměstí, Nový Hradec Králové	XXIX
Obrázek 29: Dům čp. 75, ulice Bendlova, Nový Hradec Králové.....	XXX
Obrázek 30: Dům čp. 75, ulice Bendlova, Nový Hradec Králové.....	XXX
Obrázek 31: Dům čp. 71, ulice Bendlova Nový Hradec Králové.....	XXXI
Obrázek 32: Dům čp. 71, ulice Bendlova, Nový Hradec Králové.....	XXXI
Obrázek 33: Fotografie domů na Novém Hradci Králové z konce 19. století.....	XXXII
Obrázek 34: Dům čp. 78, ulice Zámostí, Malšovice	XXXIII

Obrázek 35: Dům čp. 61, ulice Přímská, Malšovice	XXXIII
Obrázek 36: Dům čp. 31, ulice K Lesu, Svinary	XXXIV
Obrázek 37: Dům čp. 33, ulice K Lesu, Svinary	XXXIV
Obrázek 38: Dům čp. 23, ulice K Lesu, Svinary	XXXV
Obrázek 39: Dům čp. 23, ulice K Lesu, Svinary	XXXV
Obrázek 40: Dům čp. 22 ulice K Lesu, Svinary	XXXVI
Obrázek 41: Dům čp. 22 ulice K Lesu, Svinary	XXXVI
Obrázek 42: Dům čp. 22 ulice K Lesu, Svinary	XXXVII
Obrázek 43: Dům čp. 2, ulice Dubinská, Svinary	XXXVII
Obrázek 44: Dům čp. 2, ulice Dubinská, Svinary	XXXVIII
Obrázek 45: Obytný patrový dům s pavlačí v areálu Šrámkova statku, Piletice.....	XXXVIII
Obrázek 46: Vstup do areálu Šrámkova statku, Piletice.....	XXXIX
Obrázek 47: Obytný dům na Šrámkově statku, Piletice	XXXIX
Obrázek 48: Obytný dům na Šrámkově statku, v pozadí stodola, Piletice.....	XL
Obrázek 49: Pohled z pavlače na dvůr, Šrámkův statek, Piletice.....	XL
Obrázek 50: Areál Šrámkova statku, stodola a budova místní knihovny (vlevo), Piletice	XLI
Obrázek 51: Pohled přes pavlač na bránu, Šrámkův statek, Piletice.....	XLI
Obrázek 52: Vyobrazení původního štítu obytného domu na Šrámkově statku.....	XLII
Obrázek 53: Plánek umístění hospodářského dvora Šrámkova statku	XLII
Obrázek 54: Dům čp. 28, ulice Velká, Pouchov.....	XLIII
Obrázek 55: Dům čp. 28, ulice Velká, Pouchov.....	XLIII

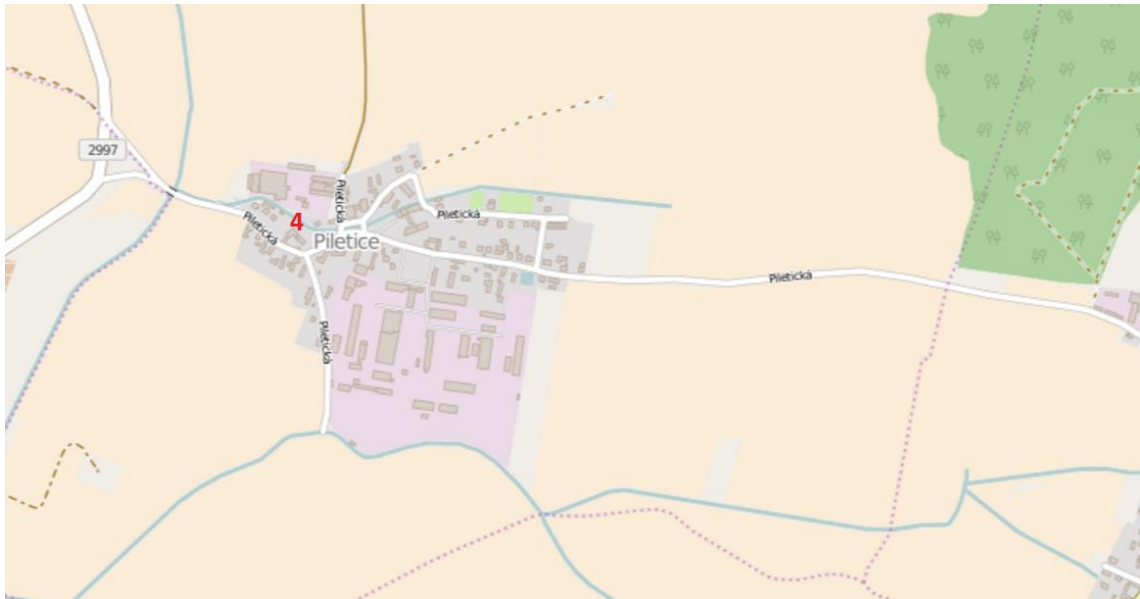
Plán 3: Detail Hradce Králové – Nový Hradec Králové

[zdroj: <https://www.openstreetmap.org/#map=15/50.2086/15.8309>]

Plán 4: Detail Hradce Králové – Svinary

[zdroj: <https://www.openstreetmap.org/#map=15/50.2086/15.8309>]

Plán 5: Detail Hradce Králové – Piletice

[zdroj: <https://www.openstreetmap.org/#map=15/50.2086/15.8309>]

Legenda k plánům města		
Číselné označení na plánu	Fotografie objektu	Popis
1		Centrum města – kostel sv. Mikuláše v Jiráskových sadech
2	-	Městská část Nový Hradec Králové

2a		<p>Nový Hradec Králové – kostel sv. Jana Křtitele („Na Zámečku“)</p>
2b		<p>Nový Hradec Králové – roubená zvonice („na zámečku“)</p>
2c		<p>Nový Hradec Králové – dům čp. 100, Svatováclavské náměstí</p>
3	-	<p>Městská část Svinary</p>

<p>3a</p>		<p>Svinary – čp. 31, ulice K Lesu</p>
<p>3b</p>		<p>Svinary – čp. 23, ulice K Lesu</p>
<p>3c</p>		<p>Svinary – čp. 22, ulice K Lesu</p>

<p>3d</p>		<p>Svinary – čp. 2, ulice Dubinská</p>
<p>4</p>		<p>Piletice – obytný dům na Šrámkově statku</p>

Tabulka 1: Tabulka se stavbami lidové architektury v Hradci Králové, legenda k Obrazové příloze č. 1 [zdroj: D. Emingerová, 2015]

**Obrazová příloha č. 2 – fotografie staveb lidové architektury v Hradci
Králové**

Obrázek 1: Kostel sv. Mikuláše v Jiráskových sadech [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 2: Kostel sv. Mikuláše v Jiráskových sadech [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 3: Kostel sv. Mikuláše v Jiráskových sadech [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 4: Kostel sv. Mikuláše v Jiráskových sadech [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 5: Kostel sv. Mikuláše v Jiráskových sadech [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 6: Věnování kostela sv. Mikuláše obětem první světové války [zdroj: D. Emingerová, 2015]

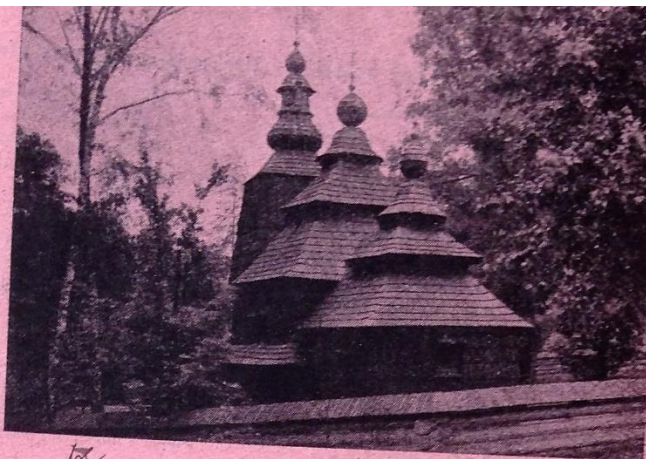
Obrázek 7: Kostel sv. Mikuláše v Jiráskových sadech [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 8: Kostel sv. Mikuláše – vstupní branka [zdroj: D. Emingerová, 2015]

● 50 hal.

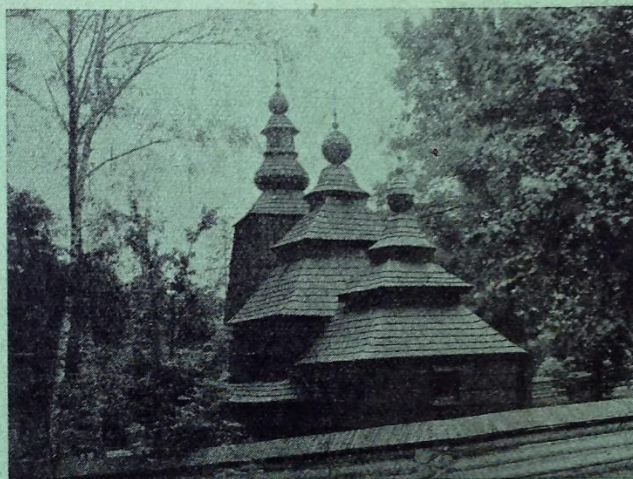
Hradec Králové,
Jiráskovy sady.

Staroby
Starobylý kostelík převez^{en} z východního Slovenska na paměť všech, kdož za světové války 1914-1918 obětovali život za lepší příští Československa.

Konec listu
● 50 hal.

Hradec Králové,
Jiráskovy sady.

Staroby
hl Starobylý kostelík převez^{en} z východního Slovenska na paměť všech, kdož za světové války 1914-1918 obětovali život za lepší příští Československa.

Konec listu
● 50 hal.

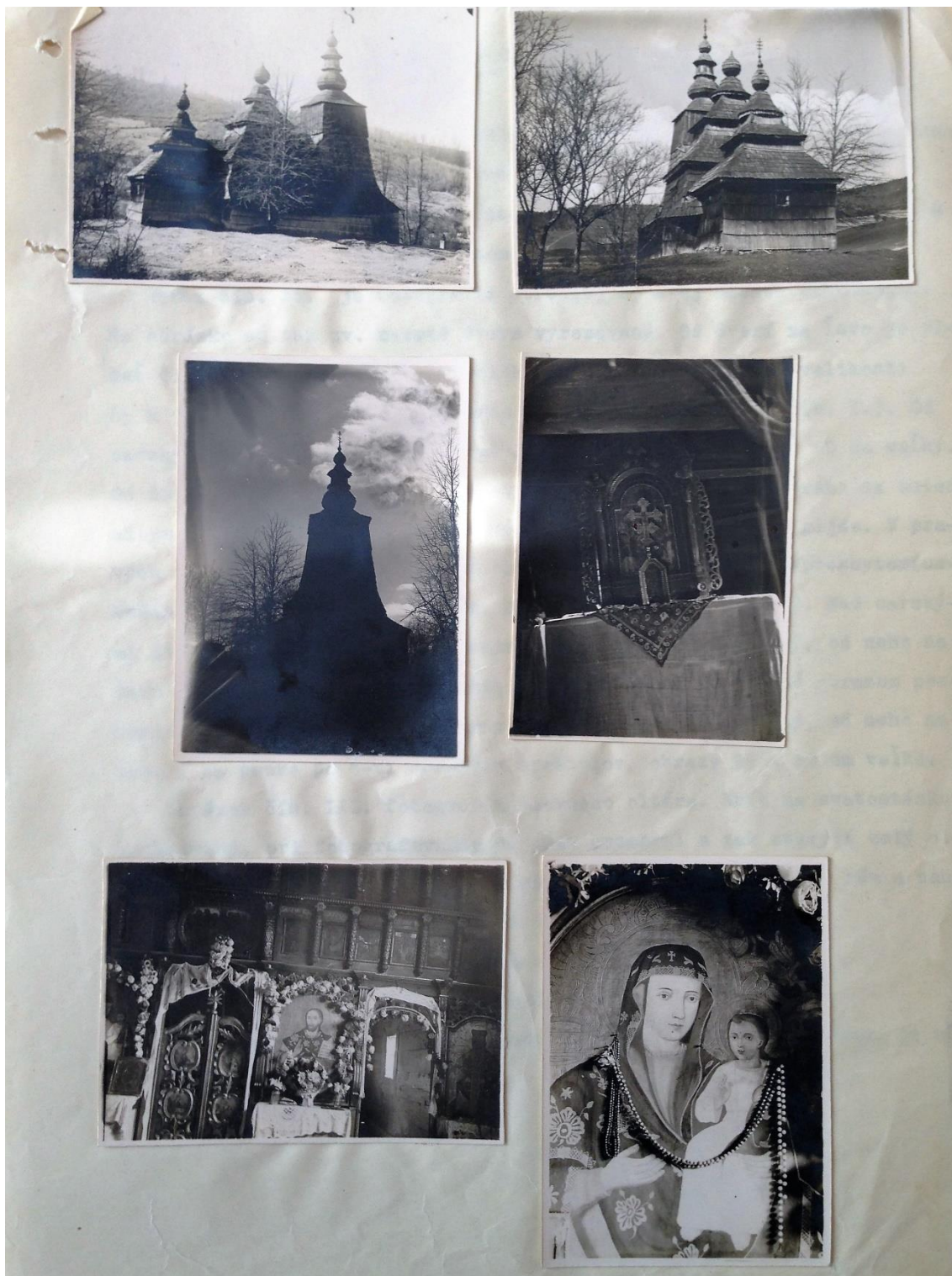
a
1 Kč

Hradec Králové,
Jiráskovy sady.

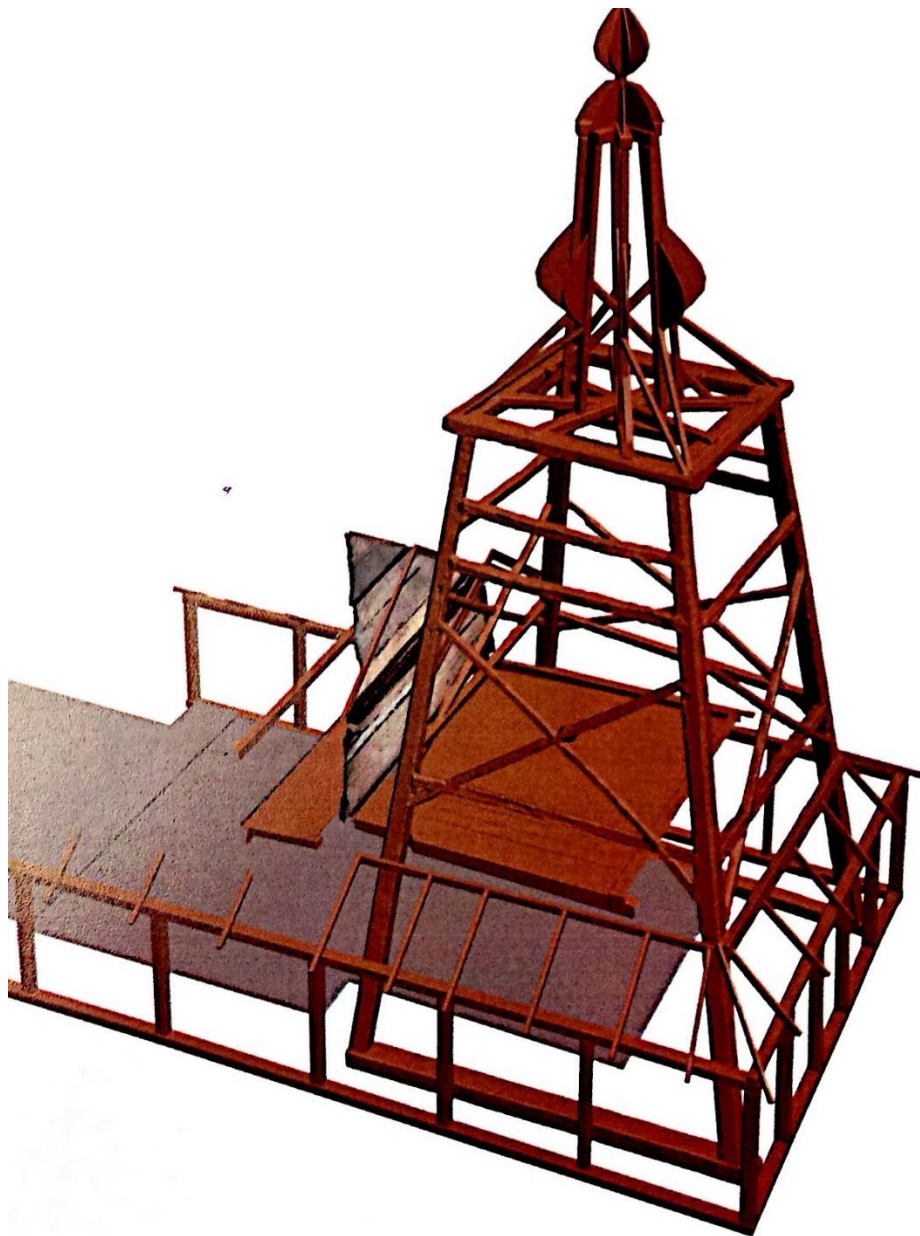

Starobylý kostelík převez^{en} z východního Slovenska na paměť všech, kdož za světové války 1914-1918 obětovali život za lepší příští Československa.

Obrázek 9: Vstupenky na slavnostní otevření kostela sv. Mikuláše [zdroj: Státní okresní archiv v Hradci Králové, fond Archiv města Hradec Králové, i.č. 2068, kart. 505, 1935]

Obrázek 10: Fotografie kostela z roku 1935 [zdroj: Státní okresní archiv v Hradci Králové, fond Archiv města Hradec Králové, i.č. 2068, kart. 505, 1935]

Obrázek 11: Plán kostelní věže kostela sv. Mikuláše [zdroj: Spisovna Stavebního odboru při Magistrátu města Hradce Králové, fond kostel sv. Mikuláše, 2013]

Obrázek 12: Kostel sv. Jana Křtitele na Novém Hradci Králové [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 13: Kostel sv. Jana Křtitele na Novém Hradci Králové – zvonička v průčelí [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 14: Kostel sv. Jana Křtitele na Novém Hradci Králové – detail [zdroj: D. Emingerová, 2015]

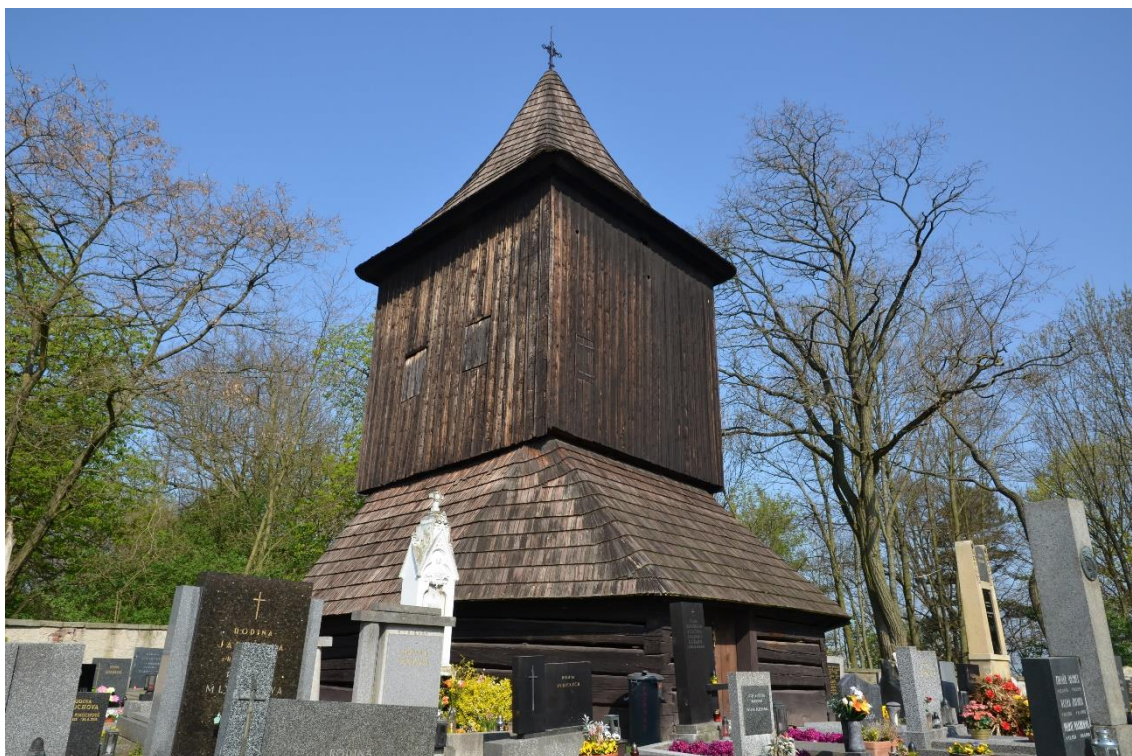
Obrázek 15: Kostel sv. Jana Křtitele na Novém Hradci Králové – detail, pohled k vojenskému hřbitovu [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 16: Kostel sv. Jana Křtitele na Novém Hradci Králové [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 17: Kostel sv. Jana Křtitele na Novém Hradci Králové [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 18: Roubená zvonice při kostele sv. Jana Křtitele [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 19: Roubená zvonice při kostele sv. Jana Křtitele [zdroj: D. Emingerová, 2015]

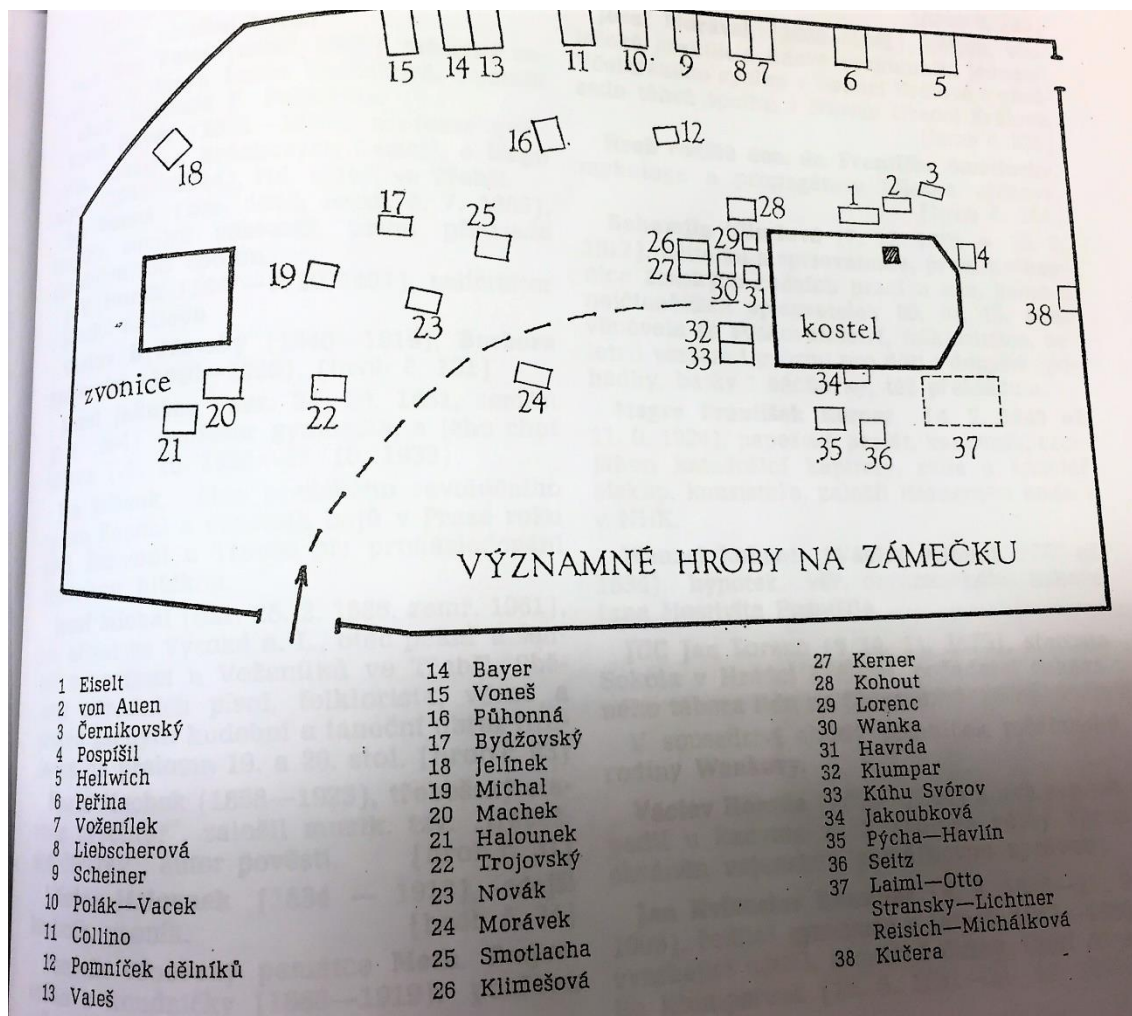
Obrázek 20: Roubená zvonice při kostele sv. Jana Křtitele [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 21: Roubená zvonice při kostele sv. Jana Křtitele [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 22: Roubená zvonice při kostele sv. Jana Křtitele [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 23: Plánek významných hrobů na hřbitově při kostele sv. Jana Křtitele [zdroj: Státní okresní archiv v Hradci Králové, fond Archiv města Hradce Králové, kn. 10219, 1972]

Obrázek 24: Dům čp. 100, Svatováclavské náměstí, Nový Hradec Králové [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 25: Dům čp. 100, Svatováclavské náměstí, Nový Hradec Králové [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 26: Detail loubí, dům čp. 100, Svatováclavské náměstí, Nový Hradec Králové [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 27: Detail loubí, dům čp. 100, Svatováclavské náměstí, Nový Hradec Králové [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 28: Detail loubí, dům čp. 100, Svatováclavské náměstí, Nový Hradec Králové [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 29: Dům čp. 75, ulice Bendlova, Nový Hradec Králové [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 30: Dům čp. 75, ulice Bendlova, Nový Hradec Králové [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 31: Dům čp. 71, ulice Bendlova Nový Hradec Králové [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 32: Dům čp. 71, ulice Bendlova, Nový Hradec Králové [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Ze starého Nového Hradce.

č. 102.

Václavské

náměstí.

č. 104.

č. 189.

Masarykova
trída.

č. 188.

č. 74. Palackého ul.

Obrázek 33: Fotografie domů na Novém Hradci Králové z konce 19. století [zdroj: Státní okresní archiv v Hradci Králové, Pamětní kniha Nového Hradce Králové, kn. 98-100, 1884]

Obrázek 34: Dům čp. 78, ulice Záměstí, Malšovice [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 35: Dům čp. 61, ulice Přímská, Malšovice [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 36: Dům čp. 31, ulice K Lesu, Svinary [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 37: Dům čp. 33, ulice K Lesu, Svinary [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 38: Dům čp. 23, ulice K Lesu, Svinary [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 39: Dům čp. 23, ulice K Lesu, Svinary [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 40: Dům čp. 22 ulice K Lesu, Svinary [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 41: Dům čp. 22 ulice K Lesu, Svinary [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 42: Dům čp. 22 ulice K Lesu, Svinary [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 43: Dům čp. 2, ulice Dubinská, Svinary [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 44: Dům čp. 2, ulice Dubinská, Svinary [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 45: Obytný patrový dům s pavlačí v areálu Šrámkova statku, Piletice [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 46: Vstup do areálu Šrámkova statku, Piletice [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 47: Obytný dům na Šrámkově statku, Piletice [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 48: Obytný dům na Šrámkově statku, v pozadí stodola, Piletice [zdroj: D. Emingerová, 2015]

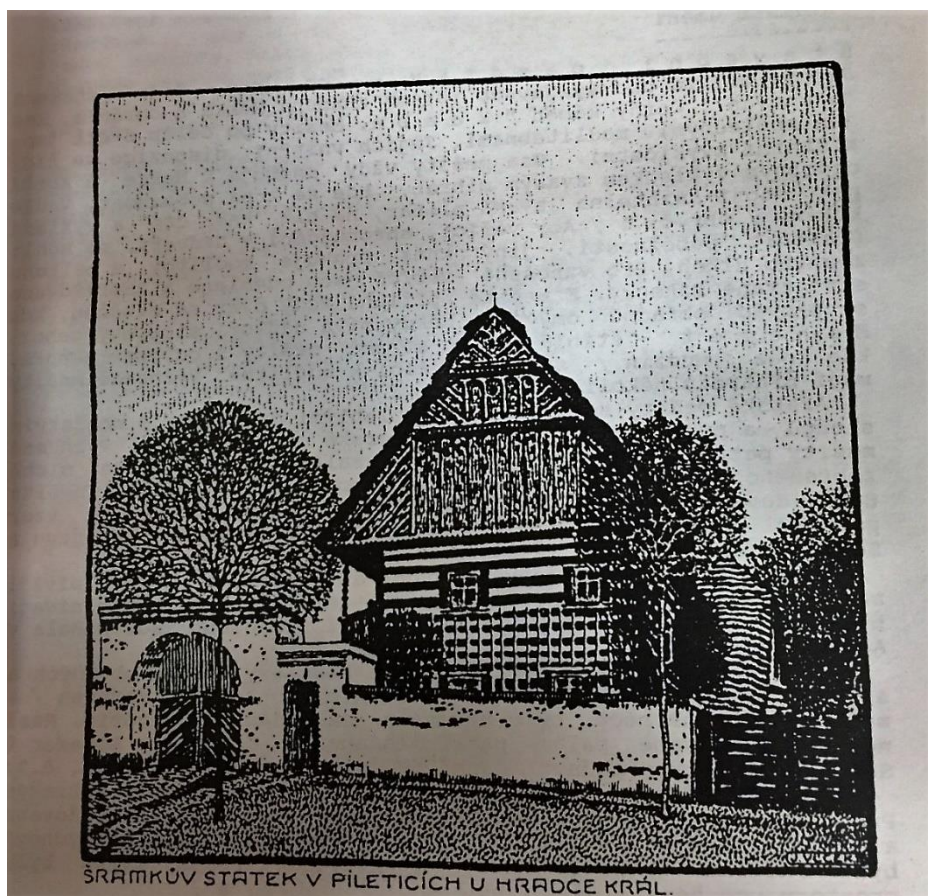
Obrázek 49: Pohled z pavlače na dvůr, Šrámkův statek, Piletice [zdroj: D. Emingerová, 2015]

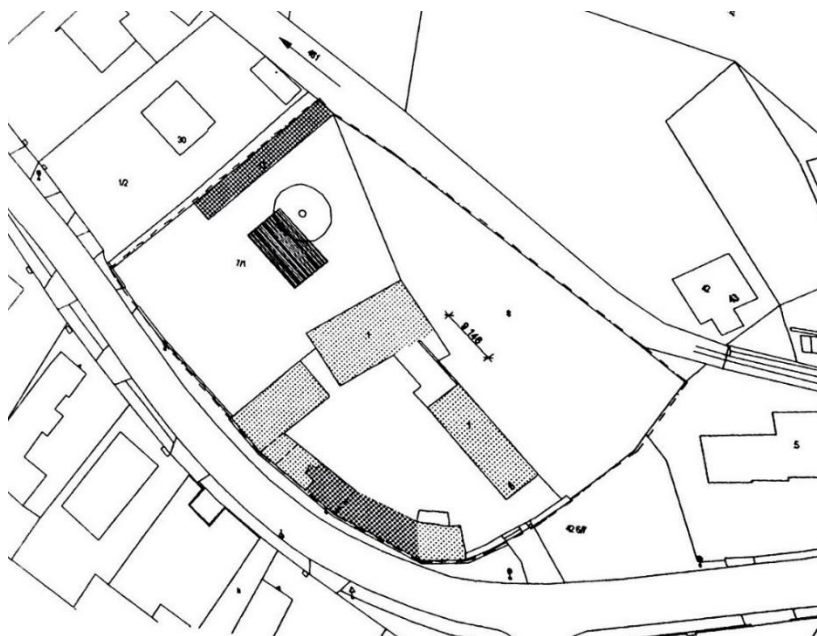
Obrázek 50: Areál Šrámkova statku, stodola a budova místní knihovny (vlevo), Piletice [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 51: Pohled přes pavlač na bránu, Šrámkův statek, Piletice [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 52: Vyobrazení původního štítu obytného domu na Šrámkově statku [zdroj: NĚMEČEK Jiří Roubený patrový statek v Pileticích, Zpravodaj: Společnost ochránců památek ve východních Čechách, 1996, roč. 6, č. 1, s. 8-9., 1996]

Obrázek 53: Plánek umístění hospodářského dvora Šrámkova statku [zdroj: Spisovna Stavebního odboru při Magistrátu města Hradce Králové, fond Šrámkův statek, 2008]

Obrázek 54: Dům čp. 28, ulice Velká, Pouchov [zdroj: D. Emingerová, 2015]

Obrázek 55: Dům čp. 28, ulice Velká, Pouchov [zdroj: D. Emingerová, 2015]